

MASTEROPPGAVE

Emnekode: Kandidatnummer: Navn på kandidat:
ST 313L   14   Charlotte Tronrud

Bruk av Trygghetssirkelen(COS) i arbeidet
med barn med utrygg tilknytning i barnehagen

Dato: 18.05.2016

Totalt antall sider: 108

FORORD

Gjennom dette masterprosjektet har jeg fått muligheten til å utforske temaet ”tilknytning” som jeg har vært engasjert og opptatt av i mitt arbeid gjennom flere år. Det var veldig interessant å få utforske i hvilken grad Trygghetssirkelen, som jeg var relativt ukjent med, kunne brukes for å fremme trygg tilknytning for utrygge barn i barnehagen. Tre barnehagelærere, en spesialpedagog og en kommunepsykolog delte sine erfaringer med bruken av Trygghetssirkelen i sitt arbeid med utrygge barn. Takk for gode og utdypende intervju samtaler som danner grunnlaget for dette masterprosjektet.

Prosjektet har blitt gjennomført parallelt med mitt arbeid for Pedagogisk fagsenter i Bergen, der jeg har blitt møtt med støtte og fleksibilitet som har gjort det mulig for meg å gjennomføre dette studie. En takk til mine oppmuntrende og positive ledere.

En stor takknemlighet vil jeg også vise til mine veiledere Ann Gøril Hugaas og Margrete Regine Hartman ved Nord universitet for kunnskapsrik veiledning, konstruktive tilbakemeldinger og god støtte gjennom arbeidet.

Til slutt en spesiell takk til min samboer, Are, og mine to fantastiske barn for å ha gitt meg både tid og forståelse i en hektisk hverdag gjennom hele prosessen av prosjektet.

Bergen, mai 2016

Charlotte Tronrud

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	1
ABSTRACT	3
1.0 INTRODUKSJON	5
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV BARN MED UTRYGG TILKNYTNING SOM TEMA	5
1.2 BAKGRUNN FOR VALG AV TRYGGHETSIRKELEN SOM TEMA	5
1.3 FORMÅLENE MED MASTERPROSJEKTET	6
1.4 HVORDAN KAN TRYGGHETSIRKELEN BRUKES FOR Å FREMME TRYGG TILKNYTNING FOR UTRYGGE BARN I BARNEHAGEN?.....	7
1.4.1 Begrepsavklaring.....	7
1.5 AVGRENSNING AV PROSJEKTET	9
1.6 OPPGAVENS OPPBYGGING	9
2.0 TEORETISK RAMME	12
2.1 TRYGGHETSIRKELEN	13
2.2 TILKNYTNINGSTEORI OG BAKGRUNNEN FOR UTVIKLINGEN AV TRYGGHETSIRKELEN	14
2.3 TILKNYTNING.....	15
2.4 SAMMENHENGEN MELLOM TILKNYTNING OG UTFORSKNING	16
2.5 ULIKE FORMER FOR TILKNYTNING	17
2.5.1 Trygg tilknytning.....	17
2.5.2 Utrygg tilknytning.....	17
2.6 TILKNYTNING I BARNEHAGEN	21
2.7 EN SIKKER HAVN OG EN TRYGG BASE.....	23
2.8 Å VÆRE SAMMEN MED BARN.....	24
2.9 FORSKJELLIGE TILTAKSMODELLER UTARBEIDET FRA TRYGGHETSIRKELEN	25
2.10 FORSKNING PÅ TRYGGHETSIRKELEN	28
3.0 SAMFUNNSVITENSKAPELIG KVALITATIV METODE	30
3.1 VITENSKAPSTEORETISKE REFLEKSJONER	30
3.2 FENOMENOLOGISK OG HERMENEUTISK KVALITATIVT FORSKNINGSDESIGN	32
3.2.1 Kvalitativt forskningsintervju.....	33
3.2.2 Semi-strukturert intervjuguide.....	34
3.2.3 Valg og rekruttering av informanter.....	34
3.2.4 Gjennomføring av intervjuene	36

3.3 FORSKNINGSETISKE VURDERINGER	37
3.3.1 <i>Krav om samtykke</i>	37
3.3.2 <i>Krav om konfidensialitet</i>	38
3.3.3 <i>Konsekvenser ved å delta i forskningsprosjektet</i>	38
3.4 TRANSKRIBERING	39
3.5 KATEGORISERING, ANALYSE OG TOLKNING AV EMPIRI	39
3.6 FORSKNINGSPROSJEKTETS RELIABILITET, VALIDITET OG OVERFØRBARHET	41
4.0 PRESENTASJON AV FUNN	43
4.1 PRESENTASJON AV INFORMANTENE	43
4.2 KJENNETEGN VED BARN MED UTRYGG TILKNYTNING	46
4.3 UTFORDRINGER KNYTTET TIL UTRYGGE BARN I BARNEHAGEN	47
4.4 TRYGGHETSSIRKELEN I ARBEIDET MED UTRYGGE BARN I BARNEHAGEN	49
4.5 FUNKSJONALITETEN AV TRYGGHETSSIRKELEN I BARNEHAGEN	55
4.6 AVSLUTTENDE KOMMENTARER FRA INFORMANTENE	57
5. DRØFTING	59
5.2 KJENNETEGN VED BARN MED UTRYGG TILKNYTNING	59
5.2.3 <i>Unnvikende tilknytning</i>	61
5.2.4 <i>Ambivalent tilknytning</i>	62
5.2.5 <i>Desorganisert tilknytning</i>	64
5.2.6 <i>Å skille mellom trygg og utrygg tilknytning</i>	65
5.3 UTFORDRINGER KNYTTET TIL UTRYGGE BARN I BARNEHAGEN	66
5.3.1 <i>Utfordringer blant personalet i barnehagen</i>	66
5.3.2 <i>Utfordringer i møte med de utrygge barnas omsorgspersoner</i>	68
5.3.3 <i>Utfordringer hos det utrygge barnet</i>	69
5.4 TRYGGHETSSIRKELEN I ARBEIDET MED UTRYGGE BARN I BARNEHAGEN	70
5.4.1 <i>Generelt trygghetsfremmende og forebyggende arbeid</i>	71
5.4.2 <i>Direkte arbeid med utrygge barn</i>	74
5.4.3 <i>Å være sammen</i>	80
5.5 FUNKSJONALITETEN AV TRYGGHETSSIRKELEN I BARNEHAGEN	81
5.6 AVSLUTTENDE KOMMENTARER FRA INFORMANTENE	85
6.0 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	88
6.1 KJENNETEGN VED DE ULIKE FORMENE FOR UTRYGG TILKNYTNING	88
6.2 UTFORDRINGER BARNEHAGEN KAN MØTE I ARBEIDET MED UTRYGGE BARN	90

6.3 BRUK AV TRYGGHETSSIRKELEN I ARBEIDET MED UTRYGGE BARN I BARNEHAGEN	91
6.4 FUNKSJONALITETEN AV TRYGGHETSSIRKELEN I BARNEHAGEN.....	92
6.5 AVSLUTTENDE KONKLUSJON.....	93
LITTERATURLISTE	95
VEDLEGG 1- NSD KVITTERING	98
VEDLEGG 2- INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTENE	99
VEDLEGG 3- SAMTYKKESKJEMA TIL INFORMANTENE	101
VEDLEGG 4- INTERVJUGUIDE.....	102

Sammendrag

Dette er et masterprosjekt i tilpasset opplæring- spesialpedagogikk, som er gjennomført ved
NORD Universitet i Bodø

Problemstilling og formål:

I dette prosjektet valgte jeg å ta for meg temaene Trygghetssirkelen(COS) og barn med utrygg
tilknytning. Trygghetssirkelen er en tilknytningsbasert intervensjon som er utviklet for å
fremme tilknytningen mellom barn og omsorgspersoner.

Ut ifra disse temaene utarbeidet jeg denne problemstillingen:

*Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes for å fremme trygg tilknytning for utrygge barn i
barnehagen?*

I tillegg til problemstillingen, hadde jeg satt meg tre mål jeg ønsket å oppnå gjennom dette
prosjektet. Disse målene var å:

- Få økt kunnskap om Trygghetssirkelen og barn med utrygg tilknytning.
- Finne ut hvordan Trygghetssirkelen kan brukes i arbeidet med utrygge barn i
barnehagen.
- Bidra til å belyse utfordringene knyttet til barn med utrygg tilknytning, og i hvilken
grad Trygghetssirkelen har en funksjon i arbeidet med disse barna.

Metode:

Dette prosjektet er basert på fem informanters egne erfaringer med Trygghetssirkelen i sitt
arbeid med utrygge barn i barnehagen. De fem informantene ble valgt ut på bakgrunn av sine
relevante roller og erfaringer med sirkelen. Empirien ble innhentet gjennom kvalitative
forskningsintervjuer med en semi-strukturert intervjuguide. Intervjuene varte i ca. 45-60
minutter og ble tatt opp på lydopptak. Informasjonen fra informantene ble transkribert,
kategorisert, analysert, tolket og deretter drøftet mot relevant teori for å belyse og besvare
problemstillingen og forskerspørsmålene.

Hovedfunn:

Gjennom dette prosjektet kom det frem relevant informasjon om både kjennetegn og
utfordringer man møter i arbeid med utrygge barn i barnehagen. Prosjektet viste også til gode
og pålitelige måter å bruke Trygghetssirkelen både i forebyggende og i direkte arbeid med
utrygge barn. Det mest sentrale fokuset som ble beskrevet, var de voksnes rolle i å være

sammen med barna og deltakende i deres hverdag. På denne måten var de voksne tilstede og tilgjengelig for støtte, trøst og oppmuntring når barna hadde behov for det. Undersøkelsen viste i stor grad til en systemteoretisk tilnærming, der fokuset var å gjøre endringer i de voksnes holdninger og arbeidsmetoder, for å oppnå positive endringer ved barnet. Det var i all hovedsak informantenes kunnskap om Trygghets sirkelen som la grunnlaget for informantenes fokus på tilknytning og hvordan de arbeidet ut i fra sirkelen. Det er derfor den tilegnede kunnskapen og forståelsen om Trygghets sirkelen, som blir vurdert som det største og viktigste tiltaket for å fremme trygg tilknytning for utrygge barn i barnehagen.

Abstract

This is a masters in adapted education- special education, conducted at NORD University in Bodø

Issue and objectives:

In this project, I decided to focus on the Circle of Security(COS) and children with insecure attachment. The Circle of Security is an attachment based intervention that is designed to enhance the attachment between children and their caregivers.

Based on these themes I prepared this issue:

How can the Circle of Security(COS) be used to enhance secure attachment for insecure children in kindergarten?

In addition to this issue, I also had three goals I wanted to achieve through this project. These goals were to:

- Get more knowledge about the Circle of Security and children with insecure attachment.
- Finding ways that the Circle of Security can be used in efforts with insecure children in kindergarten.
- Contribute to illuminate the challenges of children with insecure attachment, and to what extent the Circle of Security may be suitable for use in efforts with these children.

Method:

This project is based on five informant's own experiences with the Circle of Security in efforts with insecure children in kindergarten. The five informants were selected on the basis of their relevant roles and experience with the circle. The information was collected through qualitative research interviews, with semi-structured interview guide. The interviews lasted approximately 45-60 minutes and were sound recorded.

The information from the informants was transcribed, categorized, analyzed, interpreted and then discussed against relevant theory to highlight and answer the issue and the research questions.

Main findings:

This project revealed relevant information about the characteristics and challenges encountered in efforts with insecure children in kindergarten. The project also revealed good and reliable ways to use the Circle of Security in both preventive and direct efforts with insecure children.

The principal focus described, was the adults' role in being with the children and participating in their everyday lives. That way, the adults were present and available for support, comfort and encouragement when the children needed it. The survey showed a system theoretic approach, where the focus was on making changes in the adult's attitude and work, to achieve positive changes in the child. It was mainly the informant's knowledge about the Circle of Security which laid the foundation for their focus on attachment and how they work on the basis of the circle. Personnel acquired knowledge and understanding of the Circle of Security, are therefore considered to be the largest and most important measure when it comes to enhancing secure attachment in insecure children in kindergarten.

1.0 Introduksjon

1.1 Bakgrunn for valg av barn med utrygg tilknytning som tema

I løpet av mine år som yrkesaktiv har jeg blant annet arbeidet som assistent, støttepedagog og pedagogisk leder i barnehage. Jeg har også jobbet på avlastningshjem for psykisk og fysisk utviklingshemmede barn og unge, og jeg har jobbet som støttekontakt for barn. Jeg har de siste 10 årene jobbet tett med forskjellige barn med svært ulike behov. I løpet av denne perioden og gjennom disse forskjellige arbeidssituasjonene, har jeg alltid vært spesielt opptatt av å skape en god relasjon og trygg tilknytning mellom meg og de barna jeg jobber med. Relasjon og tilknytning er for meg det mest grunnleggende å oppnå for å kunne utføre et godt arbeid med barn.

Gjennom min tid i barnehage har jeg erfart hvor stor innvirkning tilknytningen har på barnas trygghet, trivsel og utvikling i barnehagen. Trygge barn med stabile voksne rundt seg må være en absolutt prioritet i barnehagehverdagen.

I Lov om barnehager (2005) §1 Formål, 2. ledd står det at ”Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger”.

Trygg og god tilknytning er helt grunnleggende for at barn skal ha en god forutsetning for å kunne utfolde, utforske og utvikle seg i barnehagen. I tillegg til et pedagogisk- og utdanningsperspektiv må vi også se på barnehagen i et psykologisk perspektiv, der tiden i barnehagen bidrar til barns psykologiske utvikling. Barn med utrygg tilknytning har andre forutsetninger for tilknytning enn andre barn. De har opplevd situasjoner der nære omsorgspersoner ikke har gitt nødvendig tilknytning og omsorg, misbrukt sin posisjon overfor barnet, eller på andre måter svekket barnets forutsetning for tilknytning til andre personer. Barn med utrygg tilknytning trenger derfor både tålmodighet, hjelp og støtte til å kunne oppnå trygghet i ulike situasjoner i barnehagen (Brandtzæg, Torsteinson, & Øiestad, 2014).

1.2 Bakgrunn for valg av Trygghets sirkelen som tema

For et par år siden fikk jeg en rask introduksjon i Trygghets sirkelen av en kollega som hadde vært på et kurs i denne modellen. Sirkelen er tilknytningsbasert intervensjon som ble lansert i 1998, og som er utviklet av de fire klinikerne Bert Powell, Glen Cooper, Kent

Hoffman og Bob Marvin. Sirkelen heter opprinnelig Circle of Security (COS) og er oversatt til Trygghetssirkelen på norsk (Powell, Cooper, Hoffman, & Marvin, 2015).

Intervensjonen er i hovedsak utviklet for å fremme trygg tilknytning mellom barn og omsorgspersoner. Trygghetssirkelen baseres på at alle barn har to grunnleggende behov som er veldig forskjellig fra hverandre, men som likevel henger tett sammen. Disse behovene er tilknytning som er barnets behov for beskyttelse og omsorg, og utforskning som er barnets behov for å undersøke og mestre verden. Sirkelen er basert på flere års forskning innenfor tilknytning og barns psykiske helse, og modellen gir en forståelse av hvordan disse to grunnleggende behovene henger tett sammen (Brandtzæg et al., 2014).

Det er relevant å anta at Trygghetssirkelen også kan egne seg til bruk i barnehagen, der de voksne er barnas sekundære omsorgspersoner. ”Det er viktig at ordet ”sekundær” ikke betyr mindreverdige. Det betyr bare at tilknytningen til dere voksne i barnehagen kommer litt lenger ned i barnets tilknytningshierarki enn tilknytningen til foreldrene. Det er naturlig og slik skal det være” (Brandtzæg et al., 2014, s. 21).

Barn med utrygg tilknytning er et tema som engasjerer meg og som er relevant for mitt arbeid med barn. Trygghetssirkelen er en modell jeg ikke har personlig erfaring med, og som det mangler forskning på i Norge. Vi har fire ulike versjoner av modellen som brukes i tiltaksarbeid i Norge i dag. Disse versjonene er COS International- Intervention, COS Virginia- Familiemodellen, COS Virginia- Gruppemodellen og COS International- Parenting. Det er ikke gjort noen effektstudier på disse modellene i Norge, men det er gjennomført noen studier på COS International- Intervention på høyrisikopopulasjoner i USA. Det er sannsynlig, men uklart om disse studiene uten videre kan generaliseres til norske forhold. Ungsinn.no, som er en informasjonsside om forskjellige helsefremmende og forebyggende tiltak i Norge, har av den grunn vurdert disse modellene på nest laveste nivå som sannsynlige virksomme tiltak (Ulvund & Eng, 2013).

På bakgrunn av denne informasjonen vurderte jeg at det ville være både interessant og relevant å undersøke erfaringsbaserte måter å bruke Trygghetssirkelen for å fremme trygg tilknytning for utrygge barn i barnehagen.

1.3 Formålene med masterprosjektet

Jeg hadde satt meg tre formål jeg ønsket å oppnå gjennom dette masterprosjektet. Det første målet mitt var å få økt kompetanse om Trygghetssirkelen og barn med utrygg tilknytning.

Mer spesifikt ønsket jeg utdypende kunnskap om teorien bak sirkelen, utformingen av sirkelen og bruksområdene til denne modellen. Kunnskapen ønsket jeg å tilegne meg gjennom informantenes erfaringer og relevant teori.

Det andre, og mest sentrale, målet med prosjektet var å finne ut hvordan Trygghetssirkelen kan brukes i arbeidet med utrygge barn i barnehagen. Ideen bak dette målet var å innhente informasjon om erfaringsbaserte måter å bruke Trygghetssirkelen på, fra informanter som arbeider med utrygge barn.

Tredje og siste målet mitt var at prosjektet skal kunne belyse utfordringene rundt barn med utrygg tilknytning i barnehagen, og i hvilken grad Trygghetssirkelen kan være egnet til bruk i arbeidet med disse barna

1.4 Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes for å fremme trygg tilknytning for utrygge barn i barnehagen?

På bakgrunn av mitt valg av tema har jeg etter nøye gjennomgang utarbeidet denne problemstillingen:

Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes for å fremme trygg tilknytning for utrygge barn i barnehagen?

Med utgangspunkt i temaene og problemstilling min utarbeidet jeg også noen forskerspørsmål som jeg ønsket å få svar på gjennom prosjektet:

- Hva kjennetegner barn med utrygg tilknytning i barnehagen?
- Hvilke utfordringer kan barnehagen møte i arbeidet med utrygge barn?
- Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes i arbeidet med utrygge barn i barnehagen?
- Hvordan oppleves funksjonaliteten av Trygghetssirkelen i barnehagen?

1.4.1 Begrepsavklaring

Tilknytning- Begrepet er oversatt fra det engelske begrepet *attachment* og handler om hvordan noe mindre er avhengig av, og henger sammen med noe større. Det er snakk om samspillet mellom tilknytning og omsorg, og omfatter omsorgspersonens vilje og evne til å dekke barnets behov for beskyttelse, trøst, trygghet og utforskning (Broberg, Hagström, & Broberg, 2014).

Trygg tilknytning- Tilknytning må sees på som en tosidig prosess. I dette prosjektet defineres trygg tilknytning som tilknytning som skjer mellom barn og stabile, trygge voksne som ser og møter barnas behov. De voksnes rolle i denne tilknytningsprosessen er først og fremst å anerkjenne barnet, gi barna nærhet og trygghet, og hjelpe og støtte dem i bearbeiding av følelser. Videre trenger barna støtte i utforskning og lek (Brandtzæg et al., 2014).

Utrygg tilknytning- Utrygg tilknytning, tilknytningsvansker og tilknytningsforstyrrelser er begreper som lett kan forveksles. Tilknytningsforstyrrelser er en psykisk forstyrrelse som har en medisinsk diagnose. Kravet for å stille en slik diagnose er at barnet må ha fått denne forstyrrelsen i løpet av de fem første leveårene og ha opplevd en spesielt dårlig omsorgssituasjon. Det som kjennetegner barn med denne diagnosen er at de aldri har hatt en trygg og normal tilknytning til en nær omsorgsperson. Utrygg tilknytning og tilknytningsvansker omfatter derimot ikke en diagnose eller en psykisk forstyrrelse, selv om det i noen tilfeller kan føre med seg psykiske vansker (Jacobsen, 2009). Jeg har etter nøye vurdering valgt å ikke ta for meg tilknytningsforstyrrelser og fokuserer kun på utrygg tilknytning i dette prosjekt. Dette valget er tatt på bakgrunn av at barn med tilknytningsforstyrrelser ofte har behov for omfattende hjelp og støtte som omhandler forskjellige hjelpeinstanser, omfattende og strukturerte tiltak, og i noen tilfeller også medisinerer. Vurderingen var at det derfor kunne bli vanskelig å skille arbeidet med Trygghetssirkelen fra andre omfattende tiltakene.

Tilknytningsvansker og utrygg tilknytning er betegnelser som blir brukt om hverandre og kan beskrive de samme barna. I dette prosjektet har jeg valgt å bruke betegnelsen utrygg tilknytning. Jeg veksler likevel mellom å beskrive barna med utrygg tilknytning, eller som utrygge barn. Dette er for å gi språket i oppgaven bedre flyt og gjøre den lettere å lese. I Norge regnes rundt 30-40% av barnebefolkningen som utrygge barn. Disse barna har utfordringer som følge av at de ikke har blitt møtt på sine følelser og behov. Utrygg tilknytning deles inn i tre ulike former: unnvikende tilknytning, ambivalent tilknytning og desorganisert tilknytning. Disse tre formene for utrygg tilknytning blir presentert og utdypet i teoridelen (Brandtzæg et al., 2014).

Funksjonalitet- Funksjonaliteten av Trygghetssirkelen, kan med andre ord beskrives som hvordan sirkelen fungerer. Jeg ønsker i hovedsak finne ut hvordan informantene vurderer Trygghetssirkelen som egnet til bruk i barnehagen.

1.5 Avgrensning av prosjektet

I prosjektet mitt valgte jeg å fokusere på barn i alderen 0-6 år i barnehagen. Dette valget ble tatt på bakgrunn av at det er viktig å fokusere på trygg og god tilknytning i barnets første leveår. Tilknytning har stor betydning for barnets videre psykiske og sosiale utvikling, og den tilknytningen barna opplever i de første leveårene, gir grunnlag for hvilken tilknytning de får som voksne (Brandtzæg, Smith, & Torsteinson, 2011).

Et annet grunnlag for min avgrensning til barn i barnehagen, er barnas språklige utviklingsnivå og formidlingsevne i denne alderen. Barns språklige utviklingsnivå kan ha stor variasjon, men en normalitet er at spesielt de minste barna i barnehagen, har begrensede språkferdigheter og kommuniserer i stor grad med kroppsspråk og atferd i tillegg til det muntlige språket. Det kan være vanskeligere for barn i barnehagen å få uttrykt hva de trenger, enn det er for eldre barn. Derfor er det viktig at de voksne tilknytningspersonene rundt barnet har kunnskap nok til å "lese" barnets behov gjennom barnets kroppsspråk og atferds uttrykk.

Mitt prosjekt var også avgrenset i den grad at jeg kun tok for meg arbeidet som utføres i barnehagen med de utrygge barna. Det vil si at jeg ikke fokuserte på samarbeid eller hjemmets roller og oppgaver i arbeidet. Jeg valgte også vekk et fokus på tilknytningen som skjer mellom barna i barnehagen, og konsentrerte meg om tilknytning mellom barn og voksne. Disse valgene ble tatt på bakgrunn av masterprosjektets omfang, der innhenting av informasjon om flere sider av arbeidet, ville resultere i for mye datamateriale for størrelsen på prosjektet.

1.6 Oppgavens oppbygging

Denne oppgaven er delt opp i fem hoveddeler. Disse delene er teoretisk ramme, samfunnsvitenskapelig kvalitativ metode, presentasjon av funn, drøfting, og oppsummering og konklusjon.

Teoretisk ramme

Masterprosjektets teoretiske ramme skal avspeile prosjektets formål og problemstilling, belyse hvilke analyseperspektiv prosjektet tar for seg, og utvikle nødvendig faglig innsikt (Risberg, 2006). I denne delen av oppgaven presenteres relevant teori som har blitt benyttet til forberedelse av prosjektet, gjennomføringen, og til drøftingen. Teoridelen er delt opp etter temaer som skal gjøre det oversiktlig og lett å orientere seg for leseren.

Temaene er:

- Trygghetssirkelen
- Tilknytningsteori og bakgrunnen for utviklingen av Trygghetssirkelen
- Tilknytning
- Sammenheng mellom tilknytning og utforskning
- Ulike former for tilknytning
- Tilknytning i barnehagen
- En sikker havn og en trygg base
- Å være sammen med barn
- Forskjellige tiltaksmodeller utarbeidet fra Trygghetssirkelen
- Forskning på Trygghetssirkelen

Samfunnsvitenskapelig kvalitativ metode

Metode handler om måten vi samler inn data på, og denne delen av oppgaven beskriver hvordan undersøkelsene er gjennomførte (Risberg, 2006).

I metodedelen presenteres og vurderes arbeidet rundt innhenting av empirien. Her tar jeg for meg mine vitenskapelige refleksjoner, valg av metoder, valg av informanter, forskningsetiske vurderinger, forberedelser og gjennomføring av intervjuene, og bearbeidelse av datamaterialet. Eventuelle utfordringer ved de forskjellige metodene blir også evaluert i denne delen.

Metodedelen er delt opp i disse hovedtemaene:

- Vitenskapsteoretiske refleksjoner
- Fenomenologisk og hermeneutisk kvalitativt forskningsdesign
- Forskningsetiske vurderinger
- Transkribering
- Kategorisering, analyse og tolkning av empiri
- Forskningsprosjektets reliabilitet, validitet og overførbarhet

Presentasjon av funn

I presentasjonsdelen presenteres empirien fra intervjuene som er ferdig kategorisert, analysert og tolket. Materialet er delt opp relevante temaer for den videre drøftingen. Temaene er:

- Presentasjon av informantene
- Kjennetegn ved barn med utrygg tilknytning
- Utfordringer knyttet til utrygge barn i barnehagen

- Trygghetssirkelen i arbeidet med utrygge barn i barnehagen
- Funksjonaliteten av Trygghetssirkelen i barnehagen
- Avsluttende kommentarer fra informantene

Drøfting

Drøftingsdelen er i hovedsak bygget opp på bakgrunn av problemstillingen, forskerspørsmålene og empirien. Her tolkes og drøftes funnene og teorien mot hverandre for å sammen belyse og svare på problemstillingen og forskerspørsmålene. Drøftingen er delt inn i disse temaene:

- Kjennetegn ved barn med utrygg tilknytning i barnehagen
- Utfordringer knyttet til utrygge barn i barnehagen
- Trygghetssirkelen i arbeidet med utrygge barn i barnehagen
- Funksjonaliteten av Trygghetssirkelen i barnehagen
- Avsluttende kommentarer fra informantene

Oppsummering og konklusjon

Oppsummeringen og konklusjonen tar utgangspunkt i drøftingen, forskerspørsmålene, problemstillingen, og formålene med prosjektet. Hovedfunnene som har kommet frem gjennom drøfting av de forskjellige temaene oppsummeres i korte trekk, etterfulgt av avsluttende konklusjoner. Denne delen skal i hovedsak ta for seg i hvilken grad problemstillingen og forskerspørsmålene er besvarte. Temaene er delt opp slik:

- Kjennetegn ved de ulike formene for utrygg tilknytning
- Utfordringer barnehagen kan møte i arbeidet med utrygge barn
- Bruk av Trygghetssirkelen i barnehagen
- Avsluttende konklusjon

2.0 Teoretisk ramme

Problemstilling min er som nevnt innledningsvis:

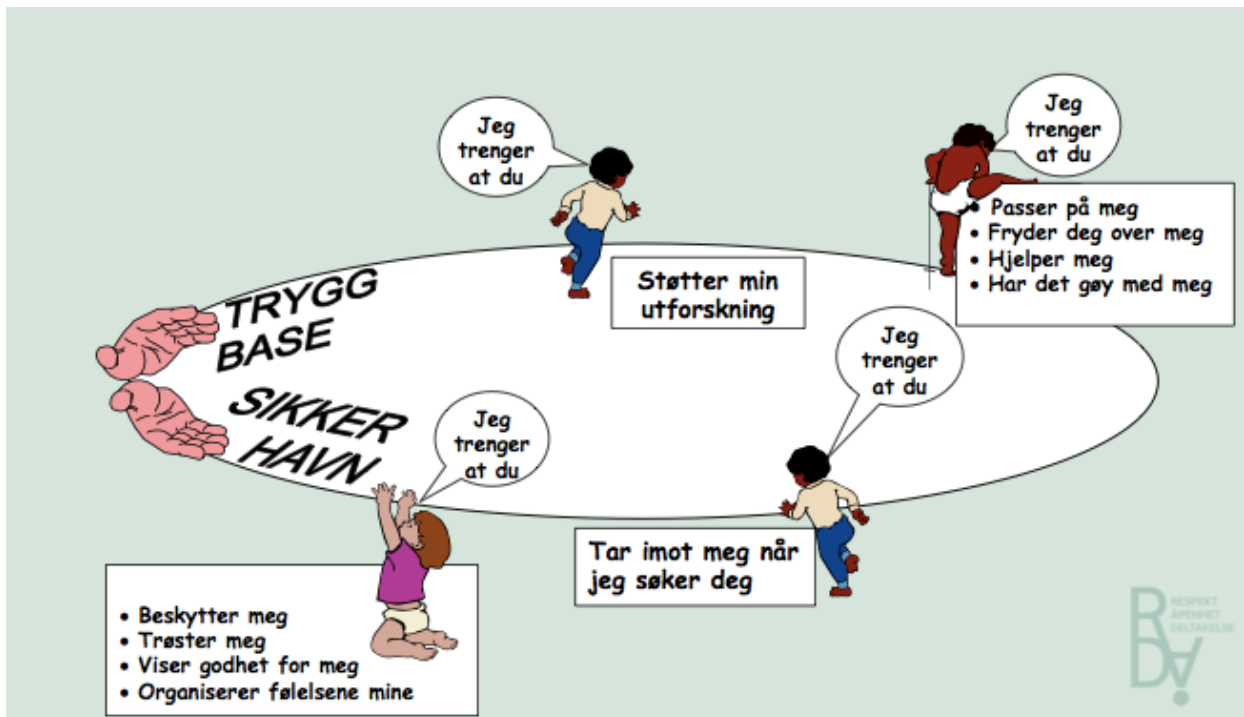
Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes for å fremme trygg tilknytning for barn med utrygg tilknytning i barnehagen?

Nevnt i innledningen er også forskerspørsmålene som er utarbeidet på bakgrunn av problemstillingen:

- Hva kjennetegner barn med utrygg tilknytning i barnehagen?
- Hvilke utfordringer kan barnehagen møte i arbeidet med utrygge barn?
- Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes i arbeidet med utrygge barn i barnehagen?
- Hvordan oppleves funksjonaliteten av Trygghetssirkelen i barnehagen?

Ut ifra problemstillingen og forskerspørsmålene mine har jeg innhentet relevant teori som jeg mener belyser formålet med prosjektet og funnene som er gjort. Store deler av teorien skal gjennom drøftingen bidra til at jeg besvarer problemstillingen og forskerspørsmålene mine. Enkelte deler av teorien vil derimot presenteres i mindre grad i drøftingen, men representerer faglig innsikt som var nødvendig for meg som forsker å tilegne meg gjennom dette prosjektet. Den samme faglige innsikten er også nødvendig for leserne, for å kunne oppnå en god forståelse av funn og drøftinger rundt Trygghetssirkelen i arbeidet med barn med utrygg tilknytning. Teoridelen er organisert etter forskjellige relevante temaer for prosjektet, slik at det er ryddig og lett å lese og forstå.

2.1 Trygghetssirkelen

(Heradstveit, 2014)

Illustrasjonen er en norsk versjon av den originale Trygghetssirkelen som er utarbeidet av grunnleggerne Powell, Cooper, Hoffman og Marvin.

Trygghetssirkelen er en tilknytningsbasert intervensjon som baseres på mange års forskning rundt tilknytning og barns psykiske helse. Sirkelen ble lansert i 1998, og grunnleggerne av denne modellen er klinikerne Bert Powell, Glen Cooper, Kent Hoffman og Bob Marvin. Trygghetssirkelens viser til hvordan barnets grunnleggende behov for tilknytning og utforskning henger sammen. Illustrasjonen av Trygghetssirkelen gir en visuell og god oversikt over barnets behov rundt hele sirkelen. Sirkelen er utformet som en oval og har to åpne, innbydende hender på venstre siden. Den nederste hånden representerer den nederste delen av sirkelen og er den trygge havnen der barnet kan få hjelp, trøst, nærhet, bekreftelse, og støtte til å organisere følelser når barnet føler seg sårbar og trenger følelsesmessig påfyll. Vi kan beskrive disse behovene som at barnet trenger å "fylle koppen sin". Den øverste delen av sirkelen representerer barnets selvstendighet og utforskningsbehov. Her er hånden den trygge basen som er tilstede, støtter, passer på og gleder seg over barnet når barnet er under utforskning. Begge hendene representerer en nær, trygg og stabil voksen som barnet har trygg og god tilknytning til (Brandtzæg et al., 2014).

Barnet har på ulike måter behov for den voksne i alle områder av sirkelen, og de forflytter seg raskt fra sted til sted i sirkelen. Ut og utforske- og inn igjen for påfyll. Barn tar ofte mindre runder i sirkelen, mens større barn tar større runder. Et behov for påfyll kan for eksempel komme av at barnet faller og slår seg og får vondt, eller rett og slett at avstanden fra trygghetspersonen ble for lang og for lenge, og barnet har behov for å fylle på med litt nærhet før det begir seg ut igjen på mer utforskning. Med andre ord trenger barnet trygghet og visshet om at det er mulig å komme inn igjen å "fylle koppen" for å tørre å utforske og lære av omgivelsene. At barnet opplever denne tillatelsen til å være avhengig av trøst og nærhet, gjør at selvstendigheten vokser. Trygghetssirkelen er med å tydeliggjøre sammenhengen mellom avhengighet og selvstendighet (Brandtzæg et al., 2014).

Tre sentral punkter i Trygghetssirkelens, er at den voksne alltid skal være STØRRE, STERKERE, KLOKERE og GOD. Når det er mulig skal den voksne følge barnets behov, og når det er nødvendig må den voksne ta ledelsen. Målet med Trygghetssirkelen er at omsorgspersonen skal kunne ta omsorgsvalg som fører til trygg tilknytning mellom dem selv og barnet deres. (Powell et.al., 2015)

2.2 Tilknytningsteori og bakgrunnen for utviklingen av Trygghetssirkelen

Tilknytningsteori synliggjør barns essensielle behov som går utover behovet for mat og beskyttelse. Teorien tar for seg barns emosjonelle behov, behov for trøst, selvfølelse og behovet for barns utvikling av selvstendighet. Når vi snakker om tilknytningsteori og barns psykiske helse snakker vi ikke om enkelte øyeblikk eller hendelser, men vi snakker om de daglige hendelsene med en omsorgsperson som tilpasser seg og håndterer barnet. For å forstå barnet som helhet må man derfor også forstå omsorgspersonene rundt barnet.

Allerede i 1940 kom John Bowlby med den revolusjonerende teorien om hvordan relasjonen mellom barn og deres omsorgspersoner var avgjørende for barnas psykiske helse. Dette stod i kontrast med den freudianske teorien om barns intrapsykiske motivasjon gjennom instinktene sex og aggresjon. I 1944 utga Bowlby studien "Forty-Four Juvenile Thieves" som handlet om psykisk ustabile forbrytere og deres atskillelse fra sine mødre i oppveksten. Funnene han gjorde i sitt arbeid på denne tiden la grunnlaget for hans livslange forskning rundt tilknytning. Bowlby sine ideer ble sett på som radikale og boken hans, "Maternal Care and Mental Health", som ble utgitt av Verden helseorganisasjon (WHO) i 1951; ble møtt med motstand fra eksperter på barneomsorg, leger, psykoanalytikere, og tilhengere av sosial læringsteori.

Boken inneholdt revolusjonerende og empiribaserte påstander om nødvendigheten av varm, nær og kontinuerlig relasjon til mor eller annen omsorgsperson for barns psykiske helse. Motstandene til boken handlet blant annet om at voksne burde unngå fysisk kontakt med barn på grunn av hygiene, at for mye fysisk kjærlighet ville skade et barns psykiske helse bare etter noen få dager, og at jevnlig lit til foreldrene var et tegn på for stor grad av avhengighet (Powell et.al., 2015).

Forskeren Mary Ainsworth kom på banen da hun begynte å arbeide med Bowlby gjennom 1950-årene. Gjennom et forskningsarbeid med observasjon av mødre og babyer i Uganda i 1953 utviklet hun klassifiseringen av tilknytningsmønstrene hos spedbarn som trygt tilknyttet, utrygt tilknyttet og utilknyttet. Hun registrerte også hvordan de tryggeste barna var mest fornøyd, lettest å trøste, villig til å utforske, og hadde mødre som var sensitive ovenfor barnets behov. I begynnelsen av 1970 hadde hun også utviklet forskningsinstrumentet ”Strange Situation” (fremmedsituasjonen) som er et sentralt verktøy i Trygghetssirkelen, og som brukes for å observere hvilke tilknytningsmønstre som oppstår når mor og et lite barn blir atskilt og deretter gjenforent. Gjennom dette arbeidet videreutviklet hun tilknytningsklassifikasjonene sine som trygg, utrygg ambivalent/vegrende og utrygg unnvikende. I 1986 la Mary Main og Judith Solomon til en fjerde klassifisering som ble kalt desorganisert/desorientert tilknytning.

I løpet av 1980-årene hadde det blitt gjort flere tusen studier som omhandlet tilknytning, fremmedsituasjonen og tilknytningsklassifiseringene i samspill mellom barn og omsorgspersoner. Tilknytningsteori fikk større troverdighet blant fagfolk i utviklingspsykologi, og Bowlby selv arbeidet på denne tiden for å utvikle tilknytningsteori som en intervensjon. Fokuset på fagområdet spedbarns psykiske helse fikk større betydning og fagområdet utviklingspsykopatologi oppstod. Behovet og muligheten for tidlig intervensjon for barn ble tydeligere og de fire klinikerne Bert Powell, Glen Cooper, Kent Hoffman og Bob Marvin startet sin utvikling av Trygghetssirkelen (Powell et.al., 2015).

2.3 Tilknytning

Tilknytning er mer en bare gode følelser der barn føler trygghet og nærhet til de voksne rundt seg. Tilknytning handler også mye om å støtte barn når de leker, utforsker og når de trenger hjelp til å håndtere vanskelige følelser. Fra et barn blir født kommer trygghet og beskyttelse

foran alt. Det medfødte instinktet til å holde seg i nærheten av noen få voksne som kan sikre trygghet og overlevelse, er det som grunnleggende sett kaltes tilknytning.

Utviklingspsykologien de siste 50-60 årene har derimot vist oss at i tillegg til den fysiske tryggheten er det gjennom tilknytning og nærhet til trygge omsorgspersoner at barnet utvikler seg psykologisk og som et sosialt individ. Gjennom nære og stabile relasjoner utvikles også barnets følelsesmessige og sosiale evner, altså den sosioemosjonelle utviklingen. Ved mangel på trygge og nære relasjoner vil ikke barnet få en sunn emosjonell utvikling (Brandtzæg et al., 2014).

Tilknytning handler om hvordan noe mindre henger sammen med, og er avhengig av noe større. Begrepet er oversatt fra det engelske begrepet *attachment* og omfatter samspillet mellom tilknytning og omsorg. Det er snakk om omsorgspersonens vilje og evne til å dekke behovene barnet har for beskyttelse, trøst, trygghet og utforskning. Barnets tilknytningen er en relasjonsspesifikk prosess som utvikles gradvis og forskjellig til ulike personer.

Tilknytning kan sees på som et psykologisk bånd som er ulikt ut ifra hvordan barnets samspill med de forskjellige personene er. Den tilknytning som oppstår utvikler seg til indre mentale bilder av barnet, omsorgspersoner og samspillet, som kalles indre arbeidsmodeller (IAM) og som har betydning for barnets videre utvikling. Forskjellige relasjonstilknytninger har til felles at de varer over tid, har stor følelsesmessig betydning og omfatter personer som ikke er erstattelig. Disse personene søker også hverandre, og får en opplevelse av ubehag ved ufrivillig separasjon (Broberg et. al, 2014).

Det er vanlig og skille mellom tilknytning og tilknytningsatferd. I det første leveåret viser barnet tilknytningsatferd som fremmer nærhet og kontakt til omsorgspersonene, og som spiller en viktig rolle i den senere utviklingen av tilknytning (Brandtzæg et al., 2011).

I boken *Lindring og lidelse*, gjengir forfatteren Bowlby sin definisjon av tilknytning som låter slik: ”Barnets tendens til å søke nærhet og kontakt med et spesifikt menneske og gjøre dette i bestemte situasjoner, spesielt når det er redd, slitent eller sykt” (Bowlby, referert i Wilkinson, 2008, s. 91).

2.4 Sammenhengen mellom tilknytning og utforskning

Utenom det medfødte behovet for tilknytning, er barn også født med et behov for å utforske og mestre omgivelsene sine. Dette ser vi allerede fra barnet er lite og det smaker og tar på alt som er i nærheten, så begynner barnet å krype, reise seg og til slutt gå mens det utforsker

større områder. Disse to medfødte behovene er svært ulike der tilknytning handler om avhengighet og utforskning handler om selvstendighet. Behovene er likevel avhengige av hverandre på den måten at barnet trenger å føle trygghet og beskyttelse når det skal utforske verden. I utforskning møter barna nye og ukjente elementer som kan føre til at barnet blir redd, trøtt og sint og har behov for nærhet (Brandtzæg et al., 2014).

Dersom barnet er sykt, trøtt, redd, eller hvis tilknytningspersonen er borte, forsvinner også utforskningsatferden. Det er biologisk nedlagt at tilknytning er viktigere enn utforskningen, og først når barnet er opplagt og trygt vil det utforske omverdenen på egen hånd. (Hart, 2011).

2.5 Ulike former for tilknytning

2.5.1 Trygg tilknytning

I Norge har 60-70% av barnebefolkningen trygg tilknytning. Dette vil si at de har primære omsorgspersoner som er tilgjengelige, som hjelper og trøster ved behov, og som gir rom for selvstendighet. Grensene som blir satt for barnet er klare og føles trygge. Slike barn opplever at de blir sett, anerkjent, har gode følelser og glede sammen med sine omsorgspersoner. Omsorgspersonene fokuserer på å forstå barnet fra innsiden og støtte i organiseringen av barnets følelser. Barn med trygg tilknytning takler at situasjoner kan gå galt, misforstås, at de overses eller at de voksne blir sint. Barnet håndterer disse hendelsene på bakgrunn av at de stoler på at den voksne tar ansvar og at det ordnes opp i. Barn med trygg tilknytning har gode forutsetninger for god psykisk helse og et godt sosialt liv. Barns tilknytning til de primære omsorgspersonene er det aller viktigste, men trygg sekundær tilknytning til omsorgspersonene i barnehagen er også viktig å fokusere på (Brandtzæg et al., 2014, 2014).

For trygge barn kan tilvenningen i barnehagen være vanskelig, der de protesterer høyt og lenge for å bli overlatt i et fremmed miljø. Disse barna finner seg etter en stund til rette og knytter seg først til én tilknytningsperson og så til flere etter hvert (Broberg et al., 2014).

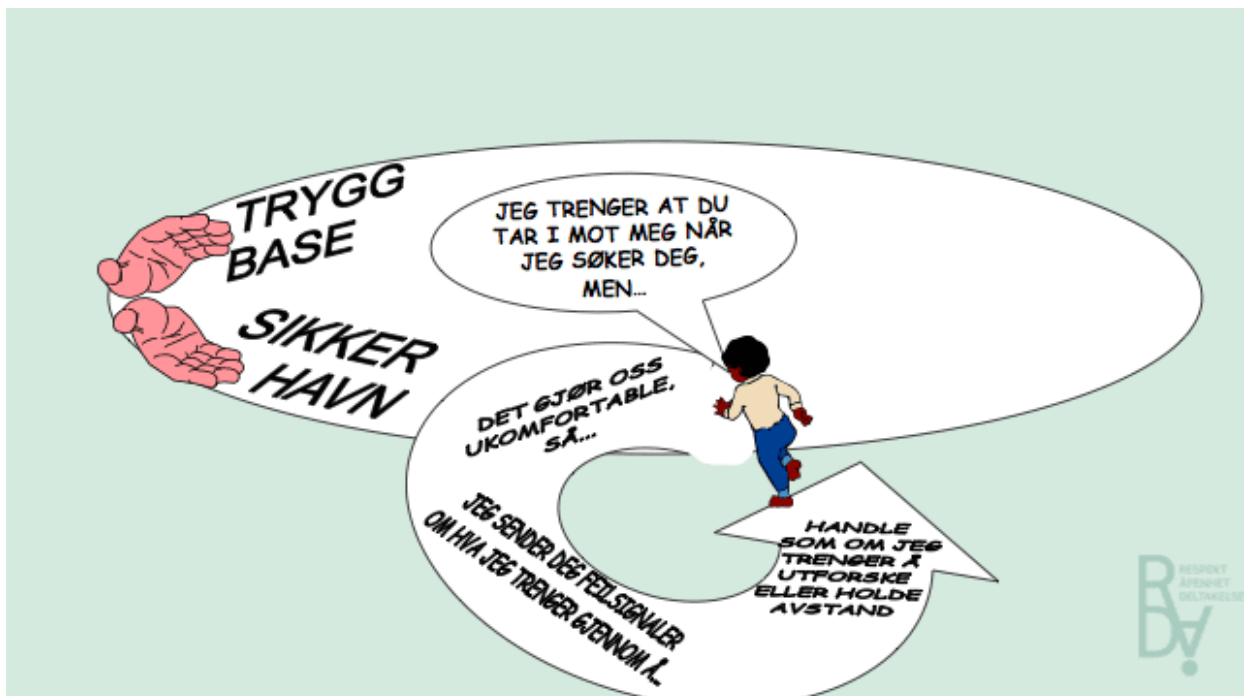
2.5.2 Utrygg tilknytning

I Norge er det rundt 30-40% av barnebefolkningen som regnes som utrygge barn. Disse barna har opplevd at følelser og behov ikke blir møtt, og at de må tilegne seg andre måter å oppnå nødvendig kontakt med omsorgspersonen. Det er da barnet tar i bruk villedende signaler, som vil si at de viser tegn til andre behov enn det som egentlig er reelt. Dette medfører at barnet får problemer med å bli kjent med egne følelser og å utrykke seg. Utrygg tilknytning deles inn

i tre ulike former: unnvikende tilknytning, ambivalent tilknytning og desorganisert tilknytning (Brandtzæg et al., 2014).

Hver dag forekommer det små, sporadiske brudd på Trygghets sirkelen, der barnet blir ignorert eller får en negativ tilbakemelding av for eksempel slitne omsorgspersoner med dårlig tid. Slike situasjoner vil ikke skape begrensede sirkler, og kan styrke relasjonen dersom de blir reparert på en god måte. Når det derimot oppstår et jevnlig mønster der omsorgspersonen ikke reagerer og ikke er emosjonelt tilgjengelig på spesifikke behov på Trygghets sirkelen, vil det føre til at barnet blir utrygt og har en begrenset sirkel (Powell et al., 2015)

Unnvikende tilknytning

(Heradstveit, 2014)

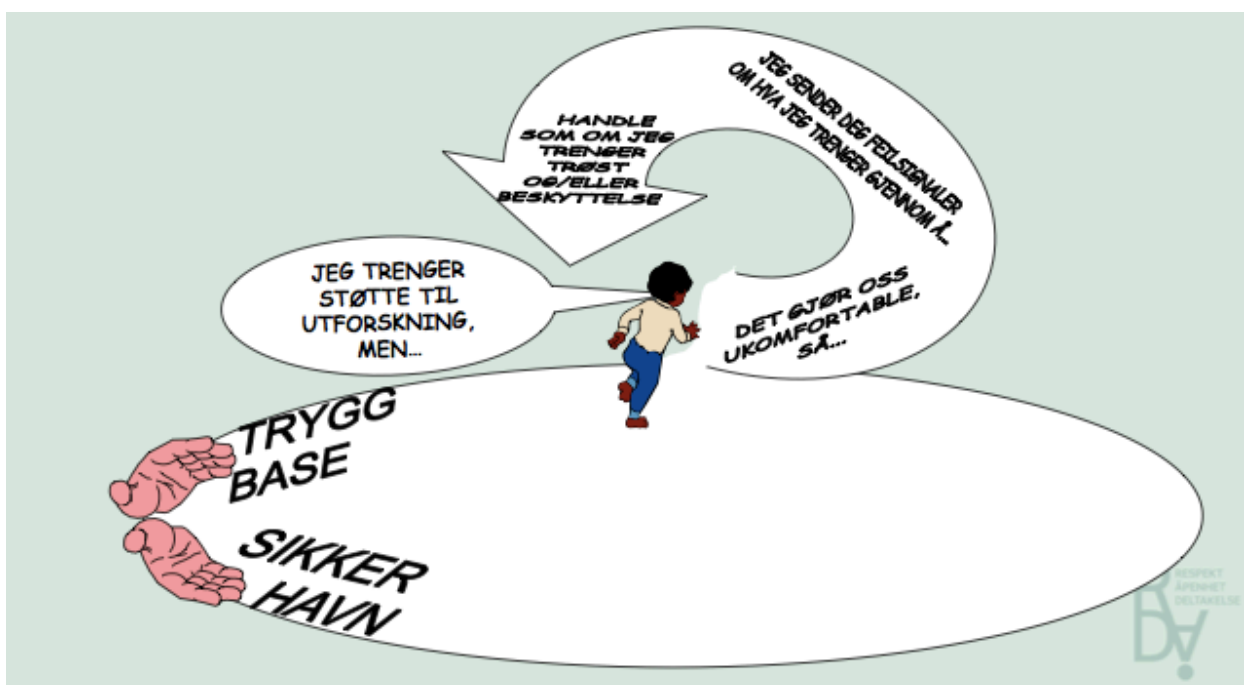
Illustrasjonen er en norsk versjon av den originale Trygghets sirkelen som er utarbeidet av grunnleggerne Powell, Cooper, Hoffman og Marvin.

Barn med unnvikende tilknytning har erfart at de må håndtere vanskelige følelser alene og klare seg selv altfor tidlig. Av forskjellige grunner har ikke barna blitt møtt på den nederste delen av sirkelen og forventer avvisning fremfor hjelp. Behovet for kontakt og nærhet fører til at disse barna ubevisst flytter seg selv opp på sirkelen for å oppnå kontakt med omsorgspersonen der, selv om de egentlig befinner seg nede på sirkelen. Dette kalles villedende signaler, og fører til at barna virker mer selvstendig enn hva de egentlig er.

I barnehagen trives unnvikende barn best når det leker og utforsker og befinner seg øverst på Trygghetssirkelen. Når de trenger trøst og befinner seg nederst på sirkelen undertrykker de sine egentlige behov og presser seg selv opp på øverste delen av sirkelen, gjerne gjennom å si at alt er bra og fortsette å leke. Det er da den voksnes rolle å være observant og se gjennom barnets villende signaler og tolke barnets egentlige behov, for deretter å oppsøke barnet å tilby trøst og omsorg på en respektfull måte uten å presse barnet. Over tid vil forhåpentligvis barnet ta imot den omsorgen det trenger. Det er nødvendig at de voksne i barnehagen klarer å skille mellom forsiktige barn og unnvikende barn. Barn som er forsiktige og sjenerte kan ofte vise lite reaksjon og trenger ekstra støtte til å uttrykke følelsene sine, men de vil ikke på samme måte som unnvikende barn gi villende signaler og presse seg selv opp på sirkelen (Brandtzæg et al., 2014).

Barn med unnvikende tilknytning er ofte ikke komfortabel i relasjon med andre, leker ofte alene og har ikke utviklet nær relasjon til de voksne i barnehagen. Disse barna kommer som oftest kun når de trenger direkte hjelp med noe. Slike barn klarer seg ofte veldig fint under tilvenningen på grunn av at de er vant til å klare seg selv å så stor grad som mulig, for å forhindre å bli skuffet av de voksne (Broberg et al., 2014).

Ambivalent tilknytning

(Heradstveit, 2014)

Illustrasjonen er en norsk versjon av den originale Trygghetssirkelen som er utarbeidet av grunnleggerne Powell, Cooper, Hoffman og Marvin.

Til forskjell fra de unnvikende barna har de ambivalente barnet fått for lite støtte til utforskning oppe på Trygghetsirkelen og presser derfor seg selv ned på sirkelen når de egentlig har behov for å utforske. Disse barna har kanskje blitt ”holdt igjen” nede på sirkelen av nervøse foreldre som har holdt barnet tett, fremfor å støtte barnets selvstendighet. Slike barn lærer seg å ”lese” omsorgspersonens nervøsitet og blir nede på sirkelen der de registrerer at omsorgspersonen har det mest komfortabelt. I barnehagen fremtrer ambivalente barn som lite selvstendige og kanskje også litt klengete og sutrete. Disse barna trenger ekstra støtte og oppmuntring til utforskning og selvstendighet når de befinner seg øverst på Trygghets sirkelen, samtidig som det er viktig at de får den omsorgen og trøsten de trenger når de er nederst på sirkelen (Brandtzæg et al., 2014).

For barn med ambivalent tilknytning er det ofte svært vanskelig i tilvenningsperioden. Både levering og henting blir langvarig og følelsesmessig krevende for både omsorgspersoner og barnet selv. I motsetning til trygge barn varer de krevende situasjonene mye lengre (Broberg et al., 2014).

Desorganisert tilknytning

(Heradstveit, 2014)

Illustrasjonen er en norsk versjon av den originale Trygghets sirkelen som er utarbeidet av grunnleggerne Powell, Cooper, Hoffman og Marvin.

Desorganisert tilknytning skiller seg en god del fra de andre to formene for utrygg tilknytning. Desorganiserte barn kan være utsatt for omsorgssvikt, eller at barn i perioder er desorganiserte på grunn av tap og sorg etter for eksempel dødsfall i familien. Disse barna gir mer kaotiske signaler enn villedende signaler og de fremstår forvirrede, redde og vanskelige å forstå. Når barna er mellom 3-6 år kan de utvikle kontrollerende atferd der de enten passer mye på og hjelper til, eller at de er styrende og aggressive. Dersom barnehagen mistenker omsorgssvikt er det en plikt å melde fra til barnevernet, slik at familien kan få veiledning og støtte. I sjeldne tilfeller er det også behov for omsorgsovertakelse. Desorganiserte barn befinner seg i en vanskelig situasjon med frykt og kaos. I tillegg til at barnehagen må tolke og ivareta barnas behov både får trøst og utforskning, er det ofte nødvendig å søke ekstra hjelp og støtte til disse barna (Brandtzæg et al., 2014).

Barn med desorganisert tilknytning kan også vise atferd som stemmer overens med de andre typene for utrygg tilknytning, men det som er særskilt er at de viser andre tegn som ikke de andre utrygge barna har. De viser blant annet motstridende atferdsmønster i tilsynelatende lignende situasjoner, ufullstendige bevegelser og uttrykk, redsel og abnormale kroppstillinger (Smith, 2002).

2.6 Tilknytning i barnehagen

Brandtzæg et al. (2014) bruker i boken sin begrepet ”å få lys i lampen”. Det forklares med at tilknytning er kontakten som plugges i og at barnets hjerne er en lampe.

Når barnet blir sett, forstått og opplever at den voksne gleder seg over dem, blir kontakten satt i og lampen tennes. Den emosjonelle utviklingen er veldig viktig i løpet av barnets første tre leveår, der barnet skal bli kjent med følelsene sine, og lære seg å håndtere og uttrykke disse. Å kunne mestre håndtering og regulering av følelsene er en viktig del av barnets psykiske helse og den sosiale kompetansen. Slik følelsesregulering trenger barnet hjelp til å erfare og lære seg å mestre sammen med nære tilknytningspersoner.

Både små og store barn har behov for tilknytning og trygghet i barnehagen. I de fleste tilfeller er likevel de største barna i stand til å forstå mer av hva som skjer rundt dem, og de har bedre følelsesregulering enn de minste barna. De minste barna er derfor i større grad avhengig av nærhet og trøst av omsorgspersoner oftere enn de eldre barna. Når et barn begynner i barnehagen som ettåring har de som oftest kun et fåtall nære tilknytningspersoner som foreldre, og kanskje besteforeldre. Foreldrene er i de fleste tilfeller barnets primære tilknytningspersoner og derfor barnets viktigste havn og base. Hvis vi bruker lampemetaforen

innebærer det da at barnet ved barnehageoppstart opplever at kontakten, tilknytningen til foreldrene, blir dratt ut ved levering; og sittes inn igjen ved henting (Brandtzæg et al., 2014). Tilknytning i barndommen har, som tidligere nevnt, stor betydning for den psykiske helsen og hvordan man fungerer sosialt gjennom livet. Det sterke båndet og kjærligheten som eksisterer mellom et barn og de primære omsorgspersonene, er mye sterkere og dypere enn det båndet som oppstår mellom et barn og de sekundære omsorgspersonene i barnehagen. I en profesjonell omsorgsgiverrolle, som de voksne i barnehagen har, er det andres barn man skal ta vare på. Dette kan by på utfordringer med å fullt ut forstå barnas atferd, ønsker og behov. For at barnet skal oppleve tilknytning og trygghet, fremfor utilpasshet og stress, er det derfor helt nødvendig at det fokuseres på at barnet skal knytte seg til en, eller flere, sekundære tilknytningspersoner i barnehagen. Den tilknytningen barnet gjør til de voksne i barnehagen er ikke mindre viktig selv om den er sekundær. Det er helt nødvendig at barnet har gode sekundære tilknytningspersoner når de primære ikke er tilgjengelig. Denne mulighet barnet får til å være avhengig, er det som igjen fører til at selvstendigheten vokser. Trygg tilknytning til en voksen i barnehagen er helt avgjørende for at et barn skal kunne leke, lære og utforske i barnehagen. Å skape en slik tilknytning tar tid, og den kommer etter hvert som barnet opplever at man er der, ser de, støtter, trøster og gir nærhet om igjen og om igjen over tid (Brandtzæg et al., 2014).

Personalet i barnehagen har behov for relasjonskompetanse for å ta vare på barn med trygg tilknytning, oppnå nye tilknytninger og kompenserer for utrygge tilknytninger. Relasjonskompetanse er nødvendig for at barnehagepersonalet skal kunne støtte alle barn og hjelpe de barna som har behov for ekstra støtte. Det å ha relasjonskompetanse vil si å kunne ta barnets perspektiv, forstå barnets opplevelse av forskjellige situasjoner, og svare og støtte barnet slik at det opplever seg forstått. Kravene til barnehagepersonalet har blitt større og omsorgsansvaret har økt. Personalet i barnehagen er viktige sekundære omsorgspersoner som skal gi barn god omsorg når foreldrene ikke er tilstede. For de fleste barn er barnehagepersonalet en kompletterende tilknytning i foreldrenes sted, men for enkelte barn i vanskelige livssituasjoner er personalet viktigere enn for andre barn. Personalet fungere i slike tilfeller som kompenserende tilknytning, der de tar på seg en del av foreldrenes omsorgsoppgaver overfor barnet (Killén, 2012).

Når et barn i barnehagen ikke har en sekundær tilknytningsperson tilgjengelig, vil barnet lettere bli urolig og stresset gjennom barnehagehverdagen. Barnets urolighet og stress vil kanskje ikke synes utenpå, ettersom barn ofte tilpasser seg etter situasjonen på utsiden. I

tilfeller der de voksne i barnehagen må gi ekstra hjelp og støtte til utrygge barn i barnehagen er det derfor ekstra viktig at de voksne har kunnskap om tilknytning og barns behov. Trygghets sirkelen kan brukes som et veikart for å bedre forstå og hjelpe barna til å få dekket sine behov og oppnå balanse i sirkelen (Brandtzæg et al., 2014).

2.7 En sikker havn og en trygg base

Trygghets sirkelen kan, som sagt, sees på som et veikart for å vise omsorgspersoner veien til en trygg tilknytning til barna sine, der både trøst og beskyttelse (en sikker havn) og oppmuntring (en trygg base) ligger grunnlaget for at barna utvikler seg til selvstendige personer som kan stole på seg selv og andre. Modellen er utviklet for å være vitenskapelig holdbar, samtidig som den er lett forståelig og synliggjør tilknytningsteorien om barns utvikling og behov. Trygghets sirkelen bidrar til at omsorgspersoner lettere kan tolke de grunnleggende behovene bak barnas atferd. For omsorgspersoner som selv vokste opp med trygg tilknytning, er barnas grunnleggende behov for trygghet og tillit mer innlysende enn for omsorgspersoner som selv ikke hadde en trygg tilknytning. Hos dem som selv ikke hadde trygg tilknytning i barndommen, kan man oftere se en mental blindhet der barnas behov for trygghet virker uakseptabelt og kanskje også truende. Barna opplever da å ikke få behovene sine dekket av omsorgspersoner som er utilpasse eller trekker seg vekk. Dette fører til at barna endrer strategi og tilpasser seg ved å sende villedende signaler, som omsorgspersonen godtar for å opprettholde nærhet og trygghet. Dette skaper utilfredshet og dypere behov hos barnet. Barn har behov for å oppleve verdien av trygg tilknytning til en omsorgsperson, slik at de selv kan forstå sin egen verdi og rolle som omsorgsperson for sine egne barn.

Omsorgspersoner som selv har manglet trygg tilknytning, kan gjennom Trygghets sirkelen få hjelp til å forstå sin egen verdi overfor barnet og lære å tolke barnas behov bak atferden. I Trygghets sirkelen er omsorgspersonen representert som to sterke, varme, trygge hender som er tilgjengelig for å omfavne barnet. Dersom omsorgspersonen ikke er tilgjengelig, brytes sirkelen (Powell et al., 2015).

For å kunne utvikle seg som en selvstendig person er det nødvendig å finne en balanse mellom nok nærhet og nok utforskning. For å oppnå dette kreves det at tre tilknytningssystemer er representert samtidig. Disse tre systemene er definert av Bowlby og er alle en del av Trygghets sirkelen. Omsorgsbehov (tilknytning) som er instinktet for nærhet til personer som kan trøste, beskytte og hjelpe med følelseshåndtering; omsorgsgiving (knytte

bånd) som er instinktet for å gi nærhet til personer som trenger trøst, beskyttelse og hjelp med følelshåndtering. Til slutt utforskning, som er instinktet for å lære, mestre og utvikle seg i trygge omgivelser. En trygg tilknytning er etablert når omsorgspersonen klarer å forstå og tolke forskjellen på når barnet trenger en sikker havn for trøst og beskyttelse, og når barnet trenger tillit og oppmuntring gjennom en trygg base. Barnet skifter mellom disse to behovene ofte og uten forvarsel.

Som tidligere nevnt, er tilknytningsatferd og utforskningsatferd avhengig av hverandre. Når en omsorgsperson brått blir utilgjengelig, som f.eks. ved at de får en telefon eller begynner å snakke med andre voksne, kan dette føre til at det påvirker barnets tilknytning. Barnet gjør da det som er nødvendig for å gjenopprette tilknytningen, som f.eks. å gjenta ”mamma” mange ganger etter hverandre, eller å dra i buksebeinet. Når omsorgspersonen da gjenoppretter kontakten ved å spørre barnet ”hva er det?”, har barnet fått det det ønsket, og kan som oftest ikke svare på spørsmålet (Powell et.al., 2015).

Betydninger for om et barn blir trygt eller ikke, handler om hva personalet i barnehagen gjør og ikke hva de sier. Personalet må utvikle samspill og tillitsfull relasjon til de enkelte barna, og trøst når tilknytningen aktiveres. I den grad det er mulig, bør barnehagen la barnet få tilgang til den voksne som barnet er mest trygg på, frem til den blir trygg på flere i personalgruppen. Personalets engasjement, interesse og kunnskap er de viktigste momentene for å kunne møte de ulike barnas behov (Broberg et al., 2014).

2.8 Å være sammen med barn

Det å være sammen representerer et behov som handler om å oppnå tilfredsstillende relasjoner, mestring, kompetanse, tillit, selvregulering og fysisk helse i voksne alder. Det motsatte av å være sammen, er å være uten og fører til dårligere evne til å mestre fremtidige relasjoner og til å bli en selvstendig voksen. Som mennesker er vi født med et behov for å være sammen med andre som gir oss samhandling, beskyttelse og omsorg. Et barn viser tillit og glede i møte med sensitiv og omsorgsfull oppmerksomhet, og barnet viser fortvilelse, protest og likegyldighet når det ikke opplever slik positiv oppmerksomhet. Å være sammen med barnet gir størst mulighet til å ivareta barnets behov rundt hele Trygghetssirkelen. For å utvikle trygg tilknytning er det nødvendig for barnet med visshet om at omsorgspersonen er emosjonelt tilgjengelig når behovet oppstår.

Den britiske barnelegen og psykoanalytikeren Donald Winnicott beskriver et ”holdende miljø” med en omsorgsgivende relasjon som skaper trygg tilhørighet, og som preges av å

være sammen. I et slikt miljø viser omsorgspersonen at alle barnets behov og barnets følelser som for eksempel sinne, tristhet, nysgjerrighet, glede, skam og frykt, er normale og akseptable (Powell et.al., 2015).

2.9 Forskjellige tiltaksmodeller utarbeidet fra Trygghetssirkelen

Vi har fire forskjellige tiltak i Norge som er utarbeidet fra Trygghetssirkelen. COS International- Intervention, COS Virginia- Familiemodellen, COS Virginia- Gruppemodellen og COS International- Parenting.

COS International- Intervention

COS International- Intervention er en målrettet psykoedukativ intervensjon der målgruppen er barn fra 0-6 år som er i risiko for å utvikle utrygg tilknytning, eller allerede har utrygg tilknytning. Intervensjonen har vært i bruk i Norge siden 2007, og gjennomføres av terapeuter med foreldregrupper på 5-6 foreldre som møtes over 15-20 ganger. Ved bruk av Still Face og fremmedsituasjonen helt i starten av behandlingen, kartlegges barnets tilknytning. Still Face går ut på at foreldrene samspiller med barnet på normal måte, så slutter de å respondere på barnets signaler og atferd en liten stund, før de gjenopptar samspillet igjen. Gjennom videoopptak i behandlingen støttes foreldrene til å reflektere over sitt eget samspill med barnet, lære om betydningen av tilknytning, forstå barnets signaler, skape en trygg base for barnet og styrke den følelsesmessige relasjonene til barnet.

Intervensjonen har 5 terapeutiske mål:

- Etablere en trygg base der foreldrene kan utforske sin relasjon til barnet.
- Presentere tilknytningsteori for foreldre på en måte som fremmer forståelse og innlevelse overfor barnet. Trygghetssirkelen gir et grunnlag for å forstå barnets ulike behov og dermed mentalisere barnet.
- Foreldrene skal få økt evne til å observere og forstå barnets signaler og behov for utforskning og selvstendighet, og trøst og nærhet.
- Skape refleksjon rundt omsorgsrollen i foreldregruppen.
- Fremme den følelsesmessige involveringen og empatien som foreldrene har ovenfor barnet.

Det er utarbeidet en oversiktlig og beskrivende mal som terapeutene arbeider ut ifra. (Drugli, 2012)

COS Virginia- Familiemodellen

COS Virginia- Familiemodellen er også en psykoedukativ intervensjon som har vært brukt i Norge siden 2010, og målgruppen er også i dette tiltaket barn i risiko for å utvikle utrygg tilknytning, eller som har utrygg tilknytning. Tiltaket er tiltenkt barn fra 11 måneder – 6 år, men har blitt brukt med både yngre og eldre barn. I likhet med COS International- Intervention, har familiemodellen som mål å forbedre samspillsmønstrene mellom foreldre og barn for å styrke tilknytningen mellom dem. Dette forbygger også skjevutvikling, og utvikler sosial kompetanse og selvregulering. Gjennomføring av denne modellen følger en manual som er delt inn i seks faser med ulike målsettinger for læring. Tidsbruken er individuelt for hver familie, men strekker seg ofte over 20-30 timer før hele manualen er gjennomgått og målene for endring er nådd. De seks fasene i modellen er:

- Fase 1 – Utredning og forberedelse – Fremmedsituasjonen blir brukt for å vurdere tilknytningen, og andre verktøy blir brukt for å kartlegge andre problemer i familien. Foreldrenes mål for deltakelse blir også diskutert.
- Fase 2 – Etablering av en trygg base for endringsarbeidet – Her etableres et trygt miljø rundt foreldrene og støtte i motivasjon for deltakelse i tiltaket vektlegges.
- Fase 3 – Opplæring i modellen Trygghetssirkelen – Grundig innføring i de emosjonelle- og relasjonelle behovene som barn har i nære relasjoner. Foreldrene skal forstå tilknytning, lære å analysere barns atferd og behov, og forstå barnets følelser.
- Fase 4 – Trening for utvikling av observasjonsferdigheter – Ved bruk av filmer observerer foreldrene barnets atferd og øver på å tolke barnets signaler og behov. Det brukes både filmer av andre foreldre og barn, og klipp fra fremmedsituasjonene som ble gjennomført i fase 1.
- Fase 5 – Utvikling av foreldrenes refleksive fungering – Fokus på foreldre-barn relasjonen. Klipp fra fremmedsituasjonen brukes som utgangspunkt for å bevisstgjøre sterke og svake sider i relasjonen. Målet er å fremme tryggheten i tilknytningen, gjennom å utvide foreldrenes forståelse av barnets behov for selvstendighet og avhengighet.
- Fase 6 – Avslutning – Avslutningsvis er det fokus på å integrere endringene som er gjort i spillet gjennom behandlingsperiode, og forberede foreldrene på å bruke den nye kunnskapen og ferdighetene videre etter programmet er ferdig (Ulvund & Eng, 2012).

COS Virginia- Gruppemodellen

COS Virginia gruppemodellen, har også blitt brukt i Norge siden 2010, og er i likhet med de andre to tiltakene en psykoedukativ intervensjon. Gruppemodellen er et tiltak der grupper med 4-8 foreldre møtes 17-20 ganger for en innføring i tilknytningsbasert forståelse av barns atferd og tilknytningsbehov. Modellene er et forebyggende tiltak for foreldre med barn i moderat risiko, og tilbudet anbefales til førskolebarn. I dette tiltaket gjennomføres det ingen utredninger av barnets tilknytning i forkant. Først gjennomføres det ti to-timers møter ukentlig, og deretter to oppfriskende møter med en måneds mellomrom. Programmet har faste tema, målsetninger og aktiviteter for hvert møte, og det brukes pedagogiske verktøy som filmer og illustrasjoner for å formidle grunnprinsippene.

Målet er å fremme samspill mellom foreldre og barn som er støttende for barnas utvikling.

- Foreldrene får kunnskap om tilknytning, trening i å forstå barns signaler og behov, og de lærer om ulike samhandlingsmønstre i relasjon mellom foreldre og barn.
- Barnas følelser og atferd og foreldrenes egne handlinger og følelser i samspill med barna, er noe foreldrene blir støttet i å reflektere over (Ulvund & Eng, 2013).

COS International- Parenting

COS International- Parenting er, i likhet med Gruppemodellen, et forebyggende psykoedukativt tiltak som har vært brukt i Norge siden 2010. Tiltaket gjennomføres med foreldre individuelt eller i gruppe over 8 møter på 1,5 timer. Møtet er ledet av en terapeut, og gjennom ferdig DVD materiale og andre grafiske materialer, fokuseres det på sentrale elementer i tilknytningspsykologien. Slik som i Gruppemodellen, gjennomføres det heller ikke utredninger av barnets tilknytning i dette tiltaket. Denne DVD baserte intervensjonen er lett å bruke og er videreutviklet av det psykoedukative materialet som blir brukt i COS International- Intervention. I likhet med de andre metodene, har også denne metoden til hensikt å fremme trygg tilknytning gjennom å lære foreldre om hva barn trenger for å kunne oppnå trygg tilknytning, og hvordan man imøtekommer barns behov. Møtene fokuserer på foreldrenes dagligliv, barnas emosjonelle behov og foreldrenes rolle i å møte og tolke barnet. Målgruppen er barn i alderen 0-10 år som har, eller er i risiko, for å utvikle utrygg tilknytning. Tiltaket kan også fungere som et universalforebyggende tiltak ved skolehelsetjenesten, helsestasjon eller i barnehager (Drugli, 2012).

2.10 Forskning på Trygghetssirkelen

Det finnes ingen effektstudier gjort i Norge av Trygghetssirkelen generelt, eller noen av de fire tiltaksmodellene. Internasjonalt foreligger det en RCT (randomisert kontrollert studie) studie og to pre-post studier om COS International- Intervention. RCT studien er gjennomført på en forkortet versjon av COS International- Intervention som kalles COS

Homevisitation (HV4), og som er gjennomført over fire behandlings timer i hjemmet. Studien skulle undersøke effekten av en kortvarig intervensjon som er utviklet for å øke antallet spedbarn med trygg tilknytning. Det var 220 barn med irriterbart temperament og mødrene deres som deltok i studiet.

Studien visste ingen hoved effekter av behandlingen, men spedbarn med høy irritabilitet og trygge mødre viste seg å ha gunstig effekt av behandlingen. For spedbarn som var svært irriterbart og hadde avvisende mødre, viste studien at disse barna, i motsetning til moderat irriterbart barn, hadde større sjanse for å bli tryggere etter endt behandling, men mindre sjanse for å bli tryggere uten behandling. For de mødrene som var klassifisert som opptatte mødre, hadde behandlingen kun effekt på de moderate irriterbare spedbarna (Cassidy, Woodhouse, Sherman, Stupica, & Lejuez, 2011).

Begge pre-post studiene ble utført på høy-risiko populasjon. Den ene ble utført på rusmisbrukende mødre i fengsel, som står overfor utfordringer som gjør det vanskelig å bli vellykkede foreldre. Dette medfører økt sjanse for at barna utvikler utrygg tilknytning, og spesielt desorganisert tilknytning; som igjen øker sannsynligheten for dårligere utviklingsutsikter for barnet. Studien evaluerte resultatene fra en annen studie, Tamar's Children, som var en intervensjon som gikk over 15 måneder med fengsels avledning for gravide, ikke-voldelige rusmisbrukere i fengsel. Pre-post studien presenterer 20 av kvinnene som fullførte hele behandlingen der de bodde i bolig i en fase fra graviditet frem til barnet var seks måneder. Deretter kom det en fase der de skulle leve i samfunnet frem til barnet var 12 måneder. Alle mødrene hadde omfattende støtte og hjelp fra sosiale tjenester.

Resultatene fra studien indikerte at spedbarnas forekomster av trygg og utrygg tilknytning kunne sammenlignes med tallene man finner i lav-risiko grupper, i motsetning til høy-risiko gruppen barna egentlig befant seg i. 70% av barna hadde trygg tilknytning til mødrene etter intervensjonen, og 20% hadde desorganisert tilknytning. Resultatene viste også at mødrenes sensitivitet kunne sammenlignes med mødre i en gruppe som allerede levde i samfunnet. Studiet hadde også en effekt på mødres depressive symptomer over tid, men ikke effekt på andre aspekter ved mødrenes fungering. (Cassidy, et al., 2010)

Den andre pre-post studien hadde som formål å finne ut om COS intervensjonen kunne redusere desorganisert tilknytning og usikkerhet. Studien bygget på to hypoteser om at det etter intervensjon ville bli en signifikant nedgang i desorganisert tilknytning, og en betydelig nedgang i alle formene for utrygg tilknytning. Begge hypotesene ble støttet av funnene i studiet, som tok for seg 65 foreldre-barn par med barn i førskolealder. Studien viste til en betydelig nedgang i antall barn som hadde desorganisert tilknytning før og etter intervensjonen. Før intervensjonen var 60% av barna kategorisert som desorganiserte, men etter intervensjonen var bare 25% kategorisert med denne formen for utrygghet. Det var også en betydelig nedgang i antall barn med generell utrygg tilknytning fra før og etter intervensjonen. 80% av barna var kategoriserte som utrygge før intervensjonen, men etter intervensjonen var bare 46% kategoriserte som utrygge. (Hoffman, Marvin, Cooper, & Powell, 2006)

3.0 Samfunnsvitenskapelig kvalitativ metode

Før det er mulig å innhente relevant empiri til et forskningsprosjekt er det nødvendig med gode forberedelser til denne delen av prosessen. Gjennom metodedelen tar jeg for meg mine vitenskapelige refleksjoner, valg av metoder, valg av informanter, forskningsetiske vurderinger, gjennomføring og innhenting av empirien, og relevant etterarbeid. Valgene tar utgangspunkt i problemstillingen og forskerspørsmålene mine:

Problemstillingen:

Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes for å fremme trygg tilknytning for barn med utrygg tilknytning i barnehagen?

Forskerspørsmål:

- Hva kjennetegner barn med utrygg tilknytning i barnehagen?
- Hvilke utfordringer kan barnehagen møte i arbeidet med utrygge barn?
- Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes i arbeidet med utrygge barn i barnehagen?
- Hvordan oppleves funksjonaliteten av Trygghetssirkelen i barnehagen?

Metodedelen er delt inn i hensiktsmessige og oversiktlige tema, om de forskjellige refleksjonene og metodevalgene som har blitt gjort. Begrunnelsen for valgene er utdypet, og jeg reflekterer rundt utfordringer som jeg møtte på i prosessen med innhenting av datamaterialet.

3.1 Vitenskapsteoretiske refleksjoner

Før jeg beskriver de metodevalgene jeg har gjort i forbindelse med mine undersøkelser, vil jeg redegjøre for de vitenskapsteoretiske perspektivene som er representert i mitt masterprosjekt. Vi bruker ordet ”teori” i flere forskjellige sammenhenger og begrepet kan derfor være litt upresist. Ordet er opprinnelig gresk og betyr ”blikk” eller ”syn”. Fuglseth (2006) definerer begrepet som noe som viser til refleksjon over perspektivet vårt, og hvordan dette perspektivet da gjenspeiles i våre valg av emne, formål og metoder.

I likhet med Fuglseth beskriver Thagaard (2013) også i sin bok hvordan forskerens vitenskapsteoretiske ståsted ligger grunnlaget for hva en forsker ønsker å finne informasjon om. Dette ståstedet og den forforståelse vi allerede har, må sees i sammenheng med den

forståelsen vi tilegner oss gjennom forskningsprosessen. Både forskerens ståsted og informasjon som kommer frem i datamaterialet og har dermed en gjensidig påvirkning på hverandre. I en undersøkelse av et fenomen vil ulike teoretiske perspektiver gi ulike funn. Det er derfor et viktig steg for forskeren å velge ut sine teoretiske perspektiver, og på denne måten avgrense oppmerksomheten til et område av fenomenet (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2010).

Johannessen et al. (2010) beskriver videre i sin bok forskjellen mellom samfunnsvitenskapelig metode og naturvitenskapelig metode. Den naturvitenskapelige metoden dreier seg i hovedsak om å studere fenomener som ikke har språk eller kan ytre meninger. Dette kan for eksempel være dyr, atomer eller celler. I slike prosjekt må forskeren innhente informasjon gjennom å være tilskuer til det som studeres. Samfunnsvitenskapelig metode dreier seg derimot om få informasjon om den sosiale virkeligheten gjennom forskning med mennesker. Kjente trekk ved slik forskning er at den bygger på menneskers meninger, oppfatninger, erfaringer og relasjoner.

Mitt masterprosjekt hadde som mål å oppnå en forståelse av menneskers egne erfaringer og meninger som deretter analyseres og tolkes. Prosjektet representerer derfor en samfunnsvitenskapelig metode.

I samfunnsvitenskapelig metode skiller vi mellom kvantitativ og kvalitativ metode.

Kvantitativ metode handler om å innhente informasjon om utbredelse, som for eksempel i store landsdekkende spørreundersøkelser. Kvalitativ metode derimot handler om å innhente informasjon fra et fåtall informanter for å avdekke meninger og egenskaper. Jeg ønsket, gjennom menneskelig interaksjon, å innhente detaljert informasjon om mine informanters egne opplevelser og erfaringer, og jeg tok derfor i bruk en kvalitativ metode i mitt masterprosjekt (Johannessen et al., 2010).

Thagaard (2013) definerer forskjellige vitenskapsteoretiske ståsted som symbolsk interaksjonisme, etnometodologi, fenomenologi, hermeneutikk, kritisk teori, postmodernisme/sosialkonstruktivisme og feministisk teori. Det å forstå og beskrive omverdenen gjennom perspektivene til personene som studeres er sentralt innen fenomenologien. I mitt prosjekt hadde jeg en fenomenologisk tilnærming som kvalitativt design. Det vil si at jeg, gjennom mine undersøkelser, utforsket og beskrev menneskers erfaringer og forståelser av et fenomen (Johannessen et al., 2010).

Forskere som er fenomenologisk orienterte trekker ut de felles erfaringene som deltakerne i et prosjekt har, og som da gir oss et grunnlag for en generell forståelse av det fenomenet vi

studerer (Thagaard, 2013).

Etter å ha oppnådd en forståelse av meningen i informantenes erfaringer, ønsket jeg videre å fortolke det dypere meningsinnholdet. Det vil si at jeg også hadde en hermeneutisk tilnærming i mitt forskningsprosjekt. Sentralt i hermeneutikken er at fenomener kan tolkes på forskjellige nivåer og at det derfor ikke finnes en endelig fasit. For å forstå meningen må man se alle delene i en sammenheng og som en helhet. Hermeneutikken vektlegger å få frem meningsinnholdet gjennom fortolkning av både tekster og handlinger (Thagaard, 2013).

”Mens fenomenologer typisk er interessert i å illustrere hvordan mennesker opplever fenomener i sin livsverden, er hermeneutikere opptatt av fortolkningen av mening” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 33).

3.2 Fenomenologisk og hermeneutisk kvalitativt forskningsdesign

Johannessen et al. (2010) beskriver i sin bok en forskningsprosess i fire sentrale faser. Disse fasene er forberedelse, datainnsamling, dataanalyse og rapportering. Første fase er forberedelsen som starter med et tema forskeren ønsker mer kunnskap om. I denne fasen utarbeides problemstillinger, forskningsspørsmål, formålet med undersøkelsen, intervjuguide og metode. Andre fasen er datainnsamlingen, der det må gjøres valg av informanter før empirien innhentes gjennom forskjellige kvalitative eller kvantitative metoder som forskeren har valgt i den første fasen. Den tredje fasen er dataanalyseringen der forskeren bearbeider, analyserer og tolker det innsamlede datamaterialet. Siste fasen i forskningsprosessen er rapporteringen der resultatene av forskningen skal presenteres sammen med relevant litteratur.

Empirisk forskning handler om innhente, analysere og tolke data. Kjennetegnene ved denne metoden er systematikk, grundighet og åpenhet. Tidlig i en forskningsundersøkelse blir det tatt valg om hva man ønsker å finne ut av, hvem som skal delta, og hvordan man skal gjennomføre prosjektet. Det er disse valgene som til sammen utgjør forskerens forskningsdesign (Johannessen et al., 2010).

Valget mitt av forskningsdesign ble basert på problemstillingen og formålet med prosjektet mitt. Jeg valgte vekk en kvantitativ tilnærming, som jeg ikke vurderte som en passende metode for å finne svar på problemstillingen og forskerspørsmålene mine. Et av formålene med prosjektet, som nevnt innledningsvis, var å gå i dybden av informantenes egne erfaringer med Trygghets sirkelen i sitt arbeid med barn med utrygg tilknytning. Et fenomenologisk og hermeneutisk kvalitativt design ble derfor et mer passende valg for min undersøkelse.

3.2.1 Kvalitativt forskningsintervju

Formålet med et intervju er essensielt for hvilken form for intervju man tar i bruk. Dersom formålet er å produsere kunnskap tar man i bruk et forskningsintervju, dersom man ønsker å forbedre mennesker livssituasjon bruker man terapeutiske samtaler, og dersom det er hendelser i samfunnet som skal registreres bruker man journalistiske intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2009).

Hensikten med mine intervjuer var å få tak i kunnskapen og erfaringene som informantene satt med, og min form for intervju ble derfor et forskningsintervju. Et slikt intervju tar form i en samtale med menneskelig interaksjon der intervjueren spør og lytter om et tema som begge parter finner interessant (Kvale & Brinkmann, 2009). ”Det kvalitative forskningsintervjuet søker å forstå verden sett fra intervjupersonenes side. Å få frem betydningen av folks erfaringer og å avdekke deres opplevelse av verden, forut for vitenskapelige forklaringer, er et mål” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 21).

Hvordan man velger å gjennomføre et intervju handler om hvilken dybde man ønsker å ha i undersøkelsen, hvem man ønsker å intervjuer og hvor mye tid man har satt av til gjennomføring av undersøkelsen. Ut ifra formålet med intervjuene må forskeren finne ut om det er hensiktsmessig med telefonintervju, enkeltintervju eller gruppeintervju som metode. (Johnsen, 2006)

I min undersøkelse ønsket jeg å møte informantene ansikt til ansikt slik at jeg kunne innhente informasjon gjennom en naturlig samtale, med mulighet for å justere meg ut i fra informantenes opplevelse av situasjonen. Jeg opplevde at intervjuene gav meg gode, utforskende samtaler der oppfølgingsspørsmålene ble naturlige og intervjuene fikk den dybden jeg ønsket. Gruppeintervju ble valgt vekk på bakgrunn av at jeg ønsket spesifikk informasjon om hver av informantenes erfaringer med Trygghetsirkelen. Et gruppeintervju kunne ført til at informantene ble påvirket av hverandre og dermed hadde svart annerledes enn hva de gjorde i enkeltintervjuene.

Innenfor forskningsintervju tok jeg i bruk semi-strukturerte livsverden intervjuer. I likhet med fenomenologien, var hensikten med et slikt intervju å få informasjon om intervjupersonens egne opplevelser av sin livsverden, for å deretter å kunne fortolke betydningen (Kvale & Brinkmann, 2009).

3.2.2 Semi-strukturert intervjuguide

Et strukturert intervju er ikke en typisk form for kvalitativt intervju, slik som semi-strukturert og ustrukturert intervju er. I prosjektet mitt skulle jeg undersøke en modell jeg litt teoretisk kunnskap om, men ikke erfaringsmessig kjennskap til. Det var derfor utelukkende for meg å vurdere en strukturert intervjuguide ettersom jeg måtte ha muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål ut i fra den informasjonen informantene kom med. Mitt valg av intervju falt derfor på semi-strukturert intervjuform. I min intervjuguide utarbeidet jeg noen konkrete spørsmål rundt arbeidserfaring og utdanning, og noen åpne spørsmål rundt erfaring og opplevelser. I starten av hvert intervju ble informantene informert om at det var ønskelig at de ikke låste seg til spørsmålene som ble stilt, men at de snakket så fritt som mulig om temaet. De nedskrevne spørsmålene ble brukt som en forsikring om at vi kom gjennom alt jeg ønsket å få informasjon om gjennom intervjuene. I tre av intervjuene ble de fleste spørsmålene dekket ved at informantene snakket fritt, og intervjuet ble en naturlig samtale med relevante oppfølgingsspørsmål (Johnsen, 2006).

I de to andre intervjuene ble spørsmålene i intervjuguiden mer brukt. I alle fem intervjuene fikk jeg likevel god informasjon som dekket alle spørsmålene jeg hadde. Jeg vurderte denne formen for intervju som den beste muligheten for å få gode, utforskende intervjuer med åpne spørsmål og den dybden jeg ønsket. ”Intervjuet kan arte seg som ein fri samtale, med tema, generelle spørsmål og problemstillingar som utgangspunkt. Det er et typisk trekk ved kvalitative opplegg. I slike høve refererer vi til eit uformelt eller ustrukturert intervju” (Befring, 2007, s. 124).

Ettersom undersøkelsen min tar for seg informantenes egne erfaringer og arbeidsmåter var jeg veldig bevisst på hvordan jeg formulerte meg selv og spørsmålene min. Jeg ønsket ikke at informantene skulle oppleve intervjuet som truende mot deres egen praksis, men at de skulle oppleve intervjusituasjonen som en positiv arena for å dele kunnskap og erfaring. Jeg er veldig fornøyd med intervjuene og opplevde at både intervjuform og intervjuguiden fungerte slik som jeg ønsket.

3.2.3 Valg og rekruttering av informanter

På bakgrunn av problemstillingen min ble det naturlig å ha informanter fra barnehagen som arbeider med Trygghetssirkelen i sitt arbeid med utrygg tilknytning. Det første valget av informanter falt derfor på de pedagogiske lederne, ettersom hovedansvaret for barna på

avdelingen ligger hos dem. Det er også de pedagogiske lederne som i de aller fleste tilfeller jobber tetttest i samarbeid med andre instanser, og som har oversikt over sin egen og det øvrige personalets roller i arbeidet med de barna som har utrygg tilknytning. Mitt neste valg av informant var en tidligere spesialpedagog som nylig har arbeidet med Trygghetssirkelen i sitt arbeid med barn med utrygg tilknytning. Til slutt ønsket jeg å intervju en kursveileder i Trygghetssirkelen, som gir kursing og veiledning til spesialpedagoger og pedagogiske ledere som jobber med utrygge barn. Bakgrunnen for valgene av informanter var at jeg ønsket å få en forståelse av helheten i arbeidet som blir gjort rundt det utrygge barnet. Dersom jeg kun hadde intervjuet en av partene var det fare for å miste verdifull informasjon om de andre sin rolle i arbeidet.

Jeg tok i første omgang kontakt med ledere for flere fagteam/fagsentre og styrere i barnehager der jeg fremmet et ønske om å få intervju spesialpedagoger og pedagogiske ledere som bruker Trygghetssirkelen i sitt arbeid med barn med utrygg tilknytning. Jeg tok også kontakt med forskjellige kursveiledere med ønske om å intervju dem. Over mail sendte jeg informasjonsskriv om prosjektet og et samtykkeskjema. Begge disse ligger som vedlegg til denne oppgaven.

Det ble vanskeligere å finne informanter enn jeg hadde forventet. Jeg tok kontakt med mange barnehager og fagteam, men fikk få tilbakemeldinger. De tilbakemeldingene jeg fikk var i hovedsak fra personer som ikke ønsket å delta. Begrunnelsene var at de fleste ikke kjente til modellen, eller at de kjente for lite til den. Andre grunner var for lite tid til å delta. Jeg fant derimot ganske raskt en kursveileder i Trygghetssirkelen som ønsket å delta og som syntes det var veldig positivt å få bidra til prosjektoppgaven. Etter et par måneder hadde jeg til slutt funnet fem villige informanter. En kursveileder som er kommunepsykolog, en rådgiver for fylkesmannen som nylig har jobbet som spesialpedagog og brukt Trygghetssirkelen i sitt arbeid, og tre pedagogiske ledere som bruker Trygghetssirkelen i sitt arbeid i barnehagen. Intervjutidspunktene ble avtalt over mail og informasjonsskrivet og samtykkeskjemaet ble sendt direkte til informantene for gjennomlesing før intervjuene.

Jeg er veldig fornøyd med valget av informanter som gav meg god informasjon både om deres egen og barnehagens praksis i bruken av Trygghetssirkelen i arbeidet med barn med utrygg tilknytning. Ettersom informantene hadde så forskjellige roller i dette arbeidet kom det frem en del lik informasjon, men også en del ulike fokusområder.

3.2.4 Gjennomføring av intervjuene

På forhånd av intervjuene valgte jeg å kun sende ut informasjon om temaet og ikke intervjuguiden til informantene. Dette valget ble tatt på bakgrunn av at jeg ikke ønsket forhåndsinnøvde svar på hvordan informantene ønsker å arbeide med Trygghets sirkelen, fremfor informasjon om hvordan de faktisk har erfaring med å bruke den i sitt arbeid. Det å sende ut intervjuguiden på forhånd kunne også ført til at informantene ble låste i sine svar, noe som hadde skapt mindre rom for fleksibilitet. Dersom noen av informantene hadde spesifikt ønsket intervjuguiden på forhånd hadde jeg så klart sendt den. Det var ingen som uttrykte et ønske om dette.

Før jeg gikk i gang med intervjuene mine gjennomførte jeg et pilotintervju. Dette gjorde jeg for å synliggjøre eventuelle problemer jeg kunne støte på i de ordentlige intervjuene. Dette kunne for eksempel være problemer som at jeg har for utydelige spørsmål, om spørsmålene representerer problemstillingen min godt nok, om jeg har satt av god nok tid til intervjuet, hvordan jeg mestrer intervjurollen eller om det er noen tekniske problemer med bruken av lydopptakeren. Pilotintervjuet var ment for å gi meg konstruktive tilbakemeldinger fra forsøksinformanten. Jeg brukte deretter disse tilbakemeldingene og mine egne refleksjoner av intervjuet til å justere litt på spørsmål, tid, og egen utførelse, som viste seg å være nødvendige justeringer (Johnsen, 2006).

Før pilotintervjuet ble gjennomført hadde jeg satt av 30-45 min til intervjuene, men det viste seg at det ble litt kort tid. Tiden ble derfor justert opp til 45-60 min, som viste seg å være god nok tid til å komme gjennom alle punktene jeg ønsket å være innom. For å sikre at jeg fikk med meg all informasjonen fra intervjuene brukte jeg en lydopptaker som alle informantene hadde samtykket til. De første fem minuttene av intervjuene ble brukt til å gå gjennom informasjonsskrivet, formålet med prosjektet, skrive under samtykkeskjemaet og til å gå gjennom hvordan intervjuet var lagt opp og hvilket temaer vi skulle innom. Jeg opplevde intervjusituasjonene som avslappende og hyggelig for både meg selv og informantene, der de fikk snakke fritt om sine egne erfaringer innenfor temaene. Som tidligere nevnt, var det litt variasjon i hvor mye jeg brukte intervjuguiden i de forskjellige intervjuene. Tre av informantene dekket de fleste spørsmålene gjennom en lang samtale med naturlige oppfølgings spørsmål, og to av informantene trengte flere spørsmål opplest for å komme inn på de forskjellige temaene. Dette utgjorde ingen forskjell på kvaliteten i de fem intervjuene. Jeg er veldig fornøyd med fem gode, dype og innholdsrike intervjuer.

3.3 Forskningsetiske vurderinger

Forskningsetiske vurderinger er kontinuerlige overveielser som må gjøres gjennom hele forskningsprosessen. Det er her viktig å tenke nøye gjennom og følge retningslinjene for samtykke, konfidensialitet og konsekvenser av å delta i forskningsprosjektet. Forskerne og forskningsinstitusjonene har selv ansvar for å gjennomføre god og ansvarlig forskning. Informasjonen som innhentes er sensitiv informasjon om menneskers problemstillinger, meninger og arbeidsmetoder. Slikt datamaterialet må derfor behandles og brukes på en forsvarlig og etisk måte (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016)-

Før jeg gikk i gang med å innhente informasjon, tok jeg kontakt med Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) i forbindelse med godkjenning for å gjennomføre intervjuene mine. Jeg fylte ut en skriftlig nettsøknad på NSD sine nettsider, og fikk tilbakemelding på at jeg ikke hadde krysset av for noe som gjør prosjektet mitt meldepliktig, og at søknaden derfor ikke sendes inn til saksbehandling. Jeg valgte da i tillegg å kontakte en saksbehandler på telefon for å forsikre meg om at dette stemte. Saksbehandleren fikk informasjon om prosjektet, problemstillingen, intervjuguiden, intervjugjennomføring, hvilken informasjon som skulle innhentes, og hvordan informasjonen skulle oppbevares. Saksbehandleren vurderte også prosjektet som ikke meldepliktig ettersom de eneste identifiserbare personopplysningene jeg skulle innhente var stemme og kjønn (på bakgrunn av stemmen). Ettersom alder, bosted og arbeidsplass ble holdt anonymt, ble ikke lydopptak alene vurdert som en identifiserbar personopplysning som gjorde prosjektet meldepliktig. (Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste, u.d.)
Skriv fra NSD om at prosjektet ikke er meldepliktig er lagt til som vedlegg.

3.3.1 Krav om samtykke

I følge Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (NESH) punkt 8, er det et krav om fritt samtykke fra informantene før et forskningsprosjekt kan starte. Informantene skal også være godt informert om at de når som helt kan avbryte sin deltakelse i prosjektet. (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016)

På forhånd av intervjuene mine sendte jeg ut et informasjonsskriv og et samtykkeskjema til informantene, med informasjon om temaet og formålet med prosjektet, og informasjon om gjennomføringen av intervjuene. Skrivene inneholdt også informasjon om frivillig samtykke og at informantene når som helst kan trekke seg fra deltagelse i prosjektet uten å oppgi grunn.

I begynnelsen av intervjuene fikk hver av informantene en utskrift av informasjonsskrivet og samtykkeskjemaet til gjennomlesning og underskrift, samtidig som jeg forklarte muntlig at deltakelsen i prosjektet er frivillig og at informantene når som helst kan trekke seg. Det var viktig for meg at informantene mine opplevde deltakelse i prosjektet som helt frivillig og ikke noe de følte seg presset til. I mitt prosjekt har jeg fokusert på hvordan informantene har erfaring med å bruke Trygghetsirkelen i arbeid med barn med utrygg tilknytning i barnehagen gjennom hele sin arbeidskarriere innenfor feltet. Jeg har ikke innhentet informasjon om spesifikke barn, spesifikke saker, eller spesifikke tidspunkt. Jeg vurderte derfor ikke samtykke fra foreldre som relevant i forbindelse med gjennomføring av mine intervjuer.

3.3.2 Krav om konfidensialitet

I et forskningsprosjekt er det forskeren selv som er ansvarlig for at alt datamaterialet som innhentes behandles forsvarlig og konfidensielt. Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (NESH) punkt 9, stiller krav om konfidensialitet i forbindelse med informasjon og personlige forhold, og forhindring av bruk av informasjon som kan skade forskningsdeltakerne. (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016)

Under gjennomføringen av intervjuene mine brukte jeg lydopptak og notatark for å innhente informasjonen. Når jeg i ettertid transkriberte intervjuene holdt jeg alle informantene, stedene og kjønnene anonymisert og slettet lydopptakene. Det transkriberte datamaterialet ble i tillegg oppbevart på en datamaskin i en mappe med et passord bare jeg hadde tilgang til.

3.3.3 Konsekvenser ved å delta i forskningsprosjektet

I gjennomføringen av et forskningsprosjekt kan informantene som deltar sitte igjen med både positive og negative opplevelser etter deltagelse. Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (NESH) punkt 12, stiller på dette punktet krav om forskerens ansvar for å unngå unødvendige skader eller belastninger for forsøksdeltakerne. (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016)

På bakgrunn av min problemstilling og formålet med mitt forskningsprosjekt ser jeg ingen grunn for at min undersøkelse kan ha ført til negative konsekvenser for informantene. Det kommer ikke frem identifiserbare personlige opplysninger i den ferdige prosjektoppgaven som kan knytte datamaterialet til noen av informantene eller deres arbeidsplasser.

Jeg håper informantene mine har hatt en positiv opplevelse av å delta i mitt prosjekt og at de opplevde det positivt å få dele sine erfaringer og sin kunnskap innenfor dette temaet.

3.4 Transkribering

Transkribering av et intervju er en fortolkningsprosess der forskeren skal gjøre talespråk om til skriftlig tekst for å gjøre materialet bedre egnet for analysering. Dette er en prosess som krever at man er nøye og fokusert, slik at ikke deler av meningsinnholdet fra intervjuet går tapt (Kvale & Brinkmann, 2009).

Etter hvert av intervjuene prioriterte jeg å starte transkriberingen så raskt som mulig mens jeg enda hadde intervjuene klart i minnet. Ettersom antallet informanter ikke var så høyt i dette prosjektet, så jeg det ikke nødvendig at noen andre enn meg selv tok seg av transkriberingen. Gjennom å høre intervjuene en gang til opplevde jeg at jeg fikk enda bedre kjennskap til informasjonen som kom frem gjennom intervjuene, i tillegg til at alt materialet ble holdt konfidensielt mellom meg selv og informantene. Transkriberingen ble gjennomført på bokmål, uavhengig av informantenes dialekter. Denne vurderingen ble tatt for å gjøre det ferdige resultatet mer oversiktlig og lettlest. Jeg utelot også å gjengi gjentakelser og uttrykk som ”la meg se”, ”hmmm” og lignende som jeg ikke vurderte som relevante for presentasjonen eller drøftingen av funnene.

3.5 Kategorisering, analyse og tolkning av empiri

Hermeneutikk handler om den tolkningen vi gjør i samtaler, situasjoner eller av tekster. Hermeneutisk teori handler om at man også må tolke seg selv i tolkningsprosessen, og at forskerens forforståelse, informantenes utsagn og den endelige tolkningen av teksten er alle en del av en felles prosess. Den hermeneutiske spiralen er en metafor for hvordan forskeren i denne prosessen vekselvis tolker både helheten og deler av helheten (Fuglseth, 2006).

I min undersøkelse var det en sirkulerende tolkning av hva informantene sa, hva de egentlig mente og hva jeg selv la i det som ble sagt.

Kategorisering, analysering og tolkning av empirien er en kontinuerlig prosess gjennom hele prosjektet. Allerede under intervjuene må man som forsker begynne denne prosessen som varer helt til prosjektarbeidet avsluttes. ”Hvordan skal jeg finne en metode for å analysere de 1000 sidene med intervjutranskripsjoner som jeg har samlet inn?” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 197).

Kvale Og Brinkmann understreker i sin bok at en intervjuundersøkelse aldri må gjennomføres på en måte som fører til at forskeren må stille seg selv spørsmålet ovenfor. Videre forklarer de hvordan forskeren kan unngå å havne i en slik situasjon. Først og fremst må valg av metode for analysing av transkripsjonene planlegges på forhånd av intervjuundersøkelsene. Den valgte analysemetoden vil deretter være grunnlaget for utformingen av intervjuguiden, intervjuprosessen og transkriberingen. På denne måten vil analysetolkningen være tilstedeværende gjennom hele intervjuundersøkelsen, og forskeren vil derfor være kommet godt i gang med sin intervjuanalyse allerede rett etter endte intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2009),

Jeg hadde utarbeidet en semi-strukturert intervjuguide og gjennomførte intervjuene som ustrukturerte samtaler der informanten fikk snakke mest mulig fritt om emnet, og der jeg stilte de spørsmålene informanten selv ikke hadde kommet innpå gjennom samtalen. Dette førte til gode og dype intervjuer, men også et veldig uoversiktlig datamaterialet. Det var derfor helt avgjørende for meg å gjennomføre en strukturert og god analyse av materialet for å få god oversikt. Til min undersøkelse valgte jeg derfor en kategoribasert analysemetode. Første delen i denne metoden var koding av datamaterialet. Jeg gikk grundig gjennom intervjuene og notatene og ble godt kjent med innholdet. Deretter startet jobben med å dele inn empirien i ord og begreper som passet godt til å uttrykke meningsinnholdet i teksten. Her måtte jeg vurdere hvor detaljert jeg ønsker å være i forhold til å inkludere både spørsmål og svar, eller bare svarene fra intervjuene. Jeg valgte å kun inkludere svarene. Neste delen av metoden var å klassifisere det som var kodet i kategorier. Jeg tok det datamaterialet som omhandlet samme tema og klassifiserte dette i samme kategorier. Grunnlaget for disse kategoriene baseres både på den forståelsen jeg som forsker hadde gjennom undersøkelsen og analysen, men også perspektivene som jeg tilegnet meg i forberedelsen av prosjektet. Gjennom kategoriseringene jeg gjorde ble datamaterialet mer oversiktlig slik at jeg lettere kunne plukke ut de sentrale trekkene. Under en slik analyseprosess skjer det mye tolkning av datamaterialet, og det var derfor nødvendig at jeg var fleksibel i forhold til endringer av kategoriene underveis (Thagaard, 2013).

Den kategoribaserte analysemetoden har i praksis både en deskriptiv og en tolkende fase, der klassifiseringens formål er å få oversikt over sentrale tema, mens identifiseringens formål er å fremheve meningsinnholdet. Etter klassifiseringen var overstått måtte jeg indentifisere mønstrene i datamaterialet. Jeg analyserte da materialet i de forskjellige kategoriene og fant

på den måten hovedtrekkene i mønstrene som kunne belyse meningsinnholdet. Det siste punktet jeg måtte gjennom i min analyse var å videre tolke mønstrene og meningsinnholdet som hadde kommet frem. I denne delen er det forskerens forforståelse, teoretiske forståelse og forståelse av dataen som danner grunnlaget for hvordan meningsinnholdet blir tolket (Thagaard, 2013).

Jeg opplevde kategoriseringen, analysen og tolkningen av datamaterialet som svært tidkrevende, men likevel nødvendig for videre drøfting. Datamaterialet som er ferdig tolket er presentert i presentasjonsdelen og drøftet i drøftingsdelen av dette masterprosjektet.

3.6 Forskningsprosjektets reliabilitet, validitet og overførbarhet

Reliabilitet

Reliabilitet handler om forskningsprosjektets pålitelighet. Forskeren må selv ha en kritisk vurdering til kvaliteten på forskningen og verdien av resultatene. Prosjektets reliabilitet skal gjenspeile i hvilken grad andre forskere som bruker de samme metodene vil komme frem til likt resultat (Thagaard, 2013).

Mitt prosjekt var et kvalitativt forskningsprosjekt som skulle gå i dybden i et fåtall informanternes erfaringer med bruken av Trygghetssirkelen i sitt arbeid med barn med utrygg tilknytning i barnehagen. Jeg opplever at mitt prosjekt, gjennom innhenting av empirien og drøfting, har kommet frem til gode og pålitelige måter man kan bruke Trygghetssirkelen i arbeidet med barn med utrygg tilknytning i barnehagen. Jeg vil allikevel tro at dersom det i ettertid blir gjort et likt prosjekt med andre informanter, kan resultatene bli noe forskjellig og komme frem til andre gode og pålitelige måter å bruke Trygghetssirkelen i arbeidet med utrygge barn. Bakgrunnen for denne vurderingen er at prosjektet tar for seg et fåtall informanternes egne erfaringer, og har derfor stor sannsynlighet for å skille seg ut fra andre personers erfaringer.

Min problemstilling var formulert som:

Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes for å fremme trygg tilknytning for barn med utrygg tilknytning i barnehagen?

Målet var derfor at prosjektet mitt skulle vise til noen måter Trygghetssirkelen kan brukes på, selv om det også kan finnes andre måter som ikke kommer frem i mine undersøkelser.

Validitet

Validitet handler om tolkningen av datamaterialet. Validiteten vurderes ut ifra gyldigheten av

de tolkningene forskeren har gjort, og hvordan resultatet av prosjektet gjenspeiler virkeligheten. Det er også på dette punktet viktig at forskeren gjør en kritisk vurdering av prosjektets analyseprosess. For å sikre validiteten i mitt prosjekt var det viktig at jeg nøye planlagte og gjennomførte bearbeidingen av mitt datamaterialet. Den kategoribaserte analysemetoden jeg valgte er en metode som sikret at jeg bearbeider dataen så nøye og godt som mulig (Thagaard, 2013). Vurderingen er at prosjektet har god validitet.

Overførbarhet

Forskningsresultatenes overførbarhet er vurdert ut ifra forskerens egne argumenteringer for at tolkningen av resultatene kan ha en relevans i en større sammenheng. (Thagaard, 2013)

Etter min vurdering viser resultatene i dette prosjektet til gode og pålitelige måter å bruke Trygghetssirkelen i arbeidet med barn med utrygg tilknytning i barnehagen. Det er vanskelig å skulle uttale seg om resultatenes overførbarhet, ettersom de kun dekker et fåtalls informanternes egne erfaringer. Personlig mener jeg det hadde vært interessant om dette masterprosjektet kunne vekket en idé til videre forskning på effekten av bruken av Trygghetssirkelen i arbeidet med barn med utrygg tilknytning i barnehagen. Mitt personlige ønske er å gjøre den videre forskningen selv.

4.0 Presentasjon av funn

Gjennom kategoriseringen, analysen og tolkningen av datamaterialet fikk jeg bedre kjennskap til, og forståelse av empirien min. I denne delen av oppgaven har jeg valgt å dele funnene mine opp i oversiktlige emner som sto sentralt i intervjuguiden, og som representerer forskerspørsmålene mine:

- Hva kjennetegner barn med utrygg tilknytning i barnehagen?
- Hvilke utfordringer kan barnehagen møte i arbeidet med utrygge barn?
- Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes i arbeidet med utrygge barn i barnehagen?
- Hvordan oppleves funksjonaliteten av Trygghetssirkelen i barnehagen?

Emnene er også relevante for den videre drøftingen av datamaterialet i drøftingsdelen. Informantenes identiteter blir holdt anonymt gjennom hele oppgaven. Dette innebærer både navn, kjønn, bosted og arbeidssted. Jeg refererer derfor til alle informantene som ”han” uavhengig av hvilket kjønn informanten egentlig er.

4.1 Presentasjon av informantene

Informant A er utdannet barnehagelærer og har jobbet som pedagogisk leder i barnehage i 15 år. Han ble først kort presentert for Trygghetssirkelen gjennom sin arbeidsplass i 2014, og fikk i 2015 en innføring i sirkelen på et personalmøte. Kurset ble ledet av styreeren i barnehagen som har kompetanse om trygghetssirkelen. Informanten ble introdusert for videoer som viser barn i forskjellige situasjoner med omsorgspersoner, der det fokuseres på tilknytningen mellom barnet og den voksne. Han ble også introdusert for bøker om både Trygghetssirkelen og tilknytning, som han i ettertid har lest. Utover dette har han vært med på jevnlig samtaler og diskusjoner om Trygghetssirkelen i ledergruppen i barnehagen. Han har deretter videreført kunnskapen til de andre ansatte på avdelingen gjennom avdelingsmøtene. Informant A har, gjennom sitt arbeid som pedagogisk leder på en aldersblandet avdeling i 6 år og på en småbarnsavdeling i 7 år, erfart flere perioder med barn med utrygg tilknytning. Han har for det meste erfaring med utrygge barn i alderen 0-3 år, men understreker at han også har observert utrygghet hos større barn i barnehagen.

Informanten forteller at før han fikk kunnskap om Trygghetssirkelen, handlet det å arbeide med utrygge barn for det meste om å finne ut av ting selv og gjøre seg noen erfaringer ut ifra prøving og feiling. Etter hvert som han fikk kunnskap om sirkelen opplevde han selv at han

fikk mer faglig bakgrunn innenfor tilknytning og dermed også et økt fokus på trygghet og utrygghet i barnegruppen.

Informant B er psykolog og spesialist i klinisk barne-og ungdomspsykologi. Han har tidligere jobbet som psykolog i BUP i 2 år, og har nå jobbet som kommunepsykolog i ni år. I forhold til videre utdanning har han tatt hele utdanningsforløpet til Marte Meo metodikk, der han kun mangler sertifiseringseksamen før han er ferdig. Informanten har i tillegg tatt ”newborn behaviour observation”, som er en sertifisert metodikk som tar for seg spedbarns observasjoner. I likhet med Trygghetssirkelen har også denne metodikken et veldig tilknytningsfremmende komponent. For informant B var kunnskap om tilknytning og utrygg tilknytning en del av grunnutdanningen i psykologi for at studentene skulle ha meg seg en grunnforståelse når de kom ut i arbeid. Han lærte imidlertid ikke om noen konkrete modeller eller verktøy som kan brukes i arbeidet med utrygge barn.

Informanten hadde først en innføring i Trygghetssirkelen gjennom arbeidsplassen i 2013, der de fikk en gjennomgang i de sentrale elementene ved sirkelen. På bakgrunn av dette valgte han i 2014 å gjennomføre et fire-dagers kurs i COS- Parenting, som er et manualisert program der man får kompetanse til å veilede foreldre i Trygghetssirkelen gjennom bruk av DVD-ER. I sitt arbeid som psykolog har informant B hatt mye erfaring med barn med utrygg tilknytning. Han jobber nå både med gravide og barn fra 0-6, og har derfor mulighet til å gjøre tiltak for barnets tilknytningssituasjon veldig tidlig i tilknytningsutvikling. Det er informantens arbeid inn mot barnehager som blir vektlagt i dette prosjektet.

Informant C er barnehagelærer i bunn og har videreutdanning i spesialpedagogikk del 1 og 2 og synspedagogikk på masternivå. Han går for tiden også masterutdanning i spesialpedagogikk. Informanten har tidligere jobbet 4 år som pedagogisk leder, 7 måneder i styrervikariat og 1,5 år som spesialpedagog. Nå jobber informanten som rådgiver for fylkesmannen, der han har vært ansatt i 8 måneder. Det er informantens erfaringer gjennom sitt arbeid som pedagogisk leder og spesialpedagog som blir fokusert på i dette prosjektet. Det vil derfor bli henvist til hans arbeid før rådgiver stillingen gjennom drøftingen.

Informanten har, i 2014, gjennomgått konkret kursing i Trygghetssirkelen som gikk over 1,5 dager og ble ledet av en sertifisert psykolog. Etterfulgt av dette kurset har han deltatt i jevnlig faglige diskusjoner om sirkelen på sin tidligere arbeidsplass der han jobbet som spesialpedagog. Informanten har periodevis hatt erfaring med barn med utrygg tilknytning fra han begynte å jobbe som pedagogisk leder i barnehage. Kunnskapen han hadde om

tilknytning var på den tiden veldig lav, og det er derfor ikke før i ettertid at han har sett tilbake og gjenkjent tegn og atferd som stemmer overens med barn med utrygg tilknytning. Han har i ettertid forstått hvilke behov og støtte disse barna egentlig skulle hatt, som de ikke fikk på grunn av mangel på kunnskap. Informanten presiserer derfor at utgangspunktet hans var langt dårligere før han lærte om trygghetssirkelen. Majoriteten av informantens erfaring med barn med utrygg tilknytning har han fått gjennom jobben som spesialpedagog.

Informant D er barnehagelærer og har videreutdanning i spesialpedagogikk del 1 og 6-10 års pedagogikk. Han har jobbet 32 år som pedagogisk leder i barnehage og har, i en kortere periode tidligere i karrieren, jobbet som kombinert pedagogisk leder og styrer i en liten barnehage. Informanten har hatt PMTO(Parent management training) kurs og veiledning fra innsatsteam fra skolen som en av de første barnehagene i en prøveordning. Han har også hatt et kurs i Trygghetssirkelen på arbeidsplassen i 2014, som gikk over flere kvelder og ble ledet av en sertifisert psykolog.

Gjennom hele sin arbeidskarriere i barnehagen har informanten hatt perioder med barn med utrygg tilknytning. I begynnelsen av karrieren var det dessverre ikke så mye fokus på tilknytning og han var derfor ikke så oppmerksom på det i barnegruppen. Han opplever at det er de siste ti årene fokuset på tilknytning og utrygg tilknytning har kommet mer inn på banen i barnehagene. I likhet med informant C, var det først etter å ha fått kunnskap om Trygghetssirkelen at han kunne se tilbake på alle barna han har jobbet med som kan ha hatt utrygg tilknytning i ulik grad, men der tilknytningen ble overskygget av andre problemområder. Han erfarte at det tidligere ble fokusert mest på å jobbe med de mer synlige problemene barna hadde, som for eksempel atferd, oppmerksomhet og lignende.

Informant E er også barnehagelærer og har 15 studiepoeng videreutdanningen i veiledning. Han har jobbet et halvt år som assistent i barnehage, tre år på avlastning for autistiske barn og ungdom, barnehagelærer i et år og nå som pedagogisk leder på en småbarnsavdeling i tre år. Våren 2015 hadde informanten et kurs i Trygghetssirkelen på kveldstid i barnehagen som ble ledet av en styrer, fra en annen barnehage, som har kunnskap og erfaring med sirkelen. Informanten beskriver å ha erfart barn med utrygg tilknytning både i jobben på avlastningen, i jobben som barnehagelærer og i jobben som pedagogisk leder. Han beskriver det som tydelig at de utrygge barna hadde utfordringer, men i likhet med informant C og D, beskriver han liten kunnskap og forståelse om tilknytning som en hindring for at det ble brukt rette tiltak for å møte disse barnas behov. Etter å ha fått kunnskap om Trygghetssirkelen forklarer

informanten hvordan han opplevde at flere biter falt på plass i forhold til arbeid med utrygge barn. Han forteller også om en ubehagelig følelse overfor de barna han tenker tilbake på, som han kunne støttet på en bedre og mer hensiktsmessig måte dersom han hadde hatt den nødvendige kunnskapen.

4.2 Kjennetegn ved barn med utrygg tilknytning

Alle de fem informantene var enige i at det mest tydelige kjennetegnet ved utrygg tilknytning er uvanlig atferd i ulik grad. Den uvanlige atferden kommer til uttrykk på forskjellige måter hos de ulike barna. Noen er stille, tilbaketrukket og gir lite uttrykk for egne behov, til tross for stor aktivering innvendig. Noen barn er opptatt av mye nærhet og kos, og andre barn kan være veldig utagerende og ha lite impuls kontroll. Barn med utrygg tilknytning representerer hele spekteret fra å være nedregulert på egne behov til å være veldig impulsstyrte.

Det var også enighet blant informantene om at det i enkelte tilfeller kan være en utfordring å oppdage utrygg tilknytning bak andre mer synlige problemområder, som for eksempel uønsket atferd hos barnet. Informant B utdyper at denne utfordringen bunner i at det er nødvendig med kunnskap og forståelse for å vite hva man skal se etter.

Både informant A og E opplever at utrygge barn ofte bruker mer tid i tilvenningsperioden enn andre barn. Behovet for å sitte på fanget til foreldrene er sterkere og varer mye lengre for utrygge barn enn for andre barn. Dette medfører at tilvenningsperioden kan gå over en lang periode før barna blir trygge.

Informant A beskriver det å være usikker på nye omgivelser som et kjennetegn blant barn med utrygg tilknytning. I barnehagen kan slike nye omgivelser først og fremst være det å begynne i barnehage, som er en stor endring i hverdagen til barnet. Videre kan slike nye omgivelser for eksempel være det å gå på tur til et helt nytt sted eller være inne på en annen avdeling med ukjente voksne og barn. Informanten opplever også behovet for å ha noen eller noe trygt i nærheten som et typisk kjennetegn for utrygge barn. Dette kan da være den første tilknytningspersonen barnet har i barnehagen eller en personlig bamse eller leke.

Informant B legger vekt på at barn med utrygg tilknytning strever med å regulere egne følelser og har behov for ekstra hjelp og støtte til å håndtere følelsene sine. Dette kan komme til syne i forskjellige situasjoner og gjennom for eksempel gråt, sinne, frustrasjon og redsel som barnet ikke klarer å håndtere på egenhånd. Han beskriver videre hvordan barnas utrygghet og usikkerhet i forskjellige situasjoner og relasjoner med andre er en stor belastning, der barnet

har behov for støtte for å oppnå følelsen av trygghet. Informanten presiserer at utryggheten ikke nødvendigvis kommer til uttrykk hele tiden for barn med utrygg tilknytning. Man ser gjerne at stressende situasjoner aktiverer utryggheten, og barnets atferd blir i disse situasjonene oppfattet som uvanlig. Slike situasjoner kan for eksempel være i overganger, ved separasjoner eller det å bli gjenforent.

Informanten forteller videre om hvordan barn med utrygg tilknytning dekker over behovene sine og heller viser atferd som motstrider hva barnet egentlig har behov for. Det kan for eksempel være at barnet viser atferd som er forenlig med at barnet ønsker å leke og utforske, når barnet egentlig har behov for trøst og nærhet, eller motsatt. Noen utrygge barn har klare atferdsmønstre som går igjen i de fleste situasjoner, og som gjør barnets egentlige behov tydeligere når man har forstått barnets motstridende atferdsmønstre. Andre barn har ikke klarer atferdsmønstre og viser ulik atferd i like situasjoner, noe som gjør det svært vanskelig å forstå barnets egentlige behov gjennom de ulike atferds uttrykkene.

Både informant C og E trekker frem mye gråt blant barn med utrygg tilknytning som et veldig tydelig kjennetegn. Barnet oppleves til tider helt utrøstelig og holder fast på den voksne som barnet føler seg mest trygg på. Informant C presiserer at kjennetegn ved utrygge barn er veldig forskjellige fra barn til barn, og at det derfor må gjøres individuelle vurderinger i hvert enkelt tilfelle av utrygg tilknytning.

Informant D opplever det at de utrygge barna ikke mestrer forskjellige situasjoner og at de overskrider grenser som et kjennetegn. Han opplevet at barnet viser urolighet, utagerende atferd, ulydighet og lite mestring i sosialt samspill i forskjellige situasjoner i løpet av barnehagehverdagen.

Informant E, på sin side, forteller om urolighet, nervøsitet og redsel i uforutsette situasjoner som et tydelig kjennetegn ved utrygg tilknytning. I sjeldnere tilfeller har han også erfart utrygge barn som viser utagerende atferd i situasjoner der de blir nervøse og redde.

4.3 utfordringer knyttet til utrygge barn i barnehagen

Både informant A, C og E trekker frem at det kan være en utfordring å få alle i personalgruppen til å forstå hvilke behov et barn med utrygg tilknytning har, og av den grunn også utfordringer med å få alle i personalet til å forstå hvilket arbeid som må til for å møte

barnets behov. De understreker at det handler mye om hvilken kunnskap og forståelse de ansatte har om tilknytning.

Informant A og D beskriver begge utfordringene med for få voksne i barnehagen når man arbeider med utrygge barn. Arbeidet er nødvendig, krever tålmodighet, tid og full oppmerksomhet fra en voksen. Det fører da til mer arbeid på de resterende voksne på avdelingen som må ta seg av resten av barnegruppen og deres behov.

Forståelsen av at barnet har utrygg tilknytning, er en de største utfordringene informant A opplever i møte med enkelte foreldrene. Behovet for ekstra lang tilvenningstid, ekstra forutsigbarhet og kortere dager i barnehage er spesielt uforståelig for foreldrene dersom barnet har hatt tilvenning tidligere, der utrygg tilknytning ikke har vært en problemstilling. Informanten mener at den manglende forståelsen for barnets behov som oftest bunner i foreldrenes kunnskap og forståelse, men at det også er en utfordring med lite forståelse hos arbeidsgivere som krever foreldrene tilbake på jobb etter tre tilvenningsdager, og dermed stresser foreldrene gjennom hele tilvenningsperioden.

Informant B forklarer hvordan tilknytning bygges opp og lagres i følelsescenteret i hjernen vår. Utrygg tilknytning basert på mye redsel og det å ikke bli møtt på følelser, kan i enkelte tilfeller uttrykkes gjennom uønsket atferd fra barnet. Han beskriver videre hvordan barnet da ofte misforstås som vanskelig eller utfordrende, og som gjør dumme ting med vilje.

Informanten opplever feil håndtering av disse barna som en av de største utfordringene i feltet. Barna har ofte lav selvfølelse og selvtillit i utgangspunktet, og negative tilbakemeldinger gjennom irettesettelser og atferds korrigerer forsterker disse negative selvfølelsene, og gjør barnet mer utrygt. Informanten understreker at det kan oppleves som at tiltakene har umiddelbar effekt, men at de over tid virker mot sin hensikt og gir næring til mer utrygghet og dårligere selvbilde for barnet. Han presiserer at bruken av feile tiltak handler om at den underliggende årsaken, som er utrygg tilknytning, blir oversett dersom de voksne ikke har kunnskap eller forståelse til å vite hva de skal se etter.

Videre tar informanten opp barnets høye energibruk som en stor utfordring. Utrygge barn bruker masse energi bare på å være i en situasjon, i barnehagen, på trening, i familiebesøk eller sammen med venner. Energilekkasjen barnet opplever bare ved å være tilstede, stjeler det meste av energikapasiteten barnet har behov for til å utvikle seg gjennom lek og læring. Disse barna har også ofte behov for mye støtte til oppgaver som vil være enkle å gjennomføre

for andre barn. Informanten snakker også om utfordringer med å skille utrygge barn fra trygge barn med andre vansker som har veldig like atferds uttrykk. Barn kan ha utagerende atferd, være nervøse, stille og vise annen uvanlig atferd selv om barnet har trygg tilknytning. Det er et krevende og omfattende arbeid å skille de ulike vanskene.

Informanten trekker til slutt frem utfordringer med enkelte foreldre som opplever det som lettere å tilskrive problemene med barnets utrygge tilknytning til selve barnet, fremfor å ta ansvar for sin egen manglende ivaretagelse og omsorgsrolle.

Frustrasjon i personalgruppen og hos barnet, er utfordringer informant C har erfart i arbeid med utrygg tilknytning. Barnehagen har da ofte prøvd ulike fremgangsmåter og metoder i arbeidet med det utrygge barnet, uten at situasjonen har fått en positiv endring. Når informanten da kommer ut i barnehagen for å veilede personalet, møter han ofte slitne og frustrerte ansatte som gjør det vanskelig å få på plass motivasjon til å arbeide mot et trygghetsgrunnlag for det utrygge barnet. Han forteller hvordan det da også er vanskelig å få alle til å forstå at det ikke finnes en rask løsning, men at man må begynne i det små og at arbeidet tar tid med små endringer underveis. Informanten understreker at det er viktig å være fokusert på at det utrygge barnet opplever mange utfordringer i hverdagen, som fører til at barnet også blir veldig sliten, frustrert og ikke opplever en god barnehagehverdag.

Informant E beskriver, i likhet med informant C, utfordringer med frustrasjon blant personalet. I tilfeller der avdelingen ikke oppnår fremskritt i arbeidet med det utrygge barnet, opplever informanten en frustrasjon blant personalet på vegne av barnet som er nervøs, redd og ikke får behovene sine dekket. Han beskriver en belastende følelse av å ikke mestre å gi barnet et miljø der det føler seg trygt, fornøyd og ivaretatt.

4.4 Trygghetssirkelen i arbeidet med utrygge barn i barnehagen

To av de pedagogiske lederne, informant A og D, forteller at de praktiserer oppstarts samtaler før sommerferien for de nye barna som skal begynne i barnehagen til høsten. Pedagogene sitter da av god tid til samtalene og følger et skjema som er utarbeidet av kommunen. De går første og fremst gjennom forventninger som foreldrene har til barnehagen og forventninger barnehagen har til foreldrene, og da spesielt i tilvenningsperioden. Foreldrene får også mulighet til å gi nødvendig informasjon barnehagen har behov for å vite om barnet, og barnehagen får mulighet til å gi forskjellig praktisk informasjon som foreldrene trenger å vite.

På denne måten unngår barnehagene at det blir snakket over hodet på barna under tilvenningen, slik at de kan fokusere fullt og helt på å møte barna og være tilgjengelig gjennom barnas utforskning av det nye miljøet. Foreldrene får etter noen uker tilbud om en ny samtale der de kan komme med eventuelle spørsmål eller tilleggsinformasjon som de ønsker å formidle til barnehagen.

Informant A, som er pedagogisk leder, forteller at avdelingen han jobber på bruker Trygghetssirkelen i direkte arbeid med barn med utrygg tilknytning, men at de også har endret deler av sin praksis og integrert sirkelen i sitt daglige arbeid. Han beskriver at de respekterer hvert barn som et enkeltindivid, at de fokuserer på å involvere barn i så mye som mulig, og at barna i størst mulig grad skal klare ting på egenhånd. Avdelingen gir barna tid til å utforske og prøve selv, samtidig som de voksne er tilstedeværende og tilgjengelige for å støtte og veilede barna. Han beskriver hvordan han opplever at barn blir tryggere av å bli imøtekommet, fremfor å bli ”overkjørt” av de voksne.

Alle på informant A sin avdelingen er innforstått med at alt skal roes ned på avdelingen i de første tilvenningsukene. De har veldig lite planer og konsentrere seg om få tilvent de nye barna som begynner i barnehagen. De deler seg mye opp slik at de eldre barna, som ikke er nye i barnehagen, har en del egne aktiviteter og turer i tilvenningsperioden. Dette fører til at avdelingen blir roligere med færre barn og voksne å forholde seg til for de nye barna.

Informanten har erfart flertall av ganger at det å bruke Trygghetssirkelen i arbeidet med utrygg tilknytning har vist seg å fungere godt. Informanten fokuserer på å gi det utrygge barnet den roen og tiden som barnet trenger for å bli trygg. Han presiserer at det handler mye om måten man møter barnet på. Dersom man er for frempå og prøver å tvinge barnet til noe, gjør man det bare verre. Tilvenningen må være på barnets premisser, og man må møte barnet med en ”vil du, så er jeg her”- holdning.

At alle barna, men spesielt barn med utrygg tilknytning, skal ha én primær tilknytningsperson som er tilgjengelig hele tiden i den første tilvenningsperioden, er informanten veldig nøye på. Det har i enkelte tilfeller vært behov for at barnet har fulgt tilknytningspersonens vakter, og at de har hatt bamser eller leker med seg hjemmefra som hele tiden har vært tilgjengelige for dem til de viser trygghet på avdelingen. Denne samme perioden arbeider avdelingen med å få inn flere av de voksne som trygge tilknytningspersoner for barnet. Videre beskriver han hvordan de i arbeid med utrygge barn

er nøye på å holde en ekstra trygg og forutsigbar hverdag for barna i en lengre periode etter at barna viser tegn til å være trygge. Denne vurderingen er gjort på bakgrunn av tidligere erfaring, der avdelingen for tidlig har konkludert med at barnet har blitt trygg på barnehagen og trygg på alle de voksne. Det ble da ikke tatt så mye hensyn til den ekstra forutsigbarheten eller hvem av de faste voksne som var tilgjengelig, noe som medførte at barnet etter en liten stund fikk et ”tilbakefall” og ble utrygg igjen.

En gjengående handling informant A ser under tilvenningssituasjonen er foreldre som ”fotfølger” barnet rundt i barnehagen. Foreldrene ønsker å handle ut ifra barnets beste og vise at de passer på under utforskningen av den nye omgivelsen barnet befinner seg i.

I slike situasjoner har informanten, på en respekterende og positiv måte, kunnet vise til Trygghetssirkelen og oppfordre foreldrene til å finne seg en ”base” og la barnet selv få styre når det ønsker å utforske og når det har behov for å komme tilbake. Informanten opplever at foreldre som forstår hva han mener og som følger rådet hans, selv også blir tryggere på tilvenningssituasjonen. Barnet opplever mer ro, kontroll og trygghet når foreldrene viser at de er avslappet og komfortable med situasjonen. Personalet i barnehagen sitter seg da ned på gulvet, stresser ikke og er imøtekommende når barnet er klart for det.

Informanten legger vekt på at ikke alle foreldre i utgangspunktet har nødvendig kunnskap om hvor forskjellige behov ulike barn kan ha ved tilvenning i barnehage. Spesielt ikke dersom det er første barnet, eller, som tidligere nevnt, dersom barnet har hatt tilvenning i en tidligere barnehage uten utfordringer med utrygghet. Etter barnehagen begynte å praktisere oppstarts samtaler før barna starter i barnehagen, opplever informanten at foreldrene får den nødvendige informasjonen de trenger om hva de har å forholde seg til under tilvenningsperioden, og at de derfor kan planlegge tilvenning i god tid i forveien med tanke på jobb og andre faktorer. Noen barn trenger tilvenning i tre dager, andre i et par uker, og i noen tilfeller kan det gå flere uker eller måneder før barnet er helt trygt og kan ha fulle dager i barnehagen. Alle foreldrene i informanten sin barnehage har gjennom foreldresamtaler og oppstarts samtaler fått kort informasjon om barns ulike behov, Trygghetssirkelen og at barnehagen jobber ut ifra denne sirkelen i hverdagen.

Informanten har også erfart at det har vært behov for å bruke Trygghetssirkelen i arbeidet med et barn som i hele tiden har hatt trygg tilknytning i barnehagen, men som hadde en utrygg periode som følge av sykdom blant personalet. I sykdomsperioden var det flere faste,

stabile og trygge voksne som var vekke, og flere mindre kjente vikarer og voksne fra andre avdelinger som måtte være tilstede på avdelingen i den perioden. Barnets tillit til barnehagen og de trygge, stabile voksne ble i sykdomsperioden brutt, og barnet ville ikke gå i barnehagen selv når de faste voksne var tilbake på jobb igjen. Barnehagen og hjemmet måtte da samarbeide om en ekstra trygg og forutsigbar hverdag der barnet hver dag visste hvem som skulle ha tidligvakt når hun kom i barnehagen om morgenen, hvem som skulle møte henne i gangen og hvordan hun skulle bli møtt. Etter en kortere periode ble barnet trygt igjen og hadde ikke lenger behov for den ekstra forutsigbarheten.

I sin jobb som kommunepsykolog er kursing og veiledning i COS- Parenting (Trygghetssirkelen) for både barnehager, gravide og foreldre, er en stor del av informant B sitt arbeid med sirkelen. I dette prosjektet blir det, som tidligere nevnt, i hovedsak fokusert på informantens arbeid med Trygghetssirkelen inn mot barnehagen. Informanten beskriver god tilknytning som et basalt behov, og at det derfor er helt nødvendig å arbeide for at barn får en god tilknytningsutvikling i bunn i løpet av de første leveårene. Det er lite hensiktsmessig å vente til barnet er blitt eldre før man tar tak den utrygge tilknytningen. Han synes det er gledelig at flere barnehager vurderer tilvenningstiden i barnehagen individuelt for hvert enkelt barn, fremfor å blindt følge en tidligere brukt tre-dagers regel. Han mener slike endringer vil forhindre at enkelte utsatte barn strever senere.

Informanten har i mange barnehager hatt generelle innføringskurs i Trygghetssirkelen, der han vektlegger selve utformingen av sirkelen, sirkelen som et veikart, og barnets behov for hjelp og støtte til å organisere følelsene sine. Han viser også forskjellige videoer under kursene, som fremstiller forskjellige tilknytnings situasjoner der barnets atferds uttrykk og tilknytningsmønster blir tydeliggjort. Han har også holdt slike innføringskurs for foreldregrupper i flere barnehager. Informanten understreker at den generelle innføringen handler om at de voksne skal få en forståelse for at det ligger behov bak barns atferds uttrykk, og at det er nødvendig å ha kunnskap om hvordan man kan veilede og støtte barns emosjonsregulering.

Enkelte barnehager har, i etterkant av innføringskursene, tatt kontakt med informant B med behov for mer rådgivning og veiledning i forbindelse med utfordringer rundt et utrygt barn. Informanten er da involvert i en lengre periode med veiledning og utbedring av planer og mål for å se bedringer på områdene barnet strever med. Gjengående mål er ofte økt trygget i ulike

situasjoner, økt kobling til de ansatte i barnehagen, bedre håndtering og organisering av egne følelser, og de voksnes rolle med å være tilstede for å hjelpe og støtte barnet gjennom vanskelige følelser og situasjoner. Informanten beskriver hvordan enkelte utrygge barn strever veldig mye og har store vansker på grunn av alvorlige belastninger. I slike tilfeller kan barnehagen ha behov for veiledning og støtte til å holde motivasjon og fokuset oppe for å fortsette det gode arbeidet de allerede gjør. De ansatte trenger da å få bekreftet at det er en verdi og mening i tiltakene de bruker i forhold til det utrygge barnet. Informanten understreker hvordan arbeidet med utrygge barn for det meste handler om hvordan vi voksne håndterer forskjellige situasjoner. Fokusering på hvordan vi voksne går inn i situasjoner og hvordan vi opptrer for å møte barnets behov, er Trygghetsskapende for barnet. Gjentatte trygge og positive situasjoner for barnet skaper tillit og trygget til den voksne.

Informant C, som er tidligere spesialpedagog, har gjennom sitt arbeid med utrygg tilknytning og Trygghetssirkelen både veiledet personalet i barnehagen og selv deltatt i det praktiske arbeidet. Gjennom veiledning presenterer informanten Trygghetssirkelen for personalet både muntlig og gjennom å vise illustrasjonen av sirkelen. Han tar da for seg forskjellige stadier på sirkelen og reflekterer sammen med personalgruppen om hvilke arbeidsmetoder som allerede blir brukt, hvordan arbeidet fungerer, og om det er noe som bør endres for å møte barnas behov på en bedre måte. Han henviser hele tiden til Trygghetssirkelens elementer gjennom refleksjonen. Informanten fokuserer i sitt arbeid på at barnet skal få økt trygghet, at barnet skal få støtte til utforskning når det befinner seg øverst på sirkelen og trøst når det befinner seg nederst på sirkelen.

Videre fokuserer han på at barnet skal ha én fast tilknytningsperson i den første tilvenningsperioden i barnehagen, tilgjengelige voksne, og at barnet skal ha rett og mulighet til selv å styre når det har behov for utforskning og når det har behov for trøst.

Informanten organiserer sin veiledning i barnehagene som observering-samtale-observering-samtale, som strekker seg over lang tid der barnets små endringer og fremskritt blir observert, diskutert og bygget videre på. Gjennom observeringen blir også personalets holdninger og arbeidsmåter observert, diskutert og bygget videre på. På denne måten blir arbeidsmetodene hele tiden vurdert og oppdatert ut ifra barnets skiftende behov.

Informanten har en del erfaringer med ansatte i barnehagen som er slitne og umotiverte og ikke har forståelse for at arbeid med utrygge barn er tidkrevende. Han beskriver hvordan det da er viktig å fokusere på økt motivasjon i personalgruppen, det å kunne gi hverandre

pusterom når det trengs, og det å lære seg å stå i de vanskelige situasjonene over tid. I de tilfellene der enkelte ansatte ikke viser tegn til motivasjon, har informant D erfart at det kan være lurt å fokusere på en av de motiverte ansatte som en nøkkelperson i den første delen av arbeidet rundt barnet. På denne måten blir arbeidet positivt rundt barnet, og de umotiverte ansatte blir ofte motiverte og viser bedre forståelse for Trygghetssirkelen og barnets behov, når de ser at arbeidet fungerer.

Kommunikasjon er et sentralt fokus i informant D, som er barnehagelærer, sitt arbeid med Trygghetssirkelen. Han beskriver spesielt situasjoner der utrygge barn overskrider grenser, hvor han da anerkjenner barnets vanskelige følelser og gjør det tydelig for barnet at han er tilstede for å støtte barnet gjennom følelsene og situasjonen, og tilstede for å støtte barnet i et nytt forsøk på å mestre situasjonen. Med utgangspunkt i Trygghetssirkelen, gjennomfører avdelingen til informant D kartlegginger av hvilke situasjoner som er vanskelige for de utrygge barna. Det kan for eksempel være måltidsituasjoner, garderobesituasjoner eller overgangssituasjoner. Gjennom denne kartleggingen opplever han at personalgruppen får en bedre felles forståelse av barnets utfordringer og behov, og at dette igjen fører til at arbeidet med barnet blir lettere.

Informanten har også erfaring med å bruke konkrete dagsplaner for enkelte utrygge barn. Dagsplanene blir brukt til å forberede barnet på rutinene og aktivitetene gjennom dagen, og på slutten av dagen gjennomgår en voksen dagsplanen sammen med barnet. Da går de gjennom eventuelle planer som ble endret eller måtte utgå, og de diskuterer barnets opplevelse av dagen. Barnet skal da, sammen med den voksne, sitte ord på og reflektere over både utfordringer og positive situasjoner gjennom dagen, og eventuelt lage små mål for neste dag. Etter hvert som barnet blir tryggere vil det takle avvik fra planen bedre.

I likhet med informant A beskriver informant E, som også er barnehagelærer, at avdelingen har fokusert på å bli godt kjent med Trygghetssirkelens elementer, slik at de jobber ut ifra sirkelen og fokuserer på trygg tilknytning i det daglige arbeidet med alle barna i barnehagen. Avdelingsmøtene blir ofte brukt til diskusjon rundt Trygghetssirkelen, eventuelle utfordringer de arbeider med i forhold til trygg tilknytning, og hvordan de eventuelt kan arbeide på en bedre måte. Dette opplever han som et veldig positivt samarbeid der avdelingen får mulighet til å støtte hverandre og utvikle seg sammen i arbeidet med tilknytning. Han bruker også, som informant C, kartlegging av barnets utfordrende situasjoner, som et hjelpemiddel for å kunne prioritere hvilke områder som skal fokuseres på i arbeidet med barnet. Hovedfokuset på

avdelingen er å være mest mulig på gulvet, tilstedeværende og deltakende i barnas hverdag og aktiviteter. Det blir fokusert mye på begrenning av ”voksenprat” over hodet på barna, og avdelingen praktiserer derfor et ”kommunikasjonshjørne” der de voksne kan trekke seg vekk dersom det er helt nødvendig å utveksle informasjon på avdelingen.

I tilvenningsperioden har alle barna en primær tilknytningsperson på avdelingen som skal følge barnet den første tiden i barnehagen, så lenge barnet har behov for det. Informanten presiserer at etter han fikk kunnskap om Trygghetssirkelen er avdelingen svært nøye med å gi alle barna den tiden, roen og forutsigbarheten de trenger i både tilvenningsfasen, og det daglige arbeidet i barnehagen. Avdelingen bruker også dagsplan for alle barna hver dag, der de går igjennom aktivitetene og rutinene for den aktuelle dagen. På grunn av det kontinuerlige arbeidet for et trygt miljø på avdelingen, opplever ikke informant E at de arbeider så veldig annerledes med de utrygge barna. Han forteller at forskjellen nok ligger i at de utrygge barna bruker lengre tid på å bli trygg enn resten av barnegruppen. Han beskriver også en forskjell i at personalet må bruke ekstra tid og fokus på å se og forstå de utrygge barnas behov, enn hos de andre barna der behovene ofte er tydeligere.

4.5 Funksjonaliteten av Trygghetssirkelen i barnehagen

Alle fem informantene beskriver hvordan de erfarer at Trygghetssirkelen fungerer godt i arbeid med barn med utrygg tilknytning. De forteller alle fem om hvordan de tidligere måtte finne ut hva det utrygge barnet hadde behov for gjennom å selv prøve ut forskjellige arbeidsmetoder og gjøre seg egne erfaringer. Da de fikk kunnskap om Trygghetssirkelen gjennom kurs, videoer og bøker, opplevde alle informantene større faglig bakgrunn og økt forståelse for barns tilknytningsbehov. Dette bidro til større fokusering på trygg og utrygg tilknytning i barnegruppen.

Informantene A, C, D og E forklarer videre at det ble fokusert alt for lite på tilknytning da de tok barnehagelærer utdanningen, noe som førte til at de ikke hadde et godt nok utgangspunkt for å oppdage og arbeide med utrygge barn når de kom ut i arbeidslivet. Informantene presiserer at det er nødvending med god kunnskap om trygg og utrygg tilknytning i dagens utdanningsprogram for barnehagelærere Dette vil føre til at barnehagene kan utføre bedre forebyggende arbeid, ha mulighet til å oppdage de utrygge barna, og raskt sitte inn tidlige tiltak uten å måtte vente på veiledning fra en annen instans.

Videre beskriver informant A hvordan han etter å ha fått mer kunnskap om tilknytning og Trygghetssirkelen, lettere klarer å tolke hvor på sirkelen barna befinner seg til ulike tidspunkt. Han er også mer bevisst på de barna som viser uvanlig atferd og tegn til utrygg tilknytning. Informanten fortelle hvordan Trygghetssirkelen gav han en god forståelse for at arbeid med tilknytning i barnehagen er et nødvendig fokus. Han forklarer også hvordan tidligere observasjoner han har gjort i forbindelse med utrygge barn fikk en ”knagg” å henge på når han lærte om Trygghetssirkelen.

Informant B beskriver sirkelen som en oppskrift og et verktøy med klare retningslinjer for hvilke behov utrygge barn har, og hvordan man skal arbeide for å møte disse behovene. Han beskriver spesielt klare retningslinjer i arbeidet med tilknytning hos de minste barna som i utgangspunktet har større utfordringer med å utrykke ønsker og behov, enn eldre barn. Informanten beskriver hvordan Trygghetssirkelens fokuserer på behovene som ligger bak barnets atferd og at ansvaret for å oppnå endring og forbedring ligger hos de voksne. Informanten beskriver sitt arbeid med Trygghetssirkelen som både givende og med verdi. Han bruker sirkelen, som han beskriver som veldig fleksibel, både i sin praksis som psykolog og som veileder for personalet og foreldregrupper i barnehager. Han erfarer at personalet i barnehagen også opplever Trygghetssirkelen som et hjelpemiddel som gir mening og fungerer godt.

Kunnskap om Trygghetssirkelen fører, i følge informant C, til positiv endring i de voksnes atferd i barnehagen, og har dermed også positiv effekt på både trygge og utrygge barn. Informanten beskriver videre hvordan arbeidet med utrygge barn kan være krevende, men at Trygghetssirkelen og videoene er grunnleggende, enkle å forstå og enkle å overføre til praksis. Kunnskapen om sirkelen fører også til at de voksne blir tryggere og roligere i sin rolle i arbeidet med barn med utrygg tilknytning.

Informant D opplever også at Trygghetssirkelen fungerer godt i arbeidet med utrygge barn i barnehagen. Han understreker igjen hvordan få voksne i barnehagen kan forhindre arbeidet med Trygghetssirkelen ved at man ikke får tid og anledning til å få satt seg godt nok inn elementene. Informanten legger vekt på at han opplever seg som heldig som har fått muligheten til å lære mye nytt om tilknytning gjennom kurs og veiledning i Trygghetssirkelen. Han beskriver en økt forståelse om barns behov for veiledning og støtte,

og en endring i sin egen tankegang og måten han møter forskjellige barn på etter han fikk kunnskap om sirkelen.

I følge informant E opplever han at barnehagetilbudet har blitt enda bedre etter at personalet fikk kunnskap om Trygghetssirkelen og avdelingen implementerte denne i sitt daglige arbeid. Han beskriver også en økt trygghet og motivasjon blant personalet i arbeidet med tilknytning på avdelingen. Informanten erfarer at Trygghetssirkelen fungerer godt i arbeidet med barn med utrygg tilknytning og at det er en absolutt nødvendig at barnehager har kunnskap om denne sirkelen og de forskjellige formene for tilknytning.

4.6 Avsluttende kommentarer fra informantene

Informant A ønsker avslutningsvis å legge vekt på nødvendigheten av at arbeidet med Trygghetssirkelen og utrygg tilknytning er forankret fra høyeste nivå. Dersom man er den eneste i barnehagen som har kunnskap og er motivert for arbeidet, er det vanskeligere å implementere arbeidsmetodene i barnehagehverdagen og i arbeid med utrygge barn. Arbeidet blir mye lettere dersom alle har felles kunnskap, og dersom styreren i barnehagen er klar og tydelig på at avdelingene skal bruke Trygghetssirkelen i arbeidet sitt. På den måten er alle i personalet innforstått med at det skal arbeides på den måten. Dersom man, som pedagogisk leder, skulle møte motstand blant andre i personalgruppen, kan man da støtte seg på at man har styreren i ryggen som har forankret denne arbeidsmetoden i den aktuelle barnehagen.

For informant B startet hans interesse for Trygghetssirkelen med forespørsel fra barnehager som ønsket mer informasjon og kunnskap om barns følelser, atferd, og hvordan det henger sammen. Dette trigget informanten til å finne noe konkret og forståelig han kunne by på til barnehagene, og derfor tok han sertifisering i Trygghetssirkelen. Han ønsker å presisere at det største psykiske helsearbeidet i barns første leveår skjer i barnehagen. Han understreker hvordan det har mye større betydning at en barnehagelærer har kunnskap om Trygghetssirkelen og forskjellige former for tilknytning, enn at han selv har det. Forskjellige hjelpeinstanser kan gå inn og ut av barnehagene, men barnehagepersonalet er de som er der hele tiden, og de som utgjør den største forskjellen. Det har i mange år vært diskutert hvor viktig det er å satse på høy kvalitet i barnehagene, og informanten mener at dersom alle barnehagelærere får sikret seg en forståelse av denne modellen under utdanningen, har man kommet langt i arbeidet med å øke kvaliteten i barnehagene.

Informant C har erfart Trygghetssirkelen som et veldig godt verktøy i sitt arbeid med utrygg tilknytning. Trygghetssirkelen er egentlig en tilknytningsbasert foreldre intervensjon, men elementene i sirkelen kan lett overføres til bruk i barnehager. Han ønsker imidlertid å legge frem et forslag om at sirkelen burde bli videreutviklet slik at man også fikk en barnehagemodifisert modell. Da ville flere fått øynene opp for den som et verktøy for bruk i barnehager og den hadde blitt enda enklere å bruke for barnehagepersonalet.

Informant D ønsker avslutningsvis å understreke noe han tidligere har nevnt og som han mener er særdeles viktig i arbeidet med barn med utrygg tilknytning i barnehagen. Informanten understreker nok en gang for få voksne i barnehagen som et vedvarende problem i arbeidet med møte alle de individuelle behovene som barna i barnehagen har. Han presiserer da spesielt opplevelsen av å ha ressursmangel i forhold til arbeid med barn som har spesielle utfordringer og behov for ekstra oppfølging og støtte i hverdagen. Informanten presiserer behov for økt bemanningsnorm i barnehagen som helt avgjørende for å kunne gjennomføre et så godt arbeid med tilknytning som barna i barnehagen har behov for.

Informant E vil helt til slutt tilføye hvor viktig det er med godt samarbeid i arbeidet med Trygghetssirkelen og de utrygge barna. Han beskriver at det er nødvendig med godt samarbeid mellom personalet på avdelingen, godt samarbeid med hjemmet og godt samarbeid med andre relevante instanser. Informanten understreker at arbeidet rundt barnet blir styrket og fungerer bedre når alle de involverte har felles forståelse og et felles mål om hva man skal prioritere, hvordan arbeidet skal gjennomføres, og hva som er målsettingen.

5. Drøfting

Problemstilling min er som tidligere nevnt: *Hvordan kan Trygghets sirkelen brukes for å fremme trygg tilknytning for utrygge barn i barnehagen?*

I denne delen av oppgaven har jeg tatt for meg empirien og drøftet den mot relevant teori. Drøftingen bygger på en stor prosess med ny tolkning og vurdering av informantenes informasjon inn mot et teoretisk perspektiv. Sammen vil empirien og teorien belyse og svare på problemstillingen og forskerspørsmålene.

Jeg valgte å organisere oppsettet i drøftingen ut ifra temaene i intervjuguiden og forskerspørsmålene mine. Drøftingen ble derfor delt inn slik:

- Kjennetegn ved trygg tilknytning
- Utfordringer knyttet til utrygge barn i barnehagen
- Trygghets sirkelen i arbeidet med utrygge barn i barnehagen
- Funksjonaliteten av Trygghets sirkelen i barnehagen
- Avsluttende kommentarer fra informantene

5.2 Kjennetegn ved barn med trygg tilknytning

For å oppnå en forståelse av trygg tilknytning, må det først gjøres rede for tilknytning og trygg tilknytning. Bowlby sin definisjon av tilknytning er ”Barnets tendens til å søke nærhet og kontakt med et spesifikt menneske og gjøre dette i bestemte situasjoner, spesielt når det er redd, slitent eller sykt” (Bowlby, referert i Wilkinson, 2008, s. 91).

Videre beskriver Brandtzæg et al. (2014) hvordan trygg tilknytning handler om omsorgspersoner som er tilgjengelige for barnet, som hjelper og trøster når det er behov for det, og som gir barnet mulighet og rom for utforskning og selvstendighet. Ved trygg tilknytning opplever barnet seg sett, anerkjent og satt pris på. Grensene er også klare og oppleves som trygge. Trygge barn har tillit til omsorgspersonene og har gode forutsetninger for god psykisk helse og et godt sosialt liv.

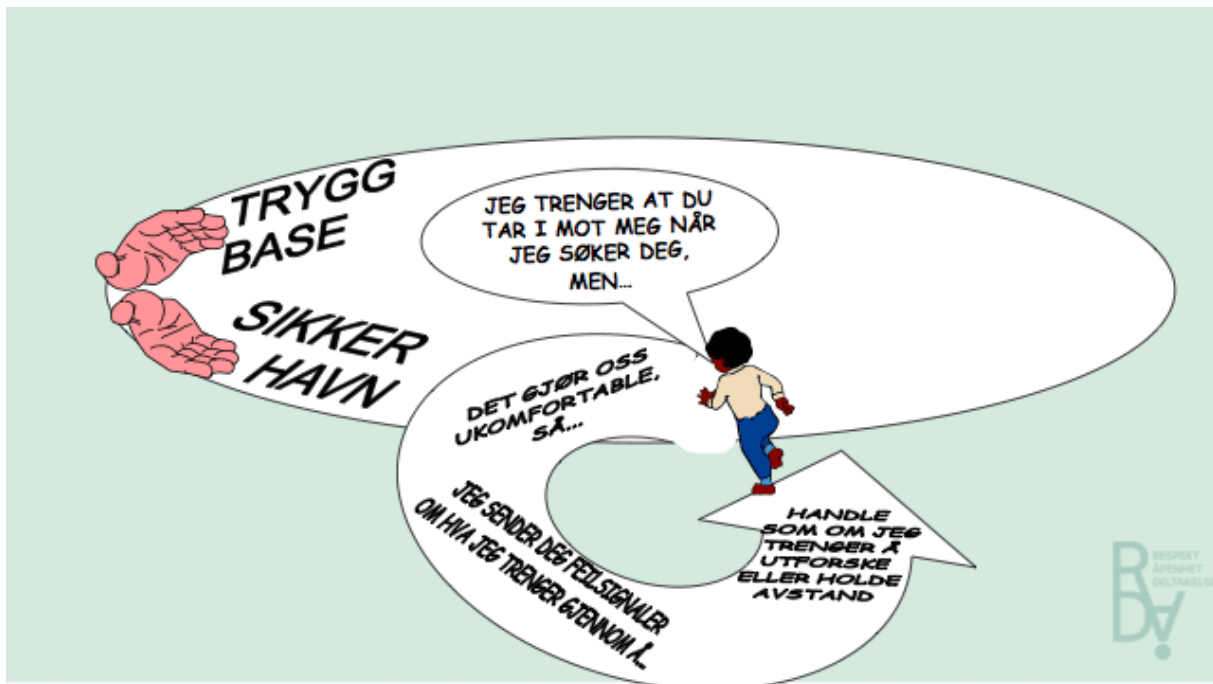
Når det kommer til barn med utrygg tilknytning var det veldig tydelig at alle de fem informantene erfarer uvanlig atferd som det mest tydelige kjennetegnet blant utrygge barn.

De nevner at noen barn kan være stille, tilbaketrukket, og gi lite uttrykk for egne behov selv om de har stor aktivering innvendig. Noen barn kan være veldig opptatt av nærhet og kos, og andre barn kan være utagerende og ha lite impuls kontroll. Selv om ingen av informantene bruker betegnelse, er det tydelig at de beskriver kjennetegn ved de ulike formene for tilknytning som er representert i Trygghets sirkelen. Powell et.al., (2015) beskriver hvordan sirkelen tar utgangspunkt i forsker Mary Ainsworth sine klassifiseringer av ulike tilknytningsmønstre, og sirkelen skiller derfor mellom barn med trygg tilknytning, unnvikende tilknytning, ambivalent tilknytning og desorganisert tilknytning. I dette prosjektet blir det lagt vekt på de tre sistnevnte formene, som er ulike former for utrygg tilknytning.

Alle fem informantene beskriver at de har observert, eller vet om kjennetegn for alle formene for utrygg tilknytning. Når de skulle beskrive sine egne arbeidserfaringer, var det likevel veldig ulikt hvilke former for utrygghet de har direkte erfaring med. Informantene gir gode beskrivelser av kjennetegnene de har erfart, selv om ingen av dem bruker betegnelse for unnvikende, ambivalent og desorganisert tilknytning. Gjennom tolkning av informantenes besvarelser i lys av teori er det gjort en vurdering av hvilke former for utrygghet informantene mest sannsynlig beskriver. Tolkningen er at informant A, B, C og E sannsynligvis har erfaring med ambivalente barn, informant B, C, D og E har mest sannsynlig erfaring med desorganiserte barn, og det ser ut til at kun informant B har erfaring med unnvikende barn. Videre drøftes informantenes beskrivelser av kjennetegn ut i fra de forskjellige formene for utrygg tilknytning.

5.2.3 Unnvikende tilknytning

(Heradstveit, 2014)

Illustrasjonen er en norsk versjon av den originale Trygghetssirkelen som er utarbeidet av grunnleggerne Powell, Cooper, Hoffman og Marvin.

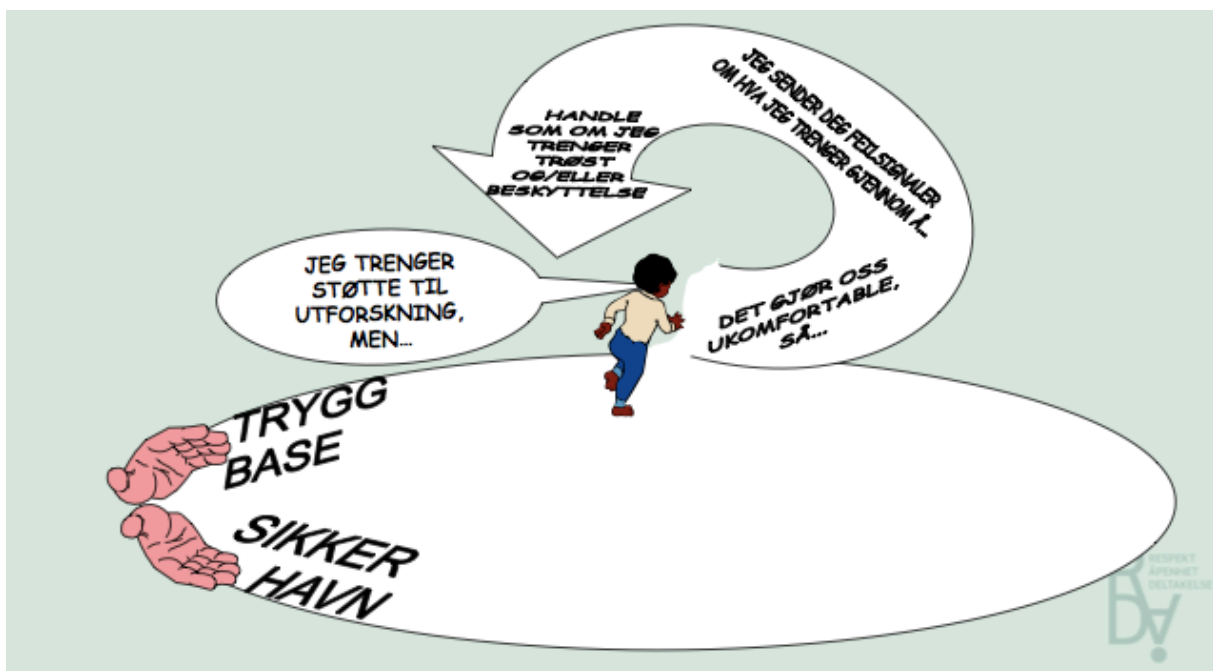
Informant B beskriver hvordan utrygge barn har vansker med å håndtere følelsene sine, og opplever utrygghet i ulike situasjoner og relasjoner med andre. Han forteller videre hvordan unnvikende barn skjuler behovene sine og viser andre utrykk enn hva barnet egentlig føler. Informanten bruker ikke betegnelsen, men beskriver i likhet med Brandtzæg et al., (2014) hvordan barnet viser ”villedende signaler”. Det vil si at barnet gir utrykk for å ha andre behov enn det som er reelt.

At ingen andre enn informant B beskriver kjennetegn som tilsvarer et unnvikende barn, kan ha en sammenheng med at unnvikende barn kan være vanskelige å oppdage. Brandtzæg et al. (2014) utdyper hvordan disse barna fremstår som forsiktige og selvstendige utad, og har av ulike grunner ikke blitt møtt på den nederste delen av Trygghetssirkelen. Dette fører til at barna har erfaring med å klare seg mye selv og håndtere vanskelige følelser alene. Barnets behov for kontakt og nærhet har medført at barnet presser seg selv opp på sirkelen for å oppnå kontakt med omsorgspersonen på den måten. Dette skjer til tross for at barnet egentlig opplever behov nede på sirkelen. Unnvikende barn trives som oftest best når de leker og utforsker.

Broberg et al. (2014) beskriver på sin side kjennetegn ved at unnvikende barn ikke er komfortabel i relasjon med andre, utvikler ikke nær relasjon til de voksne, leker ofte alene, og kommer kun ved behov for direkte hjelp. Tilvenningsperioden går ofte fint, ettersom barnet klarer seg selv fremfor å risikere å bli skuffet av de voksne.

Brandtzæg et al. (2014) understreker at alle selvstendige og forsiktige barn i barnehagen ikke har unnvikende tilknytning. Den tydeligste forskjellen vil nok være at selvstendige barn viser behov for trøst og nærhet i situasjoner som ikke er naturlig for et lite barn å håndtere på egen hånd. Unnvikende barn vil på sin side skjule behovet for trøst og nærhet i slike situasjoner. Det er nødvendig for de ansatte i barnehagen å ha kunnskap og blikk for å se barna i ulike situasjoner i hverdagen, og reagere på uvanlig atferdsmønster. De må også klare å skille ut de unnvikende barna fra de selvstendige og forsiktige barna.

5.2.4 Ambivalent tilknytning

(Heradstveit, 2014)

Illustrasjonen er en norsk versjon av den originale Trygghetssirkelen som er utarbeidet av grunnleggerne Powell, Cooper, Hoffman og Marvin.

Det er informant A, B, C og E som beskriver kjennetegn knyttet til ambivalente barn. Informant A beskriver det å være usikker på nye omgivelser og ønske om å ha noen eller noe trygt i nærheten som typiske kjennetegn. Informant B har relativt like erfaringer der han

opplever ambivalente barn som utrygge og usikre i relasjon med andre og i stressede situasjoner som overganger, separasjoner og gjenforeninger.

Denne usikkerheten på nye situasjoner og omgivelser som informantene beskriver, kan forklares gjennom Brandtzæg et al. (2014) sine redegjørelser av hvordan ambivalente barn, i motsetning til unnvikende barn, ikke har blitt møtt på behovene sine øverst på Trygghets sirkelen. De presser seg derfor ned på sirkelen når de egentlig har behov for å utforske og være selvstendige. Disse barna, i likhet med unnvikende barn, gir også villedende signaler om behovene sine og fremstår som lite selvstendige og klengete. Videre forklarer informant A at barna bruker lengre tid på tilvenningsperioden, og at behovet for å være tett på de primære omsorgspersonene er mye sterkere og varer lengre enn for andre barn. Dette underbygges av Broberg et al. (2014), som klargjør hvordan ambivalente barn ofte opplever veldig vanskelige tilvenningsperioder, der både levering og henting i barnehagen blir langvarig og følelsesmessig vanskelig for både barnet og omsorgspersonen.

Gråt og stort behov for nærhet, er kjennetegn som informant C og E trekker frem. Informant E beskriver i tillegg urolighet, nervøsitet og redsel som spesielt fremtrer i situasjoner som barnet ikke er forberedt på. Brandtzæg et al. (2014) påpeker hvordan det i barnehagen kan være lett å identifisere barn med ambivalent tilknytning som lite selvstendige, klengete og sutrete uten å se den utrygge tilknytningen som ligger til grunn. Det er da viktig at personalet har kunnskap om at barns atferd er en måte å uttrykke seg på, og at det alltid ligger et behov bak et barns atferd. Barn er ikke klengete og sutrete for å være vanskelige, og det er barnehagepersonalets oppgave å forsøke å tolke barnas atferd og finne ut hvilket behov som ligger bak. Det er helt naturlig at barn har behov for ekstra nærhet og kos når de for eksempel er trøtte, sultne, syke, slitne og engstelige. Det er derfor nødvendig å kunne skille mellom barn som er ekstra klengete og sutrete i perioder der det foreligger god grunn, og barn som store deler av tiden har et stort behov for trøst og nærhet uten at det foreligger en tydelig grunn for atferden.

5.2.5 Desorganisert tilknytning

(Heradstveit, 2014)

Illustrasjonen er en norsk versjon av den originale Trygghetssirkelen som er utarbeidet av grunnleggerne Powell, Cooper, Hoffman og Marvin.

Gjennom tolkning av informantenes beskrivelser, er det informant B, C, D og E som har erfaring med desorganisert tilknytning. Deler av informant B sine skildringer av kjennetegn ved utrygg tilknytning, stemmer overens med både unnvikende, ambivalente og desorganiserte barn. Som informanten beskriver, kan også desorganiserte barn oppleves som utrygg og usikker i relasjon med andre og i overganger, separasjoner og gjenforeninger. Informanten beskriver videre hvordan desorganiserte barn også viser atferd som kan misforstås som vanskelig og utfordrende. Han nevner i tillegg barnets vansker med å regulere egne følelser og at barnet viser ulik atferd i lignende situasjoner som et tydelige kjennetegn.

I likhet med informant B, forteller informant E om hvordan desorganiserte barn kan vise utagerende atferd når de befinner seg i situasjoner der de blir nervøse eller redde. Desorganisert tilknytning skiller seg fra de to andre formene for tilknytning, og informant B og E sine erfaringer samsvarer med Brandtzæg et al. (2014) sine redegjørelser av denne formen for utrygghet. Bakgrunnen for tilknytningen kan være omsorgssvikt eller perioder med tap og sorg. Disse barna gir kaotiske signaler og fremstår forvirrede, redde og er vanskelige å forstå.

Mange desorganiserte barn opptrer også med vanskelig og utfordrende atferd, som spesielt skiller seg fra de to andre formene for utrygg tilknytning. De kan også utvikle kontrollerende atferd mellom 3-6 års alderen der de passer mye på og hjelper til, eller at de blir styrende og aggressive.

Også deler av informant C og E sine beskrivelser av utrygge barn samsvarer med både ambivalente og desorganiserte barn. Mye gråt og ekstra behov for nærhet kan oppleves i møte med begge disse formene for utrygghet. Informant C forklarer videre hvordan den utfordrende atferden kan overskygge det underliggende tilknytningsproblemet. Det at barnet ikke mestrer enkelte situasjoner og at det overskrider grenser, trekker informant D frem som hans erfarte kjennetegn. Alle informantene erfarer svært ulike kjennetegn for desorganiserte barn, fra gråt og usikkerhet, til utagerende og kontrollerende atferd. Forklaringen for disse ulike kjennetegnene gjøres rede for av Smith (2002), som beskriver desorganiserte barn som forvirrede, redde og som gir kaotiske signaler. De kan derfor ha mange forskjellige atferdsuttrykk som også stemmer overens med de andre to formene for utrygghet. Gjennom observasjoner av utrygge barn blir det derfor nødvendig å finne ut om barnet kun viser tegn til unnvikende eller ambivalent tilknytning, eller om barnet også viser tegn til ulike atferdsmønstre i like situasjoner, ufullstendige bevegelser og uttrykk, redsel og abnormale kroppstillinger. Ved slike kjennetegn kategoriseres da det utrygge barnet som desorganisert.

5.2.6 Å skille mellom trygg og utrygg tilknytning

På bakgrunn av alle kjennetegnene som har kommet frem gjennom undersøkelsene, er det viktig å understreke at ikke alle barn som gråter, er opptatt av nærhet, har vanskelig for å uttrykke følelser, eller har utagerende atferd er utrygge. Brandtzæg et al., (2014) forklarer hvordan det er vanlig at barn gråter og knytter seg til den primære omsorgspersonen eller én voksen i barnehagen i kortere perioder. Det er også vanlig at barn er litt usikre i helt nye settinger, og at de fleste barn trenger støtte til å mestre og uttrykke enkelte følelser. Utagerende atferd kan også ha flere ulike årsaker.

Alle informantene var enige om at det kan være vanskelig å oppdage utrygghet som en underliggende årsak bak barns atferd. Brandtzæg et al., (2014) beskriver videre at de fleste barn har trygg og god tilknytning på hjemmebane, og har derfor et godt tilknytningsgrunnlag for å oppnå trygghet i barnehagen også. Barn som har utrygg tilknytning til de primære omsorgspersonene, har derimot en ubalanse på trygghetssirkelen som da også vil

representeres i barnehagen. Disse barna har ikke et godt tilknytningsgrunnlag, og kan oppleve store utfordringer med å bli trygg i barnehagen. Informant B understreker hvordan det er kunnskap om ulike former for tilknytning som er nøkkelen til å kunne skille mellom de trygge og utrygge barna i barnegruppen. I tillegg til kunnskap, understreker Brandtzæg et al. (2014) at alle barn er veldig forskjellige, og at ikke alle utrygge barn passer like godt inn i beskrivelsene av de ulike formene for tilknytning. Det er viktig med en individuell vurdering av alle barn i forhold til barnets egne personlige trekk, barnets temperament, barnets livssituasjon og andre relevante faktorer. Rammepånen for barnehager presiserer at ”Barnehagen må gi det enkelte barnet støtte og utfordringer ut ifra egne forutsetninger og bidra til et meningsfullt liv i fellesskap med andre barn og voksne” (Kunnskapsdepartementet(KD), 2011, s. 23)

5.3 Utfordringer knyttet til utrygge barn i barnehagen

Når informantene beskriver utfordringer knyttet til utrygge barn i barnehagen, har de en del ulike fokus ettersom de har veldig forskjellige arbeidsstillinger og oppgaver i arbeidet med utrygge barn.

5.3.1 Utfordringer blant personalet i barnehagen

Alle informantene erfarer utfordringer blant personalet i barnehagen. Både informant A, C og E trekker frem utfordringer med å få alle i personalgruppen til å forstå hvilke behov et utrygt barn har, og dermed vanskeligheter med å få alle med på de nødvendige arbeidsmetodene som må til for å møte barnets behov. Informantene understreker at det handler mye om hvilken kunnskap og forståelse personalet har på forhånd av arbeidet. At disse utfordringene bunner i manglede kunnskap og forståelse, underbygges av Brandtzæg et al. (2014), som på sin side ligger vekt på tilstrekkelig kunnskap om tilknytning og barns behov, som nødvendig for at personalet skal kunne gi ekstra støtte og hjelp til et barn. For å oppnå en bedre forståelse kan Trygghetssirkelen brukes som et veikart for å arbeide mot å oppnå balanse på barnets sirkel. Tilegnelse av relevant kunnskap vil kunne fungere forebyggende og i større grad forhindre slike utfordringer i personalgruppen.

Informant A og D beskriver begge utfordringene som følger av at det er få voksne i barnehagen når man skal arbeide med utrygge barn. Arbeidet er tidkrevende og krever tålmodighet og full oppmerksomhet fra en voksen. Dette fører til at det blir veldig mange andre barn igjen på avdelingen med for få voksne. I forhold til bemanning i barnehagen sier Lov om barnehager (2005) §18 at ”Bemanningen må være tilstrekkelig til at personalet kan drive en tilfredsstillende pedagogisk virksomhet”. Videre sier Forskrift om pedagogisk bemanning (2005) §1 at:

Det skal være minimum én pedagogisk leder per 14-18 barn når barna er over tre år og én pedagogisk leder per 7-9 barn når barna er under tre år og barnas daglige oppholdstid er over seks timer. I barnehager der barna har kortere oppholdstid per dag, kan barnetallet økes noe per pedagogisk leder.

Det er kun den pedagogiske bemanningsnormen som er presisert i en lov. For det resterende personalet er det kun en vag bestemmelse om at bemanningen må være tilstrekkelig. En så vag bestemmelse vil gi mulighet for store forskjeller i ulike barnehager og kommuner. Dagens bemanningsnorm er ikke noe som barnehagepersonalet kan endre på. I enkelte tilfeller der utfordringene knyttet til det utrygge barnet er svært belastende, kan imidlertid barnehagen ha rett på ekstra bemanningsressurs for å kunne bruke mer tid på arbeidet med barnet. Det er relevant å anta at en økt bemanningsnorm vil føre til mer tilgjengelige voksne som kan ivareta de ulike barnas behov, og på den måten øke kvaliteten i barnehagene.

Når det kommer til informant B sine opplevelser av utfordringer blant personalet, ligger han vekt på feil håndtering av utrygge barn som den største utfordringen han møter i feltet. Han beskriver redde barn som ikke blir møtt på følelsene sine, som har lav selvfølelse og selvtillit, og som kanskje uttrykker seg med uønsket atferd. Videre forklarer han hvordan negative tilbakemeldinger, irettesettelser og korrigerende av atferd virker mot sin hensikt og gjør barnet mer utrygt og gir barnet dårligere selvtillit. I likhet med den informanten uttrykker, beskriver KD (2011) at ”både kroppslig og språklig gir barn uttrykk for hvordan de har det. Hvordan barn opplever møte med andre, vil påvirke barnas oppfatning av seg selv. Det er derfor viktig å understreke at barn må møtes med tillit og respekt” (s. 21). Det at barnets selvoppfatning påvirkes av de voksnes håndtering av barnets atferd, danner grunnlaget for behovet for kunnskap og fokus på personalets måte å imøtekomme både trygge og utrygge barn. Gode tilnæringsmåter må være representert for å kunne ivareta barnets positive oppfatning av seg selv.

Frustrasjon som kan oppstå blant de voksne i arbeidet med utrygg tilknytning, er noe informant C opplever som en stor utfordring. Han erfarer frustrerte og slitne voksne som har vanskelig for å finne motivasjon og har lite forståelse for at arbeidet krever tid. Det er nødvendig å starte i det små for å bygge opp et trygghetsgrunnlag for barnet. Informantens fokus på tid blir støttet opp av Brandtzæg et al. (2014) som beskriver at det er nødvendig med forståelse av at det tar tid å skape tilknytning i arbeid med utrygge barn. Tryggheten kommer etter hvert som barnet opplever at de voksne er der, ser de, støtter, trøster og gir nærhet om og om igjen over tid. Kunnskap, forståelse og motivasjon er forutsetninger som må ligge til grunn for at personalet skal kunne utføre det arbeidet som kreves for å oppnå et trygghetsgrunnlag for det utrygge barnet.

En annen type frustrasjon som kan oppstå i personalgruppen, som informant E erfarer, er en belastende følelse over å ikke mestre å skape et miljø der det utrygge barnet føler seg trygg, fornøyd og ivaretatt. Det kan være svært krevende for personalet i barnehagen å møte barn med utrygg tilknytning. Utrygge barn har andre tilknytningsforutsetninger og tilknytningsmønstre enn andre barn. De fremtrer med uvanlig atferd og krever ofte mer tid og oppmerksomhet fra personalet i barnehagen for å bli møtt på sine behov. Under Rammeplanens beskrivelser av barnehagens samfunnsmandat står det at ”Barnehagen skal sikre barn under opplæringspliktig alder et oppvekstmiljø som både gir utfordringer som er tilpasset barnets alder og funksjonsnivå og trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger” (KD, 2011, s. 8). Det er nødvendig at barnehagen tilegner seg kunnskap og forståelse om det utrygge barnet, lærer seg riktig håndtering av barnet og opprettholder motivasjon og fokus på arbeidet som må gjøres. Gjennom opplevelsen av ikke å mestre å skape et trygt miljø, er det viktig at personalet støtter hverandre i arbeidet og fokuserer på et fremtidig mål for barnets trygghet. ”Når hele personalet handler konsekvent etter felles prinsipper, kan barnas hverdag bli forutsigbar, oversiktlig og gjennom det trygg” (Utdanningsdirektoratet, 2012, s. 29).

5.3.2 Utfordringer i møte med de utrygge barnas omsorgspersoner

To av informantene beskriver utfordringer i møte med de utrygge barnas omsorgspersoner. Informant A opplever det som utfordrende at enkelte foreldre mangler forståelse for at barnet har utrygg tilknytning i barnehagen og dermed har behov for ekstra tilvenningstid. Han mener det i hovedsak handler om foreldrenes forståelse, men at det ofte også handler

om lite forståelse hos arbeidsgivere som krever at foreldrene kommer tilbake på jobb etter tre tilvenningsdager. Det er nødvendig med et godt samarbeid mellom barnehagen og hjemmet, og Rammeplanen (KD, 2011) kapittel 1.6 beskriver hvordan både foreldre og personalet har et felles ansvar for barnets trivsel, og at barnehagen har et samfunnsmandat og et verdigrunnlag de skal jobbe ut ifra. Personalet må gi foreldrene god informasjon, begrunne arbeidet de gjør og la foreldrene medvirke. Det er viktig med gjensidig forståelse og trygghet mellom barnehagen og hjemmet for å oppnå et godt samarbeid. Lite forståelse blant arbeidsgivere, er ikke noe barnehagen kan kontrollere. Antageligvis vil økt kunnskap om barns tilknytningsbehov i samfunnet, bidra til en større forståelse av tilvenningstiden i barnehagen.

I møte med utrygge barns omsorgspersoner, har informant B erfart utfordringer med enkelte foreldre som opplever at det er lettere å tilskrive problemene rundt utryggheten til barnet, fremfor å ta ansvar for sin egen utilstrekkelige omsorgsrolle. Barnekonvensjonen (1989) artikkel 18, punkt 1 sier at ”Foreldre, eventuelt verger, har hovedansvaret for barnets oppdragelse og utvikling. Barnets beste skal for dem komme i første rekke” (s. 15). Ansvarsfraskrivelsen som informanten opplever, viser et behov for å fokusere i ekstra stor grad på samarbeidet mellom barnehagen og hjemmet. Rammeplanen (KD, 2011) kapittel 1.6 beskriver hvordan foreldrenes prioriteringer skal respekteres og barnas rettigheter og fellesverdier skal ivaretas. Samarbeidet skal bygge på åpenhet og tillit, og gi gjensidig forståelse for utfordringer som kan oppstå når hensyn til et enkelt barn skal tas høyde for i forhold til resten av barnegruppen. Personalet må møte foreldrene med respekt, og gjennom veiledning og rådgivning om omsorgsrollen og barns tilknytning, gi foreldrene et bedre utgangspunkt for å styrke sin omsorgsrolle og forstå barnets behov.

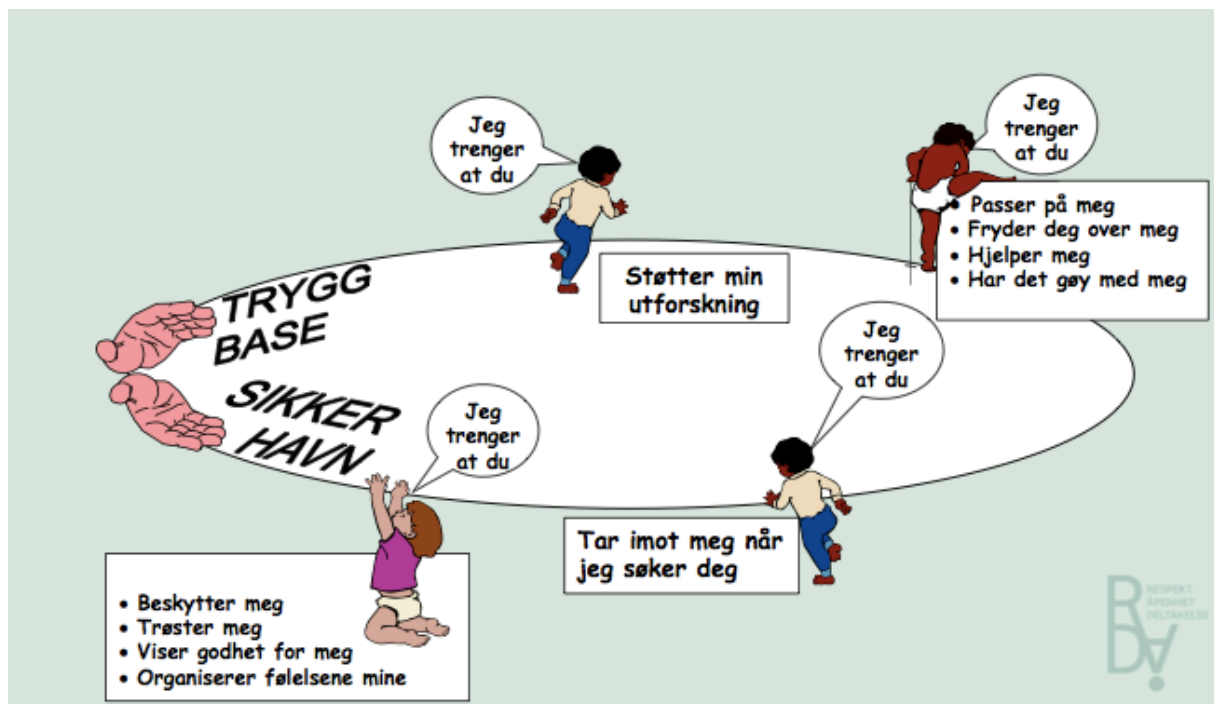
5.3.3 Utfordringer hos det utrygge barnet

Det er kun informant B og C som beskriver direkte utfordringer for barnet. Informant B trekker særlig frem den høye energibruken utrygge barn bruker bare på å være i en situasjon. En slik energilekkasje fører til mindre kapasitet til å bruke energi til utvikling gjennom lek og læring. Videre forklarer han at de utrygge barna også trenger mye støtte for å gjøre oppgaver som vil være enkle for andre barn. I likhet med informant B, presiserer informant C at det er viktig med fokus på at det utrygge barnet blir utslitt og ikke opplever en god barnehagehverdag. Det er en stor belastning for et utrygt barn å komme seg gjennom en

hverdag preget av høy energibruk og utrygghet. Det er nødvendig at barnehagen har fokus på hvordan dette påvirker det utrygge barnet, og personalet må etter beste evne gi barnet den roen, tiden og støtten det trenger for å oppleve en så god barnehagehverdag som mulig.

”Barnehagens innhold må formidles på en måte som gjør at ulike barn kan ta del på ulike måter, ut fra egne interesser, kompetanser og utviklingsnivå.” (KD, 2011, s. 23)

5.4 Trygghetssirkelen i arbeidet med utrygge barn i barnehagen

(Heradstveit, 2014)

Illustrasjonen er en norsk versjon av den originale Trygghetssirkelen som er utarbeidet av grunnleggerne Powell, Cooper, Hoffman og Marvin.

Brandtzæg et al. (2014) beskriver hvordan Trygghetssirkelen er en tilknytningsbasert intervensjon som ble lansert i 1998, og som baseres på mange års forskning rundt tilknytning. Trygghetssirkelen beskriver hvordan barns grunnleggende behov for tilknytning og utforskning henger tett sammen, og hvordan omsorgspersonene rundt barnet kan møte og ivareta disse behovene på en god måte.

Den nederste delen av sirkelen og den nederste hånden, beskriver barnas tilknytningsbehov for en sikker havn der omsorgspersonen hjelper, trøster, gir nærhet og gir bekreftelse. Den øverste delen av sirkelen og den øverste hånden, beskriver barnas behov for en trygg base der

omsorgspersonen er tilstede og støtter barnets selvstendighet og utforskning. Hendene representerer sammen en nær, trygg og stabil omsorgsperson.

Informant B har gjennomført et sertifiseringskurs i COS International- Parenting, og har dermed utdypende kunnskap om Trygghetssirkelen og barns tilknytningsbehov. De fire andre informantene har fått en mer generell innføring i sirkelens grunnprinsipper, som er relevante for deres arbeid som sekundære tilknytningspersoner i barnehagen. Ettersom informantene har ulike stillinger og oppgaver i arbeidet med utrygge barn, kom det frem en del ulike beskrivelser på hvordan de arbeider med Trygghetssirkelen i barnehagen. Gjennom tolkning av besvarelsene mot relevant teori er informantenes arbeidsmetoder kategorisert som ”generelt trygghetsfremmende og forebyggende arbeid” og ”direkte arbeid med utrygge barn” videre i drøftingen.

5.4.1 Generelt trygghetsfremmende og forebyggende arbeid

Både informant A, B, D og E beskriver hvordan de bruker Trygghetssirkelen til generelt trygghetsfremmende og forebyggende arbeid i barnehagen. To av de de pedagogiske lederne, informant A og D, gjennomfører oppstarts samtaler for høstens nye barn på våren før de begynner i barnehagen. I disse samtalene gjennomgås forventninger fra både barnehagen og hjemmet, og nødvendig og praktisk informasjon. Foreldrene får også en kort redegjørelse av Trygghetssirkelen og hvordan avdelingen arbeider ut ifra sirkelen i hverdagen. Informantene understreker at slike oppstarts samtaler fører til at det ikke blir snakket over hodet på barna under tilvenningsperioden. Foreldrene får mulighet til et nytt møte etter tilvenningen hvor de kan formidle mer informasjon eller stille spørsmål til barnehagen. Informantenes praktisering av tidlig strukturert samarbeid med hjemmet viser at arbeidet deres samsvarer godt med Lov om barnehager (2005) §1 Formål, 1. Ledd som presiserer at ”Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling”. Tidlige oppstarts samtaler er et forebyggende tiltak som gir barnet bedre forutsetninger for en trygg og god tilvenning med voksne som er tilgjengelig og som fokuserer på barnet. Dette ligger et grunnlag for at tilvenningen blir roligere og mer forutsigbar for både barnet og foreldrene.

Informant A og E forklarer hvordan avdelingene har endret deler av sin praksis i hverdagen etter å ha integrert Trygghetssirkelen i sitt daglige arbeid. Dette har ført til at informantene i stor grad fokuserer på trygg tilknytning i hverdagen. Videre beskriver informant A hvordan

avdelingen respekterer barna som enkeltindivider, fokuserer på medvirkning og selvstendighet, og gir barna tid til utforskning og prøving. De er også bevisste på å imøtekomme barna fremfor å overkjøre, og de fokuserer på tilstedeværelse, samhandling, støtte og veiledning fra de voksne. Informantenes arbeidsmetoder passer godt med anbefalingene til Broberg et al. (2014) om at personalet må skape tillitsfull relasjon til barnet, gi trøst når tilknytningen aktiveres, og møte barnets behov for trygghet og nysgjerrighet. Gjennom å integrere Trygghetssirkelen i det daglige arbeidet på avdelingene arbeider informantene ut ifra kunnskap som gir utgangspunkt for et godt utviklingsmiljø for barna. De fokuserer på trygg tilknytning, barns behov rundt hele sirkelen, og den voksnes rolle i arbeidet.

Et annet fokus i informant A sitt arbeid, er rolige tilvenningsuker med lite planer og mye delte grupper. Gjennom oppstarts samtalene opplever informanten at foreldrene får nødvendig informasjon om Trygghetssirkelen og om barns ulike behov i tilvenningsperioden, slik at de kan planlegge tilvenningen best mulig. Informanten forklarer at han under tilvenningen også oppfordrer foreldrene til å finne seg en "base" på avdelingen slik at barnet selv kan styre behovet sitt for tilknytning og utforskning. Informanten erfarer at tilvenningen blir tryggere for både foreldre og barn når de følger rådet om å opprette seg en "base". Det er tydelig at informanten aktivt bruker Trygghetssirkelen i sitt arbeid med tilvenning av nye barn. Powell et.al., (2015) beskriver hvordan den trygge basen fungerer som en plass der barnet får oppmuntring og støtte til utforskning og selvstendighet, og den sikre havnen er der barnet får trøst og nærhet når det er nødvendig. Selv om informanten ikke bruker betegnelsen "sikker havn" er det helt tydelig at han fokuserer på barnets behov både oppe og nede på sirkelen. Han viser også til hvordan han bruker kunnskap om Trygghetssirkelen til å veilede foreldrene for å oppnå en best mulig tilvenningssituasjon for barnet. Informant B understreker hvordan han opplever individuelle vurderinger av tilvenningstiden for hvert enkelt barn i barnehagen som en positiv utvikling som, for enkelte barn, vil forhindre at de strever senere.

Gjennom sitt arbeid som kommunepsykolog, kurser og veileder informant B barnehager, gravide og foreldre i Trygghetssirkelen. Det blir i dette prosjektet i hovedsak fokusert på informantens arbeid inn mot barnehager. Han beskriver god tilknytning som et basalt behov som behøver mye fokus i barnas første leveår. Mer utdypende skriver Broberg et al. (2014) at barn har ulikt samspill med forskjellige personer, og tilknytningen til disse personene kan sees på som et psykologisk bånd. Gjennom tilknytningen utvikler barnet indre arbeidsmodeller

(IAM), som vil si mentale bilder av seg selv, omsorgspersonene og samspillet mellom dem. Disse arbeidsmodellene har betydning for barnets utvikling. Når informanten holder kurs for personalgrupper i barnehagen, fokuserer han på en generell innføring. Han kurser da i COS International-Parenting ved hjelp av DVD-er. Drugli (2012) beskriver dette COS tiltaket som en veiledning til foreldre gjennom bruk av DVD materiale. Tiltaksmodellen fokuserer på sentrale elementer i tilknytningspsykologi, og har som hensikt å fremme trygg tilknytning gjennom å lære foreldre å imøtekomme barnas behov. I innføringskursene går ikke informant B gjennom alle punktene i tiltaket, men fokuserer på det som er mest relevant i en kortere innføring for barnehagene. Han legger da mest vekt på selve illustrasjonen av Trygghets sirkelen, bruk av sirkelen som et veikart i hverdagen, og barnas behov for støtte og hjelp til organisering av følelser. Han understreker at det viktigste han lærer vekk er forståelsen av behovene bak barnas atferds uttrykk og kunnskap om hvordan man veileder og støtter barnets emosjonsregulering. Broberg et al., (2014) mener at det er personalets interesse, engasjement og kunnskap som er de viktigste kvalitetene for å kunne møte de ulike barnas behov. Av alle informantene er det informant B som har mest teoretisk kunnskap og praktisk erfaring med trygghets sirkelen. Stillingen hans som kommunepsykolog gir han også en ganske annerledes rolle i arbeidet med utrygge barn i barnehagen, enn det de andre informantene har. Informanten arbeider sjeldent i det direkte arbeidet med utrygge barn. Det forebyggende og trygghetsfremmende arbeidet han gjør inn mot barnehager, er i hovedsak å gi kunnskap og forståelse til personalet som videre skal arbeide med de utrygge barna.

Tilstedeværelse og deltakelse i barnas aktiviteter og hverdag, er noe informant E vektlegger som et hovedfokus på avdelingen. Personalet har et ”kommunikasjonshjørne” der nødvendig utveksling av informasjon blant de voksne skal foregå. Dette tiltaket er innført for å begrense ”voksenprat” over hodet på barna. Personalet er mer tilstede og deltakende i de forskjellige situasjonene og aktivitetene gjennom barnas hverdag. Dette fører til at de voksne er tilgjengelige når barna har behov for nærhet og trøst eller støtte til utforskning. Hver morgen benytter også avdelingen en dagsplan for å forberede alle barna på dagens rutiner og aktiviteter. Informantens tiltak er strukturerte og trygghetsfremmende, og viser til forutsigbare hverdager med tilgjengelige voksne.

Videre forteller informant E hvordan alle de nye barna på avdelingen blir fulgt opp av én primær tilknytningsperson under tilvenningsperioden. Dette tiltaket vedvarer så lenge barna

har behov for det. Informanten fokuserer også på tid, ro og forutsigbarhet for barna både i tilvenningstiden og i det daglige arbeidet i barnehagen. Informantens holdninger i arbeidet underbygges av Killén (2012) sine beskrivelser av hvordan barnehagepersonalets skal fungere som sekundære omsorgspersoner og gi barna god omsorg når de primære omsorgspersonene ikke er tilstede. Informanten fokuserer hverdagen på barnas premisser og personalets rolle som tilknytningspersoner.

5.4.2 Direkte arbeid med utrygge barn

Alle de fem informantene bruker Trygghetssirkelen i direkte arbeid med utrygge barn i barnehagen. Informant A bruker Trygghetssirkelen aktivt, og har flere ganger erfart sirkelen som et fungerende verktøy i arbeidet. Han beskriver hvordan avdelingen fokuserer på måten de møter det utrygge barnet på. De gir barnet ro og tid, de stresser ikke og de er imøtekommende for at barnet kan ta kontakt nå det er klar for det. Informanten understreker at tilvenningen er på barnets premisser og at personalet har en ”vil du, så er jeg her”-holdning, der de unngår å være frempå og ”tvinge” barnet til kontakt. Det er viktig å huske at man er der for barnet og at man er innstilt på arbeidet. Han ligger også vekt på å opprettholde den ekstra trygge og forutsigbare hverdagen i en lengre periode etter det utrygge barnet har blitt trygt. Han beskriver tidligere erfaring med å avslutte den ekstra forutsigbarheten for tidlig, slik at det utrygge barnet opplevde tillitsbrudd og tilbakefall. Informanten fokuserer arbeidet sitt i stor grad på barna spremisser og viser til å ha god relasjonskompetanse. Killén (2012) beskriver det å ha relasjonskompetanse som at man har evnen til å ta barnets perspektiv, forstå hvordan barnet opplever forskjellige situasjoner, og samhandle og støtte barnet på en måte som gjør at det føler seg forstått. Grunnleggende relasjonskompetanse er helt nødvendig for alle som arbeider i barnehage. Informanten viser i midlertid til å ha økt relasjonskompetanse og dermed økt fokus på barnas behov, slik at han kan handle ut ifra disse behovene.

På avdelingen til informant A fokuserer de også på én fast tilknytningsperson som skal være spesielt tilgjengelig for barnet i tilvenningsperioden. I enkelte tilfeller har det vært behov for at barnet har fulgt tilknytningspersonen vakter, og at barnet har hatt personlige bamser/leker tilgjengelig i tilvenningsperioden.

Avdelingen fokuserer i stor grad på at barnet skal få flere trygge tilknytningspersoner så snart de er klar for det. Når det kommer til personalets rolle i barnehagen påpeker Brandtzæg et al.

(2014) at personalet har en profesjonell omsorgsgiverrolle der de tar vare på andres barn. I et slikt arbeid kan det være vanskelig å fullt forstå barnets atferd, ønsker og behov. Det er derfor nødvendig at det fokuseres på at barnet skal knytte seg til en eller flere sekundære tilknytningspersoner i barnehagen.

I forbindelse med trygge barn i barnehagen som blir utrygge, har informant A hatt én erfaring med dette. Barnet hadde da blitt utrygg etter en periode med mye sykdom i det faste personalet og flere forskjellige vikarer på avdelingen. Barnet opplevde tillitsbrudd og ville ikke i barnehagen når det faste personalet var på plass igjen heller. Informanten tok da utgangspunkt i Trygghetssirkelen og hadde et samarbeid med hjemmet om en ekstra trygg og forutsigbar hverdag for barnet, der barnet visste hvem som skulle ta imot henne hver morgen og hvordan hun skulle bli møtt. Dette førte til at barnet ble trygt igjen etter en kortere periode. Informanten viser til hvordan han fokuserte på samarbeid med barnets hjem for å finne en løsning på den krevende situasjonen for barnet. Et slik samarbeidsfokus er også presisert i Rammeplanen (KD, 2011) kapittel 1.6 der det står at samarbeidet mellom barnehagen og hjemmet skal dekke forståelse, respekt og anerkjennelse for begge partenes ansvar og oppgaver i forhold til barnet, og jevnlig kontakt for å utveksle informasjon og begrunnelser.

Arbeidsmetodene og holdningene som informant A viser til, samsvarer med den tidligere tolkningen om at han har mest erfaringer med barn med ambivalent tilknytning. Informanten beskriver tydelige arbeidsmetoder for hvordan barnet skal oppnå trygghet på avdelingen, og han fokuserer mye på forutsigbarhet og faste sekundære omsorgspersoner. Til sammenligning med det forebyggende arbeidet, er informanten sitt direkte arbeid med utrygge barn litt mer spesifikt der han har et ekstra fokus på bruken av én fast tilknytningsperson for barnet, en personlig gjenstand tilgjengelig og ekstra fokus på å la barnet være den som tar initiativ til kontakt. De forebyggende og direkte arbeidsmetodene er likevel ganske like, og går i hovedsak ut på å gi barnet tid, ro, forutsigbarhet, trygghet og støtte. Personalet er også tilstede og tilgjengelige for barnet når det måtte ønske å opprette kontakt. Brandtzæg et al. (2014) beskriver hvordan det gjennom utviklingspsykologien de siste 50-60 årene har utviklet seg en forståelse for at barn utvikler seg psykologisk og som sosiale individer, gjennom å ha tilknytning og nærhet til trygge omsorgspersoner. Barnets utvikling av følelsesmessige og sosiale evner har også en sammenheng med nære og stabile relasjoner. Dersom barnet ikke opplever trygge omsorgspersoner og nære relasjoner, vil det ikke få en sunn emosjonell utvikling. Arbeidsmetodene informant A bruker i forebyggende og direkte arbeid med utrygge

barn, er hensiktsmessige og viser til holdninger som grunner i kunnskap og forståelse om Trygghetssirkelen. Metodene egner seg til bruk i arbeid med både unnvikende, ambivalente og desorganiserte barn, der alle i hovedsak har behov for tid, ro, trygget og opplevelsen av kontroll i hverdagen. I informantens arbeid savnes det fokus rundt arbeidet med å støtte og oppmuntre det utrygge barnet til utforskning og selvstendighet.

Etter innføringskurset, har enkelte barnehager tatt kontakt med informant B med behov for mer veiledning i forhold til utfordringer knyttet til utrygge barn. Det utformes da ofte mål og planer for å øke barnets trygget, øke koblingen til personalet, og at barnet i større grad skal håndtere og organisere egne følelser. Videre fokuseres det på personalets rolle med å være tilstede, hjelpe og støtte barnet. Målene drøftes jevnlig og justeres underveis. Informanten beskriver hvordan enkelte utrygge barn strever mye og har store vansker grunnet alvorlige belastninger. I slike tilfeller går en del av informantens arbeid ut på å støtte personalet i å holde fokuset oppe. Støtten til personalet handler i stor grad om å bekrefte verdien og meningen i det gode arbeidet de allerede gjør i forhold til det utrygge barnet. I et slikt krevende arbeid er det helt nødvendig at personalet har relasjonskompetanse for å kunne støtte og hjelpe barnet på best mulig måte. Informanten understreker hvordan arbeidet med utrygghet for det meste handler om å endre situasjoner ved å fokusere på måten vi voksne håndterer situasjonene. I den sammenhengen beskriver (Killén, 2012) hvordan voksne som handler ut ifra barnets behov er trygghetsskapende og gjentatte slike erfaringer skaper tillit og trygget til den voksne.

Gjennom sitt arbeid med veiledning til personalet og utarbeiding av mål og planer, er det tydelig at informant B ligger vekt på målsettinger både for barnet og for personalets arbeidsmetoder rundt barnet. Informanten viser til strukturert systemarbeid gjennom å drive planlegging, gjennomføring og oppfølging. I arbeidet fokuserer han på å bruke Trygghetssirkelen for å videreformidle kunnskap om tilknytningsteori, barns behov og gode tilnæringsmetoder i arbeidet med utrygge barn. Forskjellen i informantens forebyggende og direkte arbeid, er at han i det direkte arbeidet veileder over lengre tid og går dypere inn i teorien og i forskjellige konkrete utfordringer. Han fokuserer i hovedsak på arbeidsmetoder som egner seg til bruk både med unnvikende, ambivalente og desorganiserte barn, men han spesifiserer veiledningen ut ifra hvilken type utrygghet barnet i den aktuelle barnehagen har. Informanten har, som tidligere nevnt, en annen rolle i arbeidet enn de andre informantene. Hans oppgave er å lære vekk nødvendig kunnskap om Trygghetssirkelen og tilknytning. Han

viser til å gjennomføre sin rolle som veileder og rådgiver på en strukturert og hensiktsmessig måte.

I sin tidligere stilling som spesialpedagog, har informant C arbeidet med Trygghetssirkelen gjennom både å veilede personalet i barnehagen og selv være delaktig i arbeidet. Han beskriver hvordan veiledningen over tid er organisert som observering-samtale-observering-samtale, med fokus på fremskritt for barnet og endringer i arbeidsmåter og holdninger i personalgruppen. Arbeidsmetodene blir da jevnlig vurdert og endret ut ifra barnets behov. I veiledning presenterer han Trygghetssirkelen både visuelt og muntlig, og reflekterer med personalet rundt nåværende arbeidsmetoder i ulike situasjoner. De drøfter også eventuelle endringer som kan gjøres for å møte barnets behov på en bedre måte. Informanten fokuserer veiledningen på økt trygghet, støtte til utforskning øverst på sirkelen, trøst nederst på sirkelen og én fast tilknytningsperson i tilvenningsperioden. Han fokuserer i sine veiledninger på å ta for seg barnets behov rundt hele sirkelen og alle de ulike formene for utrygg tilknytning. Videre ligger han vekt på tilgjengelige voksne og barnets rett til selv å kontrollere utforskningsbehovet og tilknytningsbehovet. For å kunne utvikle seg til å bli en selvstendig person, er det nødvendig å finne en balanse mellom nok nærhet og nok utforskning. Bowlby har definert tre tilknytningssystemer som må være representerte samtidig for å oppnå en slik balanse. Disse tre systemene er omsorgsbehov, omsorgsgivning og utforskning. Når omsorgspersonen klarer å forstå og tolke når barnet har behov oppe og nede på Trygghetssirkelen er en trygg tilknytning etablert (Bowlby, referert i Powell et.al., 2015).

I likhet med informant B, driver også informant C strukturert systemarbeid i sin rolle som veileder til personalet i barnehagen. Informanten har ikke like mye erfaringsmessig- og teoretisk kunnskap som informant B, og utfører derfor mer praktisk veiledning der han tar for seg både personalets og sitt eget pågående arbeid med barnet. Han vurderer arbeidet jevnlig i samarbeid med de andre i personalgruppen, og gjør eventuelle endringer som er nødvendige ut ifra Trygghetssirkelens elementer.

Informant C er den eneste av informantene som ikke har en sentral rolle i det forebyggende arbeidet med utrygge barn. Stillingen som spesialpedagog tilsier at han i hovedsak kommer ut i barnehager når han skal arbeide direkte med et barn med utrygg tilknytning. ”Det kan i enkelte tilfeller være riktig å søke ekstern hjelp og veiledning i arbeidet med barn og familier i vanskelige situasjoner” (KD, 2011, s. 20). Arbeidet informantene gjør inn mot barnehagene

vil likevel fungerer forebyggende i den grad at barnehagen tilegner seg kunnskap og forståelse gjennom veiledningen og arbeidsmetodene. Personalet vil da kunne bruke kunnskapen neste gang de får et barn med lignende utfordringer i barnehagen.

Gjennom sitt arbeid har informant C, som tidligere nevnt i drøftingen, en del erfaring med umotiverte ansatte som har manglende forståelse for hvor tidkrevende arbeidet med utrygge barn kan være. Han beskriver slitsomt arbeid med mye atferd der det er viktig å holde motivasjonen oppe, gi hverandre pusterom og lære å stå i de vanskelige situasjonene over tid. ”Tre sentral punkter i Trygghetssirkelens, er at den voksne alltid skal være STØRRE, STERKERE, KLOKERE og GOD. Når det er mulig skal den voksne følge barnets behov, og når det er nødvendig må den voksne ta ledelsen” (Powell et.al., 2015). Informanten gjengir sannsynligvis arbeid med desorganisert tilknytning og utfordrende atferd. Brandtzæg et al. (2014) beskriver hvordan det desorganiserte barnet er i en vanskelig situasjon med frykt og kaos, og har behov for trygge, stabile voksne som forsøker å ivareta barnets behov for både trøst og nærhet, og utforskning og selvstendighet.

Videre fokuserer ofte informanten på å bruke de mest motiverte ansatte i første delen av arbeidet, slik at arbeidet blir positivt for både den voksne og barnet. De umotiverte i personalgruppen kan da observere det som blir gjort og etter hvert se hvordan det utgjør en forskjell for barnet. Informanten opplever ofte at de umotiverte ansatte som ser at arbeidet fungerer, oppnår en større forståelse av Trygghetssirkelen og blir selv motiverte. I arbeid med barn med desorganisert tilknytning kan det være nødvendig å søke inn ekstra hjelp og støtte fra andre instanser. Det er dette som har blitt gjort når informant C kommer som spesialpedagog ut i barnehagene for å veilede og delta i arbeidet med det utrygge barnet. Dersom det desorganiserte barnet er utsatt for omsorgssvikt, vil det i sjeldne tilfeller være behov for omsorgsovertakelse. (Brandtzæg et al., 2014)

I arbeidet med Trygghetssirkelen, fokuserer informant D på måten han kommuniserer med utrygge barn når de overskrider grenser. Han fokuserer på å anerkjenne barnets vanskelige situasjon og vise at han er tilstede for å støtte barnet gjennom følelsene. Han viser også at han er tilgjengelig for støtte når barnet på nytt skal forsøke å mestre den vanskelige situasjonen.

I likhet med informanten sine beskrivelser, utdyper Brandtzæg et al. (2014) at barnet har behov for gode sekundære tilknytningspersoner når de primære ikke er tilstede. Det er

barnets mulighet til å få være avhengig som fører til at selvstendigheten vokser. Informanten beskriver konkrete tilnæringsmetoder til barn som kan vurderes som desorganiserte barn. Informanten viser til god tilnærming og holdning der han fokuserer på den voksnes rolle i møte, håndtering og støtte av barnet.

Informanten forteller videre hvordan avdelingen, med utgangspunkt i Trygghetssirkelen, kartlegger de vanskelige situasjonene som oppstår for de utrygge barna. Han opplever at kartleggingen fører til en bedre felles forståelse av barnets utfordringer og behov, som videre gjør arbeidet med barnet lettere. I tillegg til kartleggingen bruker informanten konkrete dagsplaner som gjennomgås med barnet og en voksen på slutten av dagen. Det diskuteres eventuelle årsaker til planer som ble endret eller utgikk, og de har en gjennomgang av planen for neste dag. I samtalen fokuseres det også på barnets opplevelse av dagen, utfordringer, positive situasjoner og eventuelle mål for neste dag. Informanten har erfart hvordan barnet etter hvert blir tryggere og takler avvik fra planen bedre. Han beskriver, i likhet med informant B og C, strukturert og systemisk arbeid i forhold til utrygge barna. Kartleggingen gir tydelig og god oversikt over barnets utfordringer for alle som er involverte i arbeidet. Dagsplan med daglig gjennomgang og vurdering av planen, gir barnet svært forutsigbare hverdager med mulighet for refleksjon og gode samtaler. Informantens arbeid ligger et godt grunnlag for at de utrygge barna skal få en tryggere hverdag gjennom å ha tilstedeværende voksne som støtter og veileder.

På avdelingen til informant E blir ofte avdelingsmøtene brukt til å diskutere arbeidet med Trygghetssirkelen og utfordringer knyttet til utrygge barn. De tar for seg utfordringer avdelingen står ovenfor, og drøfter om det er mer hensiktsmessige måter de kan arbeide på i møte med disse utfordringene. Informanten opplever møtene som en mulighet for personalet til å støtte hverandre og utvikle seg i fellesskap gjennom et positivt samarbeid. Informantens positive opplevelse av møtene støttes opp av utdanningsdirektoratet (2012) som beskriver hvordan tett samarbeid mellom de ansatte er viktig for å oppnå et godt barnehagemiljø. De må da drøfte seg frem til felles verdier og holdninger, som danner grunnlaget for hvordan de skal arbeide sammen. Det er behov for bevisste og reflekterte forhold til hverdagens rutiner og grenser.

Felles forståelse er en viktig del av arbeidet rundt barn med utrygg tilknytning, og informanten viser til godt strukturert samarbeid gjennom jevnlig møter og diskusjoner rundt Trygghetssirkelen. I likhet med informant D, bruker informanten også kartlegginger av

situasjoner som er utfordrende for det utrygge barnet. Kartleggingen bruker han som et hjelpemiddel til å videre prioritere fokusområder i arbeidet. Som informant B, C og D, gjennomfører også informant E strukturert og systemisk arbeid i form av møtevirksomhet og kartlegging. Han fokuserer på samarbeid og tydeliggjøring av barnets utfordringer for videre planlagt arbeid rundt barnet.

Informant E forteller videre hvordan personalgruppen, etter å ha fått kunnskap om Trygghetssirkelen, kontinuerlig arbeider for å oppnå et trygt og godt miljø på avdelingen. Han forklarer at de forebyggende tiltakene som blir benyttet, er de samme tiltakene som blir benyttet i direkte arbeid med utrygge barn. Fokuset på tilstedeværelse og deltakelse, én primær tilknytningsperson i tilvenningsfasen, fokus på tid, ro og forutsigbarhet; og bruken av dagsplan er alle tiltak som blir brukt både forebyggende og i direkte arbeid. Informanten beskriver at forskjellen i det forebyggende og direkte arbeidet er at de utrygge barna bruker lengre tid på å bli trygge, og at det kreves ekstra tid og fokus fra personalet for å forstå og møte det utrygge barnets behov. Powell et.al., (2015) understøtter at en tilknytningsperson er representert som to sterke, varme og trygge hender i Trygghetssirkelen. Sirkelen brytes dersom tilknytningspersonen ikke er tilgjengelig.

5.4.3 Å være sammen

Gjennom både de forebyggende og direkte tiltakene fokuserer informantene i hovedsak på å være sammen med barna gjennom hele barnehagehverdagen. Informantene snakker om tilstedeværelse, tilgjengelighet, samhandling og fokus på sekundære tilknytningspersoner. Powell et.al., (2015) beskriver hvordan vi er født med behovet for å være sammen med andre som gir oss omsorg, beskyttelse og samhandling. Det å være sammen dekker et behov som handler om å oppnå kompetanse, mestring, tillit, tilfredsstillende relasjoner, selvregulering og god psykisk helse når barnet blir voksen. Dersom man ikke er sammen med andre, vil det føre til dårligere evne til å bli en selvstendig voksen og mestre fremtidige relasjoner. Når omsorgspersonen er sammen med barnet og er emosjonelt tilgjengelig, gir det gode forutsetninger for å ivareta barnets behov rundt hele Trygghetssirkelen. Informantenes fokus på å hele tiden være tilstede og tilgjengelig for barnet er et nødvendig grunnleggende tiltak. Dette fører til at barnet har større mulighet for nærhet og trøst eller støtte til utforskning ved behov. At personalet er tett på barna hele tiden vil senke utryggheten, slik at også andre tiltak har større mulighet for å ha effekt. Informantene viser gjennom sine beskrivelser til å fokusere

på et ”holdende miljø”. Den britiske barnelegen og psykoanalytikerens Donald Winnicott beskriver et ”holdende miljø” som et miljø med nødvendig omsorgsgivende relasjon, trygg tilhørighet og aksept for alle barnets behov og følelser. (Winnicott, referert i Powell et.al., 2015)

5.5 Funksjonaliteten av Trygghetssirkelen i barnehagen

Alle informantene understreker at de har erfart Trygghetssirkelen som svært fungerende i arbeidet med utrygge barn. De presiserer også at alle som jobber i barnehage burde ha kunnskap om denne sirkelen. Informantene har erfart hvordan kunnskap om Trygghetssirkelen øker forståelsen for barns tilknytningsbehov og bidrar til større grad av fokus på trygg og utrygg tilknytning i barnegruppen. Brandtzæg et al. (2014) utdyper hvordan den emosjonelle utviklingen er veldig viktig i løpet av et barns tre første leveår. Barnet skal gjennom disse årene bli kjent med følelsene sine og lære seg å håndtere og uttrykke disse. Å mestre følelsesregulering er en nødvendig del av barnets psykiske helse og den sosiale kompetansen. De voksne må i denne prosessen støtte barnet når det skal erfare og lære seg regulering av følelsene sine. Det er helt nødvendig med kunnskap og forståelse om barns tilknytningsbehov for å kunne være en god støtte og veileder gjennom barnets emosjonelle utvikling. Informantenes beskrivelser av økt forståelse, fungerende arbeid, og positiv endring av praksis og holdninger, viser til opplevelser av Trygghetssirkelen som funksjonell i barnehagen.

Pedagogene, informant A, C, D og E, presiserer at det ikke ble fokusert nok på tilknytning under utdanningen som barnehagelærere. Dette medførte at de ikke hadde noe godt utgangspunkt for å møte og arbeide med utrygge barn når de begynte å jobbe i barnehage. Informantene håper det blir fokusert mer på trygg og utrygg tilknytning i det nåværende utdanningsprogrammet. Informantenes meninger om nødvendigheten av fokus på tilknytning under utdanning, blir sterkt underbygget av Brandtzæg et al. (2014) som presiserer at tilknytningene som barnet erfarer i barndommen har stor betydning for den psykiske helsen og den sosiale fungering gjennom livet.

Båndet mellom barnet og de primære omsorgspersonene er mye sterkere og dypere enn båndet som oppstår mellom barnet og de sekundære tilknytningspersonene i barnehagen. Det er likevel svært nødvendig for barnet å ha gode tilknytningspersoner i barnehagen som kan ivareta barnets behov når omsorgspersonene ikke er tilstede. Fokus på kunnskap om trygg og

utrygg tilknytning under utdanningen burde derfor være en prioritet. Trygghetssirkelen kan brukes for å tilegne seg kunnskap og forståelse om tilknytning, Informant A, som er pedagogisk leder, beskriver videre hvordan økt tilknytningskunnskap synliggjør hvordan barn raskt skifter mellom å være oppe og nede på Trygghetssirkelen, og han er blitt mer bevisst på de barna som viser utrygg tilknytning. Han forklarer hvordan Trygghetssirkelen ble en ”knagg” for enkelte ting han hadde observert tidligere, samtidig som sirkelen gir en god forståelse for hvorfor arbeid med tilknytning i barnehagen er viktig. For informant B, som er kommunepsykolog, oppleves Trygghetssirkelen som en oppskrift på barns behov, og som et verktøy med klare arbeidsretninger for utrygge barn. Sirkelen fokuserer på barnets behov bak atferden og at endringsansvaret ligger hos de voksne. Informanten presiserer at Trygghetssirkelen spesielt gir veldig klare retningslinjer i arbeidet med tilknytning for de minste barna som ikke kan utrykke behovene sine på samme måte som eldre barn. Han erfarer at sirkelen gir mening for personalet i barnehagen og at den fungerer som et godt verktøy i arbeidet med utrygg tilknytning. Informantens oppfatning av Trygghetssirkelen beskrives på samme måte, men med andre ord av Powell et.al., (2015) som forklarer hvordan illustrasjonen av Trygghetsirkelen fungerer som et tydelig veikart som viser veien til trygg tilknytning for alle barn. Gjennom en sikker havn og en trygg base, har barna behovene for trøst, beskyttelse og oppmuntring, som er grunnleggende for barnas selvstendige utvikling. Sirkelen, synliggjør tilknytningsteori, er vitenskapelig holdbart og samtidig lett å forstå.

Den tidligere spesialpedagogen, informant C, beskriver Trygghetsirkelen og videoene (i COS-Parenting) som grunnleggende og enkle å forstå og overføre til praksis. Han presiserer at selve arbeidet med utrygge barn likevel kan være svært krevende. Informanten forteller hvordan kunnskap om sirkelen gagnar både trygge og utrygge barn og bidrar til å endre de voksnes atferd. De voksne blir som oftest tryggere og roligere i sin rolle med utrygge barna. I likhet med informanten beskriver Brandtzæg et al., (2014) hvordan trygghet og tilknytning er viktig for både store og små barn i barnehagen. De største barna forstår i de fleste tilfeller mer av hva som skjer rundt dem, og de kan regulerer følelsene bedre enn de minste barna. De minste barna er derfor oftere, og i større grad, avhengig av nærhet og trøst fra omsorgspersonene. Ettåringer som begynner i barnehagen har kun et fåtall nære tilknytningspersoner, og hvis vi tar i bruk Brandtzæg et al. (2014) sitt begrep om ”å få lys i lampen”, kan vi beskrive det som at kontakten trekkes ut av lampen ved levering i barnehagen

og sattes inn igjen ved henting. Det er derfor nødvendig at barnehagen arbeider for at barnet skal oppnå trygghet til sekundære tilknytningspersoner i barnehagen så raskt som mulig.

Endring i sin egen tankegang og måten han møter alle barn på har, for informant D, endret seg etter han fikk kunnskap om Trygghetssirkelen. Den pedagogiske lederen opplevde også at kunnskap om sirkelen førte til at han bedre forstod barns behov for veiledning og støtte. Han understreker hvor viktig det er med barnas tillit til at den voksne er en trygghet, støtte og veileder selv når barnet gjør feil. ”I barnehagen har pedagogen ansvar for å utvikle samspillet med det enkelte barnet.” (Broberg et al., 2014, s. 238) Informanten opplever at Trygghetssirkelen er et godt verktøy, men at for lite voksne kan forhindre at man får satt seg ordentlig inn i teorien og arbeidet med sirkelen. Han opplever at han har vært heldig som har fått mulighet til å delta på kurs og veiledning, og han har lært mye nytt og endret tidligere antagelser rundt tilknytning. Informanten forteller også om hvordan resten av personalet på avdelingen viser økt motivasjon og trygghet i arbeidet med tilknytning etter de fikk kunnskap om Trygghetssirkelen.

Informant E har på sin side en helhetlig oppfattelse av at sirkelen fungerer godt i arbeidet med barn med utrygg tilknytning. Han understreker også nødvendigheten av kunnskap og forståelse for alle som arbeider i barnehage. Informanten har en opplevelse av at barnehagetilbudet har blitt enda bedre etter at avdelingen implementerte Trygghetssirkelen i sitt daglige arbeid. Dette underbygges av Brandtzæg et al. (2014) som beskriver at det er de daglige relasjonene og samspillene som er avgjørende for kvaliteten. God kvalitet handler om støttende og omsorgsfulle voksne som ser barns behov oppe og nede på Trygghetssirkelen.

Forskning som er gjort på Trygghetssirkelen viser til effekt av bruken av sirkelen i arbeid med barna med utrygg tilknytning. Et RCT (Randomisert kontrollert studie) ble utført på en kortvarig hjemme versjon av Trygghetssirkelen(HV4). Studien viste ingen hoved effekter, men viste til gunstig effekt ved behandling av spedbarn med høy irritabilitet og trygge mødre. Studien viste også til at svært irritable spedbarn med avviseende mødre hadde større sjans for å bli tryggere med behandling, men mindre sjans for å bli tryggere uten behandling; enn det studien viste for spedbarn med moderat irritabilitet. For de mødre som ble vurdert som

opptatte mødre, hadde behandlingen kun effekt på de moderate irritable spedbarna. (Cassidy et al., 2011)

Denne RCT studien viste ingen hovedeffekter, men viste til gunstig effekt for blant annet barn med trygge mødre. Hvis man overfører disse resultatene til barnehagen, kan det tolkes som at det vil kunne være funksjonelt å bruke Trygghetssirkelen i arbeid med utrygge barn i barnehagen med trygge voksne rundt seg.

Et pre-post studie ble utført på høy-risiko populasjon for rusmisbrukene mødre i fengsel. Studien evaluerte resultatene fra et annet studie, Tamar's Children, der intervensjonen gikk over 15 måneder med fengsels avledning fra graviditet til barnet var 12 måneder. Pre-post studien presenterer 20 av kvinnene og deres barn, som hadde gjennomført hele behandlingen i Tamar's Children. Resultatene viste til forekomster av trygg og utrygg tilknytning som kunne sammenlignes med de samme forekomstene man finner i lav-risiko populasjon. (Cassidy, et al., 2010)

Forholdene som er representert i dette studiet vil ikke være overførbare til barnehagen. Det som derimot er relevant, er at studien viste til mye lavere forekomst av utrygg tilknytning, enn det som er forventet i en slik høy-risikogruppe. Studien underbygger derfor at sirkelen har en effekt i arbeidet med utrygge barn.

Et annet pre-post studie som ble gjennomført på høy-risiko populasjon, fokuserte på å finne ut om Trygghetssirkel intervensjonen kunne redusere forekomsten av utrygg tilknytning før og etter behandling. Studien viste til positive resultater der 60% av barna var desorganiserte før intervensjonen og bare 25% hadde en slik utrygghet etter behandlingen. Det var også en stor nedgang i generell utrygg tilknytning fra 80% før intervensjonen, og 46% etter. (Hoffman et.al, 2006)

Denne studien ble også utført på høy- risiko populasjon, og er på den måte ikke overfør til miljøet i barnehagen. Men resultatene fra studien støtter påstanden om at Trygghetssirkelen har en effekt.

Disse tre studiene er gjennomført med barn og deres primære omsorgspersoner. Med bakgrunn i barnehagepersonalet rolle som barns sekundære omsorgspersoner er det derfor relevant å anta, ut ifra disse studiene, at det også kan ha en funksjon å bruke Trygghetssirkelen i arbeid med utrygge barn i barnehagen.

5.6 Avsluttende kommentarer fra informantene

Ettersom jeg ikke hadde så mye kunnskap og erfaring med Trygghetssirkelen på forhånd av dette prosjektet, valgte jeg å åpne for at informantene kunne komme med avsluttende kommentarer på slutten av intervjuene. Dette valget ble tatt slik at ikke relevant informasjon skulle gå tapt som følge av at intervju spørsmålene ikke omfattet den spesifikke informasjonen. Som avsluttende kommentarer hadde informantene mye på hjertet og var tydelig engasjerte i temaene vi snakket om. Til tross for at prosjektets omfang ikke tillot økt fokus på flere områder i arbeidet med utrygge barn, ønsket jeg likevel å ta med de avsluttende kommentarene som ble vurdert som mest relevante inn mot de områdene prosjektet allerede tar for seg.

Informant A beskrev tidligere utfordringer med å være den eneste i barnehagen som har kunnskap om Trygghetssirkelen, fokus på tilknytning, og motivasjon for å bruke arbeidsmetodene i hverdagen. Han ønsker derfor avslutningsvis å understreke at det er viktig at et slikt fokusarbeid blir forankret fra høyeste nivå i barnehagen, slik at alle har lik kunnskap og er innforstått med hvordan det skal arbeides med tilknytning. Dersom man da skulle støte på motstand i personalgruppen, kan man vise til støtte fra styrelsen som har forankret arbeidsmetoden i den aktuelle barnehagen.

Å ha støtte støtte fra styrelsen i barnehagen er en nødvendighet for å få til et godt og systematisk arbeid med Trygghetssirkelen i barnehagen. Det å ha øverste lederen som støtte i ryggen vil også kunne gi pedagogen en ekstra trygghet i sitt eget arbeid.

Som siste informasjon til intervjuet, vil informant B igjen presisere at det er i barnehagen det største psykiske helsearbeidet i barns første leveår finner sted. Han understreker hvordan forskjellige hjelpeinstanser kan komme ut og inn av barnehagene og gjennomføre sitt arbeid, men at det er barnehagepersonalet som er tilstede hele tiden og utgjør den største forskjellen for barna. Det vil derfor ha større betydning at relevant kunnskap sitter i de voksne som arbeider i barnehagen, enn at kunnskapen kun sitter hos en hjelpeinstans. Informanten henviser til fokuset på høy kvalitet i barnehagen, og han mener at man har kommet langt i arbeidet med å øke kvaliteten dersom barnehagelærere får kunnskap og forståelse om Trygghetssirkelen under utdanningen. Brandtzæg et al. (2014) poengterer hvordan barnehagepersonalet fungerer som en kompletterende tilknytning når de primære omsorgspersonene ikke er tilstede.

Men for enkelte barn som befinner seg i vanskelig livssituasjoner blir personalet enda viktigere og fungerer da som en kompenserende tilknytning. Personalet tar seg da av deler av omsorgsoppgavene som foreldrene egentlig skal ha overfor barnet. Som tidligere nevnt har personalet et stort ansvar for barnas psykiske helse. Barn har derfor behov for voksne som har nok kunnskap til se, forstå og støtte dem når de er i barnehagen.

Avslutningsvis fremmer informant C et ønske og forslag om at Trygghetssirkelen burde bli videreutviklet til en barnehagemodifisert modell. Han mener en slik modell vil føre til et økt fokus på tilknytning, og økt fokus på sirkelen til bruk i barnehagen. Det vil også føre til at den blir enda lettere tilgjengelig og enklere å bruke for personer som arbeider i barnehage. KD (2011) beskriver hvordan barnehagen har et ansvar for å forebygge og oppdage barn med ekstra behov. Enkelte av disse barna kan ha behov for tilrettelegging sosialt, pedagogisk eller fysisk. Arbeid med forebygging og tilrettelegging for utrygg tilknytning, vil bli mer strukturert og gjennomtenkt når man har kunnskap og forståelse for hva som bør gjøres, og hvordan det bør gjøres. Det er sannsynlig å tro at Trygghetssirkelen kunne blitt enda mer tilgjengelig for barnehagen, og enda enklere å ta i bruk dersom den ble videreutviklet til en barnehagemodifisert modell med konkrete eksempler og forklaringer fra en barnehagehverdag. Dette kunne bidratt til tydeliggjøring av barns behov i barnehagen, og sirkelen ville nok også blitt mer relevant innenfor barnehagelærerutdanningen.

Informant D vil på slutten av intervjuet, nok en gang, presisere utfordringene med for få voksne og ressursmangel som et vedvarende problem i arbeidet med utrygg tilknytning i barnehagen. Han understreker behovet for økt bemanningsnorm som avgjørende for å kunne møte alle de individuelle barnas behov på best mulig måte. Informantens sterke ønske om flere voksne i barnehagen støttes av beskrivelsene til Brandtzæg et al. (2014) om hvor viktig det er for et utrygt barn å ha en sekundær tilknytningsperson tilgjengelig.

Dersom barnet ikke har en slik trygghet i nærheten vil barnet bli urolig og stresset gjennom dagen, selv om det kanskje ikke synes at barnet har det vanskelig. Enkelte barn tilpasser seg ofte situasjonen slik at følelsene ikke vises på utsiden. Det er derfor svært viktig at det er nok voksne i barnehagen for å kunne opprettholde barnets behov for tilknytningspersoner som er lett tilgjengelig. Økt bemanningsnorm kan, som tidligere nevnt, antageligvis øke kvaliteten i barnehagen.

På slutten av intervjuet, tilføyer informant E hvor viktig det er med godt samarbeid mellom personalet, med hjemmet og med relevante instanser når man arbeidet med Trygghetssirkelen og utrygge barn. Han beskriver felles mål og felles forståelse som nødvendig for å oppnå et styrket og godt arbeid med mål, prioriteringer og gjennomførrelser av arbeidet rundt barnet. I dette prosjektet ble et fokus på samarbeid valgt vekk, på bakgrunn av prosjektets omfang. Gjennom prosjektets valg av ulike informanter, og informantenes erfaringer, kom det likevel frem relevant informasjon om barnehagens samarbeid med kommunepsykolog, spesialpedagog, foreldre og mellom personalet i barnehagen. Samarbeid vurderes som svært viktig i barnehagens generelle arbeid, og spesielt i arbeid med barn med utrygg tilknytning.

6.0 Oppsummering og konklusjon

Dette masterprosjektet fra forberedelse til slutt er gjennomført med bakgrunn i forskerspørsmålene, formålene med prosjektet og problemstillingen.

Forskerspørsmålene:

- Hva kjennetegner barn med utrygg tilknytning i barnehagen?
- Hvilke utfordringer kan barnehagen møte i arbeidet med utrygge barn?
- Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes i arbeidet med utrygge barn i barnehagen?
- Hvordan oppleves funksjonaliteten av Trygghetssirkelen i barnehagen?

Formålene med prosjektet:

- Få økt kunnskap om Trygghetssirkelen og barn med utrygg tilknytning
- Finne ut hvordan Trygghetssirkelen kan brukes i arbeidet med utrygge barn i barnehagen
- Bidra til å belyse utfordringene knyttet til barn med utrygg tilknytning, og i hvilken grad Trygghetssirkelen har en funksjon i arbeidet med disse barna

Problemstillingen:

Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes for å fremme trygg tilknytning for barn med utrygg tilknytning i barnehagen?

Jeg vil i denne delen av oppgaven ta for meg i hvor stor grad problemstillingen og forskerspørsmålene har blitt besvart gjennom dette prosjektet. Forskerspørsmålene vil først bli evaluert hver for seg, før problemstillingen til slutt blir vurdert som en helhetlig oversikt over prosjektets resultat.

6.1 Kjennetegn ved de ulike formene for utrygg tilknytning

Gjennom drøftingen var det tydelig at informantene, i stor grad, beskrev de samme kjennetegnene som kom frem i teorien. Hovedforskjellen var at informantene ikke brukte de samme begrepene for de forskjellige formene for tilknytning. De var heller ikke like tydelige på skillene mellom dem. Gjennom drøftingen mot teori ble kjennetegnene tydeliggjort og klassifiserte. Alle informantene opplevde at det tydeligste kjennetegnet for alle utrygge barn er atferd som oppleves som uvanlig.

De mest sentrale kjennetegnene som kom frem i drøftingen var:

Unnvikende barn – Disse barna har ikke blitt møtt nederst på sirkelen, har vansker med å håndtere følelser, er utrygge i relasjon med andre, gir villedende signaler, skjuler behovene for trøst og nærhet, har ikke nær relasjon i barnehagen, fremstår rolig og selvstendig og trives best alene.

Gjennom drøftingen ble det tydelig at kun én informant viste til erfaring med unnvikende barn. Dette bunner nok i at unnvikende barn har kjennetegn som gjør dem vanskelige å oppdage, ettersom de fremstår forsiktige og selvstendige.

Ambivalente barn – Ambivalente barn har ikke blitt møtt øverst på sirkelen, ønsker ofte noe trygt i nærheten, er usikre i relasjon med andre, gråter mye, skjuler behovet for utforskning, viser stort behov for nærhet, er mye redd og fremstår lite selvstendig og klengete.

Flere av informantene viste til å ha erfaring med ambivalente barn i sitt arbeid.

Desorganiserte barn – Har ikke blitt møtt oppe eller nede på sirkelen, er utrygg, usikker, redd forvirret, utagerende, kontrollerende, gråter mye, overskrider grenser, og har ulike adferdsmønster i like situasjoner. Disse barna kan i stor grad vise like kjennetegn som de andre to formene for utrygghet. Forskjellene er at disse barna har opplevd omsorgssvikt eller tap/sorg, og er vanskelige å forstå. Flere av informantene hadde også erfaring med denne typen for utrygghet.

Gjennom drøftingen kom det frem flere kjennetegn som samsvarer med alle formene for utrygg tilknytning. Barna er utrygge, har vansker med å håndtere følelser, skjuler behovene sine, er usikker i relasjon med andre og har behov for ro, tid og trygge voksne. Drøftingen viste videre til nødvendigheten av kunnskap og forståelse for å kunne skille mellom trygge og utrygge barn, og mellom de forskjellige formene for utrygghet. De utrygge barna viser villedende signaler som personalet må klare å tolke. Trygge barn kan også vise atferd som samsvarer med kjennetegnene for utrygge barn. Forskjellen er at utrygge barn representerer slik atferd over lang tid, og i situasjoner der atferden vurderes som uvanlig.

Den endelige konklusjonen er at informantene viste til god informasjon om ulike kjennetegn for utrygge barn, som gjennom drøfting mot teori ble utdypet, klassifiserte og tydeliggjorte. Forskningsspørsmålet vurderes som besvart gjennom prosjektet.

6.2 Utfordringer barnehagen kan møte i arbeidet med utrygge barn

Informantene beskriver ulike og relevante utfordringer knyttet til personalet i barnehagen, barnas omsorgspersoner og hos det utrygge barnet.

Dette er de sentrale utfordringene som kom frem gjennom drøftingen:

Utfordringer i personalgruppen

- Utfordringer med lite kunnskap og forståelse om barns behov
- Frustrerte og slitne voksne med lite motivasjon for å arbeide med de utrygge barna
- Feil håndtering av barnet som følge av for lite kunnskap
- Få voksne til rådighet når barnet har behov for en voksen over tid
- Opplevelsen av å ikke mestre å skape et trygt miljø

Utfordringer i møte med barnas omsorgspersoner:

- Manglende forståelse for barns behov
- Ansvarsfraskrivelse

Utfordringer hos det utrygge barnet:

- Høy energibruk (energilekkasje)
- Slitent barn som ikke opplever en god barnehagehverdag
- Støtte til enkle oppgaver

Gjennom drøftingen ble det tydelig at utfordringene i møte med hjemmet og de fleste utfordringene i personalgruppen, i hovedsak bunner i lite kunnskap og forståelse om tilknytning og barns behov. Økt kunnskap om Trygghetssirkelen vil kunne virke både forebyggende og i direkte arbeid med å minske slike utfordringer. I personalgruppen vil også fokus på felles forståelse, kompetanse og samarbeid være nødvendig for å forebygge utfordringer i personalgruppen.

I forhold til utfordringene i hjemmet er det viktig at barnehagen har økt fokus på samarbeid med hjemmet når det kommer til barnets behov. I tillegg må personalet i barnehagen opptre som veiledere og arbeide for å gi foreldrene nødvendig kunnskap om tilknytning.

Utfordringene som barnet selv opplever, er følger som kommer av barnets utrygghet. Her må personalet fortsette arbeidet med å skape trygghet for barnet, samtidig som de tar hensyn til barnets energibruk, og fokuserer på å gi barnet ro og tid.

En annen utfordring som kom frem er opplevelsen av å ikke mestre å skape et trygt miljø for barnet. Dette er i hovedsak en vanskelig prosess i arbeidet med utrygghet. Her må de voksne fokusere på å støtte og motivere hverandre og arbeide sammen mot et felles mål.

Utfordringer med for få voksne er dessverre ikke noe som barnehagen kan kontrollere. Arbeidet med de utrygge barna må gjennomføres så godt som mulig med de forutsetningene som barnehagen har.

Det ble klart gjennom drøftingen at informantene fokuserte mer på utfordringer i voksenrollen fremfor utfordringer hos det utrygge barnet. Dette var i første omgang overraskende, men etter refleksjon og drøfting av informantenes besvarelser, oppleves det som positivt at fokuserer på behovet for endringer i de voksnes rolle og arbeidsmetoder. Dette viser en systemteoretisk tilnærming der det fokuseres på endring i systemet rundt barnet, fremfor et individfokus som handler om endring av barnet (Holland, 2013).

Ettersom dette var en kvalitativ undersøkelse, var målet å innhente informasjon om noen få informanternes erfarte utfordringer knyttet til utrygge barn i barnehagen. Når det kommer til besvarelsen av dette forskerspørsmålet er konklusjonen at spørsmålet blir besvart gjennom informantenes personlige og relevante erfaringer. Det er likevel ønskelig å presisere at selv om disse utfordringene høyst sannsynlig også er gjeldende i mange andre barnehager, er det trolig at andre barnehager opplever andre utfordringer som ikke har kommet frem i dette prosjektet.

6.3 Bruk av Trygghetssirkelen i arbeidet med utrygge barn i barnehagen

De fem informantene hadde ulike roller i arbeidet med utrygge barn, og derfor også ulike måter å bruke Trygghetssirkelen i sitt arbeid. Informantene beskriver relevante og gode arbeidsmåter å bruke sirkelen i både forebyggende og i direkte arbeid med utrygge barn. Det som i hovedsak ble klart i drøftingen var at informantene i stor grad brukte de samme tiltakene både i det forebyggende og i det direkte arbeidet sitt. Forskjellen var at de ble enda mer fokusert og konsekvent i arbeidet med de utrygge barna. Flere beskriver også hvordan de har endret sin egen praksis på avdelingen og integrert Trygghetssirkelen i hverdagen.

De mest brukte tiltakene som kom frem gjennom drøftingen var at alle informantene, med ulike betegnelser, beskrev hvordan de i hovedsak fokuserer på å være tilstede, tilgjengelig og sammen med barna i hverdagen. På den måten er personalet tilgjengelig når barna har behov for nærhet og trøst, eller støtte og utforskning. Videre beskriver informantene konstant fokus på enkeltindividet, medvirkning, selvstendighet, støtte, veiledning, tid, ro og forutsigbarhet. Personalets holdninger og tilnærminger ovenfor barnet kan beskrives gjennom et sitat fra Jude Cassidy, ”Jeg er her, og du er verdt det.” (Cassidy, sitert i Powell et al., 2015).

Det kom også frem at flere av informantene brukte strukturerte og spesifikke tiltak i arbeidet med utrygge barn. For utenom kurs i Trygghetssirkelen, beskrev de planlagt møtevirksomhet som omhandler veiledning, rådgivning, refleksjon, og utarbeiding av mål og planer. Det ble også gjennomført kartlegginger, dagsplaner, veiledning til foreldre, tidlige oppstarts samtaler og bruk av personlig eiendeler under tilvenningsperioden. De spesifikke tiltakene fremstår som strukturerte og gode tiltak. Gjennom informantenes arbeid med barn med utrygg tilknytning er det tydelig at informantenes holdninger og arbeidsmetoder samsvarer med at de har tilegnet seg relevant og god kunnskap om Trygghetssirkelen og tilknytningsteori.

Etter å ha reflektert og drøftet grundig rundt teorien og empirien i prosjektet, vurderes det som at det er informantenes tilegnede kunnskap om Trygghetssirkelen og tilknytning som er det største og viktigste tiltaket som blir gjort i barnehagen. Alle informantene beskrev at de, etter å ha fått kunnskap om sirkelen, fikk endret tankegang, endret arbeidsmetoder, endret holdning og endring i hvordan de møter alle barn. De konkrete og praktiske arbeidsmetodene er så klart viktige og gode tiltak som utgjør en stor forskjell. Konklusjonen er likevel at det er en forutsetning at personalet har tilegnet seg kunnskap og forståelse i bunn for å deretter kunne ta i bruk arbeidsmetoder og tiltak på en god og hensiktsmessig måte.

Forskningsspørsmålet vurderes som besvart gjennom prosjektet. Det er relevant å anta at lignende arbeidsmetoder også brukes i andre barnehager med utrygge barn, men også her er det sannsynlig at det utføres andre gode og relevante arbeidsmetoder i andre barnehager, som ikke fremkommer i dette prosjektet.

6.4 Funksjonaliteten av Trygghetssirkelen i barnehagen

Gjennom intervjuene kom det raskt frem at alle informantene var svært positive til å bruke Trygghetssirkelen i sitt arbeid med utrygge barn i barnehagen. Flere av informantene opplevde for lite fokus på tilknytning under utdanningen, som førte til at de hadde et dårlig utgangspunkt i møte med utrygge barn. De mener derfor at alle som jobber i barnehage burde ha kunnskap om Trygghetssirkelen, og de mener at slik kunnskap bidrar til større fokus på tilknytning. Informantene beskriver store forskjeller i sitt eget arbeid fra før og etter de hadde kurs om Trygghetssirkelen. De forteller blant annet om hvordan sirkelen gir en god forståelse for hvor viktig det er med fokus på tilknytning i barnehagen, at sirkelen blir en ”knagg” for

tidligere observasjoner og at den fungerer som en enkel oppskrift på barns behov. Videre beskriver de hvordan sirkelen ligger endringsansvaret på de voksne, at den gagnar alle barn, og at den gir økt motivasjon og trygghet i arbeidet personalet gjør. Det ble også lagt vekt på positive endringer i tankegang og arbeidsmetoder i barnehager. Videre ble det beskrevet tydelig positiv effekt hos barnet, og hvordan barnehagetilbudet oppleves som bedre etter de begynte å jobbe ut ifra Trygghetssirkelen. Informantenes beskrivelser samsvarer med en opplevelse av at Trygghetssirkelen er funksjonell i barnehagen. Relevant forskning støtter opp under informantenes opplevelser og viser til funn der Trygghetssirkelen fungerer i arbeid med barn og omsorgspersoner. Funnene fra studien kan ikke uten videre overføres til barnehagen, men funnene sammen med informantenes opplevelser kan gi en antagelse om at Trygghetssirkelen også er funksjonell i barnehagen.

Dette prosjektet var ute etter noen få informanters egne opplevelser av Trygghetssirkelen som funksjonell i barnehagen. Forskningsspørsmålet vurderes derfor som besvart.

6.5 Avsluttende konklusjon

Problemstillingen som var utarbeidet for dette prosjektet var: *Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes for å fremme trygg tilknytning for utrygge barn i barnehagen?*

Gjennom besvarelsene av forskerspørsmålene, har også problemstillingen min blitt besvart i den grad som var ønskelig med bakgrunn i formålene og forberedelsene til prosjektet.

Gjennom prosessen har jeg tilegnet meg kunnskap om Trygghetssirkelen, trygg tilknytning og måter å bruke sirkelen i arbeidet med utrygge barn. Jeg opplever også at prosjektet belyser utfordringer knyttet til utrygge barn og hvordan sirkelen fungerer i arbeidet med disse barna. Målene med prosjektet vurderes derfor som oppnådde.

Prosjektet viste til flere gode og hensiktsmessige måter å bruke Trygghetssirkelen både i forebyggende og i direkte arbeid med utrygge barn i barnehagen.

Gjennom både kjennetegnene, utfordringene og arbeidsmetodene som kom frem i prosjektet, nevnte alle informantene i hovedsak kunnskap og forståelse som grunnleggende i alt arbeidet med de utrygge barna. Kunnskap og forståelse er nødvendig for å klare å se de utrygge barna, se behovene deres og skille mellom dem. Kunnskap og forståelse er nødvendig for å forhindre eller løse forskjellige utfordringer i personalet og i møte med hjemmet. Kunnskap og forståelse er nødvendig for å kunne gjøre et godt og hensiktsmessig arbeid med utrygge barn. Den helhetlige tolkningen av prosjektet er derfor at tilegnelsen av kunnskap og forståelse om Trygghetssirkelen, er i seg selv det største tiltaket som gjøres for å fremme trygg tilknytning

for utrygge barn i barnehagen. Prosjektets resultater viser i stor grad hvordan det å ha kunnskap og forståelse om sirkelen og barns behov, fører til nødvendige holdninger, tilnærmelser og arbeidsmetoder som fremmer trygg tilknytning.

På bakgrunn av at dette er et kvalitativt prosjekt med et fåtall av informanter, har nok dette prosjektet liten grad av reliabilitet og overførbarhet. Et lignende prosjekt vil kunne gi andre relevante resultater. Prosjektet kan likevel, som tidligere nevnt, bidra til å belyse utfordringer knyttet til barn med utrygg tilknytning, og gi leserne en grunnleggende forståelse for Trygghetssirkelen og barns tilknytningsbehov. Videre viser prosjektet til relevante erfaringsbaserte måter sirkelen kan brukes for i arbeidet med utrygge barn i barnehagen.

I forhold til videre forskning vil det være relevant å gjennomføre et effektstudie på bruken av Trygghetssirkelen i barnehagen. Mitt personlige ønske er å selv ta utgangspunkt i dette prosjektet og arbeide videre for å få til et mer omfattende og større effektstudie i en doktorgrad. Det er da ønskelig gå enda dypere inn i bruken av Trygghetssirkelen i barnehagen og i tillegg fokusere på samarbeidet mellom hjemmet og andre relevante instanser.

Litteraturliste

- Barnekonvensjonen. (1989, November 20). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet Mai 15, 2016 fra <http://www.fn.no/FN-informasjon/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-barnets-rettigheter-Barnekonvensjonen>
- Befring, E. (2007). *Forskingsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Brandtzæg, I., Smith, L., & Torsteinson, S. (2011). *Mikroseperasjoner: Tilknytning og behandling*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S., & Øiestad, G. (2014). *Se barnet innenfra: Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Broberg, M., Hagström, B., & Broberg, A. (2014). *Tilknytning i barnehagen: Hva betyr trygghet for lek og læring*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Cassidy, J., Woodhouse, S. S., Sherman, L. J., Stupica, B., & Lejuez, C. W. (2011). Enhancing infant attachment security: An examination of treatment efficacy and differential susceptibility. *Development and Psychopathology*, 23(1), ss. 131-148. doi: 10.1017/S0954579410000696
- Cassidy, J., Ziv, Y., Stupica, B., Sherman, L. J., Butler, H., Karfgin, A., . . . Powell, B. (2010). Enhancing attachment security in the infants of women in a jail-diversion program. *Attachment & Human Development* 12(4), ss. 333-353. doi: 10.1080/14616730903416955
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2016, April 27). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Hentet Mai 2, 2016 fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf
- Drugli, M.-B. (2012, Mars 2). *Beskrivelse og vurdering av tiltaket Circle of Security (COS) International – Intervention*. Hentet Mai 3, 2016 fra Ungsinn: Tidsskrift for virksomme tiltak for barn og unge: <http://www.ungsinn.no/wp-content/uploads/COS-Intervention+2.3.2012.pdf>
- Drugli, M.-B. (2012, Mars 1). *Beskrivelse og vurdering av tiltaket Circle of Security (COS) International – Parenting*. Hentet Mai 3, 2016 fra Ungsinn: Tidsskrift for virksomme tiltak for barn og unge: <http://www.ungsinn.no/wp-content/uploads/COS-Parenting+01.03.12+2+Reparert.pdf>
- Forskrift om pedagogisk bemanning. (2005). *FOR-2005-12-16-1507*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2005-12-16-1507>

- Fuglseth, K. (2006). Vitskapsteori og hermeneutikk. I *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk* (ss. 256-271). Oslo: Cappelens Forlag AS.
- Hart, S. (2011). *Den følsomme hjernen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Heradstveit, O. (2014, Februar 19). *Tilknytning og tilknytningsvansker. Råd for foreldre, lærere og barnehageansatte*. Hentet Mai 13, 2016 fra <http://www.hjelptilhjelp.no/Psykiske-problemer-generelt/tilknytning-og-tilknytningsvansker-rad-for-foreldre-laerere-og-barnehageansatte>
- Hoffman, K. T., Marvin, R. S., Cooper, G., & Powell, B. (2006). Changing Toddlers' and Preschoolers' Attachment Classifications: The Circle of Security Intervention. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 74(6), ss. 1017-1026. doi: 10.1037/0022-006X.74.6.1017
- Holland, H. (2013). *Varig atferdenring hos barn- Krever varig atferdsendring hos voksne*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Holland, H. (2013). *Varig atferdenring hos barn: Krever varig atferdsendring hos voksne*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Jacobsen, H. (2009). Tidsskriftet Norges Barnevern. *Fosterbarn med utrygg tilknytning og tilknytningsforstyrrelser - Hvilke veilednings- og behandlingsmetoder bør vi anbefale?* 86(1), ss. 40-51. Hentet fra https://www.idunn.no/tnb/2009/01/fosterbarn_med_tilknytningsvansker_og_tilknytningsforstyrrelser_-_hvilke_ve
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag AS.
- Johnsen, G. (2006). Intervjuet. I *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk* (ss. 118-123). Oslo: Cappelen Forlag AS.
- Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen: Samspill og tilknytning*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lov om barnehager. (2005). *LOV-2005-06-17-64*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

- Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste. (u.d.). *Personverombudet for forskning*. Hentet fra Norsk senter for forskningsdata:
<http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/meldeplikttest>
- Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., & Marvin, B. (2015). *Trygghets sirkelen: en tilknytningsbasert intervensjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Risberg, T. (2006). Prosjektplanlegging. I *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk* (ss. 20-28). Oslo: Cappelens Forlag AS.
- Smith, L. (2002). *Tilknytning og barns utvikling*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ulvund, S. E., & Eng, H. (2012, 12 21). *Beskrivelse og vurdering av tiltaket Circle of Security (COS) Virginia – Familiemodellen*. Hentet Mai 3, 2016 fra Ungsinn- Tidsskrift for virksomme tiltak for barn og unge: <http://www.ungsinn.no/wp-content/uploads/COS-Familiemodell-til-Ungsinn-2.1.2013-HEMM.pdf>
- Ulvund, S. E., & Eng, H. (2013, Januar 2). *Beskrivelse og vurdering av tiltaket Circle of Security (COS) Virginia – Gruppemodellen*. Hentet Mai 3, 2016 fra Ungsinn- Tidsskrift for virksomme tiltak for barn og unge: <http://www.ungsinn.no/wp-content/uploads/COS-Gruppemodell-til-Ungsinn-2.1.2012-HE.pdf>
- Utdanningsdirektoratet. (2012). *Barns trivsel: Voksnes ansvar*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Wilkinson, S. (2008). *Lidelse og lindring: Tilknytning og sykdomsspråk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Vedlegg 1- NSD kvittering

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

RESULTAT AV MELDEPLIKTTTEST: IKKE MELDEPLIKTIG

Du har oppgitt at hverken direkte eller indirekte personopplysninger skal registreres i forbindelse med prosjektet.

Når det ikke registreres personopplysninger, omfattes ikke prosjektet av meldeplikt, og du trenger ikke sende inn meldeskjema til oss.

Vi gjør oppmerksom på at dette er en veiledning basert på hvilke svar du selv har gitt i meldeplikttesten og ikke en formell vurdering.

Til info: For at prosjektet ikke skal være meldepliktig, forutsetter vi at alle opplysninger som registreres elektronisk i forbindelse med prosjektet er anonyme.

Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, hverken:

- direkte via personentydige kjennetegn (som navn, personnummer, epostadresse el.)
- indirekte via kombinasjon av bakgrunnsvariabler (som bosted/institusjon, kjønn, alder osv.)
- via kode og koblingsnøkkel som viser til personopplysninger (f.eks. en navneliste)
- eller via gjenkjennelige ansikter e.l. på bilde eller videoopptak.

Vi forutsetter videre at navn/samtykkeerklæringer ikke knyttes til sensitive opplysninger.

Med vennlig hilsen,

NSD Personvern

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no

Vedlegg 2- Informasjonsskriv til informantene

Forespørsel om deltakelse i mitt forskningsprosjekt

Bruk av Trygghetssirkelen (COS) i arbeidet med barn med utrygg tilknytning i barnehagen

Bakgrunn og formål

Jeg er masterstudent i **tilpasset opplæring- spesialpedagogikk** ved Nord Universitet i Bodø, og jeg holder nå på med mitt avsluttende masterprosjekt. Temaene for prosjektet mitt er **Trygghetssirkelen(COS)** og **utrygg tilknytning**. Jeg ønsker å tilegne meg relevant kunnskap om temaene, og i hovedsak finne ut hvordan denne modellen kan brukes i arbeidet med utrygge barn i barnehagen. Det er også et mål å belyse utfordringene rundt barn med utrygg tilknytning i barnehagen, og være med å spre kunnskap om Trygghetssirkelen og hvorvidt denne modellen kan egne seg i arbeidet med disse barna.

Bakgrunnen for at jeg ønsker deg som deltaker i dette prosjektet, er din erfaring med bruk av Trygghetssirkelen i arbeid med barn med utrygg tilknytning. Jeg ønsker derfor å innhente informasjon om dine erfaringer og opplevelser i dette arbeidet.

Hva innebærer deltakelse i prosjektet?

Deltakelse i dette prosjektet vil være anonymt og innebærer i hovedsak å delta på et intervju med meg.

Intervjuet vil være semi- strukturert, ettersom jeg ønsker å oppnå en samtale der du får snakke mest mulig fritt. Spørsmålene vil omhandle din stilling og arbeidserfaring, din erfaring med utrygg tilknytning hos barn og din erfaring med Trygghetssirkelen.

Det vil ikke bli stilt spørsmål, eller innhentet informasjon som omhandler spesifikke personer eller tilfeller. Intervjuet vil bli registrert i form av notater og lydopptak, og det vil ikke bli innhentet personopplysninger som vil være gjenkjennbare, for utenom stemmen på lydopptaket. Dette lydopptaket vil bli slettet kort tid etter intervjuet når transkriberingen er gjennomført. Transkriberingene vil heller ikke inneholde noen personopplysninger. Ingen vil kunne bli gjenkjent i datamaterialet eller i det ferdige produktet. By/kommune vil også være anonymisert.

Prosjektets slutt

Prosjektet skal avsluttes 18.05.2016. Når sensuren for prosjektet foreligger, vil alt som er transkribert makuleres.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i prosjektet, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til prosjektet, ta kontakt med meg, Charlotte Tronrud på mail: charlotte.t88@me.com eller tlf: 480578866. Det er også mulig å kontakte min veileder ved Nord Universitet, Margrete Regine Hartman, på mail: margrete.r.hartman@nord.no, telefon 75517769 eller mobil 48289754.

Jeg håper på en positiv respons fra deg. Din deltakelse vil være til hjelp og ha stor verdi i denne undersøkelsen.

Med vennlig hilsen

Charlotte Tronrud

Student ved Nord Universitet

Tlf: 48057866

Mail: charlotte.t88@me.com

Prosjektet er vurdert som ikke meldepliktig hos Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Vedlegg 3- Samtykkeskjema til informantene

Samtykke til deltakelse i forskningsprosjektet

- Jeg har mottatt informasjon om prosjektet til Charlotte Tronrud, og er villig til å delta frivillig.
- Jeg er innforstått med at jeg når som helst kan trekke mitt samtykke uten å oppgi noen grunn.
- Jeg er innforstått med at jeg er anonymisert i prosjektet.
- Jeg godkjenner at det blir gjort lydopptak av intervjuet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4- Intervjuguide

Intervjuguide

Problemstilling:

Hvordan kan Trygghetssirkelen brukes for å fremme trygg tilknytning for utrygge barn i barnehagen?

Innledning:

Presentere meg selv og gi informasjon om formålet med prosjektet, om hvordan intervjuet skal gjennomføres (struktur, tid, lydopptak) og hvordan informasjonen behandles gjennom hele arbeidet med studien.

- Tid: 45-60 min
- Struktur: Mest mulig fri og åpen samtale. Noen konkrete spørsmål.
- Lydopptak

Det vil bli vektlagt at intervjuet og materialet blir anonymisert og at deltakelse er frivillig med mulighet for å trekke seg når som helst i prosessen uten å oppgi grunn.

Fortelle informanten hva spørsmålene vil omhandle:

- Utdannelse
- Arbeidserfaring
- Erfaring med utrygge barn
- Erfaring med Trygghetssirkelen

Innledende spørsmål:

- Hvilken utdannelse har du?
- Hva arbeider du som nå?
- Hvor lenge har du vært i den aktuelle stillingen?

Barn med utrygg tilknytning:

- Hva er din samlede erfaring med barn med utrygg tilknytning?
- Har du en aktuell utdanning/kurs innenfor utrygg tilknytning?

- Hvilke kjennetegn har du erfart med utrygge barn?
- Hvilke utfordringer har du møtt på i ditt arbeid med utrygge barn?

Trygghets sirkelen:

- Hva er din erfaring med Trygghets sirkelen?
- Har du en aktuell utdanning/kurs innenfor Trygghets sirkelen?
- Hvordan har du brukt Trygghets sirkelen i ditt arbeid med utrygge barn i barnehagen?
- Hvordan opplever du funksjonaliteten av Trygghets sirkelen i barnehagen?
- Er det noe du ønsker å tilføye om dette emnet som vi ikke har vært innpå?